

rindedir.

Bu hükümdarın Ispartaya ait diğer bir sikkesi daha vardır.

Sikke (5): Bir tarafında: aynı yazı ve aynı şekil.

Diğer tarafında: aynı yazı ve sola müteveccih bir sandalya üstüne oturmuş Zeus mabudu. Himationu sol omuzundan sarkmış, sol tarafında duran asaya dayanmış, sağ tarafında şimşek vardır.

Sikke (6): Roma hükümdarı (Trankuillina) aittir.

Bir tarafında: CABEINIATPANK-VΛΛINA yazısı ile trankillanın büstü, başında Stafanya vardır.

Aksi tarafında: BAPH NΠN yazısı ve birinci numarada olduğu gibi zeus mevcuttur.

Bu hükümdarın Isparta namına kesilen diğer bir sikkesi dahi vardır. Bir tarafında aynı çeşit yazı ve resim Sikke (7)

Diğer tarafında: BAPH NΠN yazısı ve çıplak Hermes mabudu, gömleğini ve "Petasosu,, sol kolu üzerinde tutuyor. sola doğru müteveccih ve büyük bir parça üzerine oturmuş, solunda Caduceus [Yılankavî bir şekil], sağda para kesesi.

Sikke (8) Herennia Etruscilla ya aittir.

Bir tarafında: EPENNIA E TPOVC KΙΛΛACE yazısı ile Etroskillanın Stefanyalı büstü.

Aksi tarafında: BAPH NΠN yazısı ve (Tyche) mabudesi, sola müteveccih ve ayakta duruyor. Kalathos ğeymiş, uzun Paplos ve Cbiton, sağda dümen küreği.

Sikke (9) (251 den 253) senesine kadar Hükümdarlık eden (Trebonianus Çallus un sikkesidir.

Bir tarafında AVTLOVEIBT PB-ΤΑΛΛΟCCEB yazısı ile Trebünyanusun ikililli başı.

Aksi tarafında: BAPH NΠN yazısı ve zeus sola müteveccih, sandalyaya oturmuş ve bacaklarında himazyon vardır. Sol kolu asaya istinat etmiş, sağda çelenkli Nike mabudesi vardır.

Bu hükümdarın Isparta namına kesilen diğer bir sikkesi dahi vardır.

Bir tarafında: yukarıki sikkenin aynısı.

Diğer tarafında: BAPH NΠN yazısı ve Dionysos mabudu sola doğru müteveccih çıplak olarak ayakta duruyor. Thyrsos [şarap mabudunun sarışıklı asası] üzerine sola doğru eğilmiştir. Sağda ve ayakların dibinde pars vardır.

Yine bu hükümdara ait bir sikke daha mevcuttur. Sikke (11)

Bir tarafında: aynı yazı ve aynı suret. Aksi tarafında: aynı yazı ve sekizinci sikkede olduğu gibi Tyche (Tihi) mabudesi vardır.

Sikke (12): (251 den 253) senesine kadar hükümdarlık eden (Volusian) namına Ispartada kesilen sikke:

Bir tarafında: (okunamamıştır) yazısı ile Voloziyannın ikililli büstü resmi elbise içinde.

Aksi tarafında BAPH NΠN yazısı ve Men mabudu vardır. Mabut sol doğru müteveccih ayakta, başında Firicya sisteminde serpuş vardır. Omuzları arkasında hilâl görünüyor. Kendisi kısa elbiseli ve ayaklarında uzun çizme vardır. Sağ elende çam ağacı kozalağı, sol elile asa üzerine dayanıyor vaziyettedir.

Isparta namına kesilen yukarıda mezkûr on iki çeşit sikkenin kâffesi bakır paradır. İmperatorluktan evvel

Kâmil Efendi

Muallim: Sait

Muhitimizde yetişen şayanı dikkat sımalarından en ehemmiyetli taulan ve anılan şair Kôle zade Kâmil efendiyi hemen hemen bilmiyen yok gibidir. O, pek müstesna zekâsıla, şiirdeki yüksek ve irticali kabiliyetiyle her mecliste kendini sevdiren, sözünü derin bir zevkle dinlettirirdi. Herhangi bir mecliste eline kalemi almadan bir kaç kimseye ayrı vezin ve ayrı ayakta -Kafiye- birer beyit söylemekle kaside ve gazelini duraksız ikmal ettiği çok vaki idi. Yaşının altmışlık olmasına rağmen intikali seri, fikirleri taze idi. Mezar taşlarına yazdığı manzume ile istidacı lıktan ve ancak iki dönüm üzüm bağından maişetini kazanan bu âteşin şahsın nazmı nesrinden daha muvaffakiyetli ve kuvvetli idi. Mersiyelerinde

Ispartanın sikkesine henüz tesadüf edilememiştir.

Selçuk ve Hamid abatluların Isparta namına sikke kestikleri malûm değildir.

MESKÛKATTA GEÇEN BAZI TABİRAT

Himation — Yekpare kumaştan büyük bir parçadır. Bu parça vücuda sarılırdı.

Chiton — Kolsuz uzun bir harmadır. Vücuda belden bağlanır. Dizkapaklarına ve bazanda topuklara kadar iner.

Paludamentum — İmparatorların resmi kaputu.

Peplos — Üzerine geydikleri kolsuz omuzdan tokalı ve beli kuşaklı bir

bir yarıklık, hicviyelerinde kibar bir tezyif onun bariz hususiyeti idi. Kâmilin bence en hüyük şiarı, söyleyeceği şiiri ezberlemiştir. seri söylemesi ve kâtilinin kalemini beklemesiydi. O söylemeğe başlayınca meclisteki eli kalem tutanlar hemen yazmağa başladılar. Çok defa söylediği bir mısram çabık yazılamamasından dolayı unutulduğu ve yeniden söylendiği olurdu. Şairin bu kudretini arzede bilmek için bir vakıayı kaydetmeden geçemeyeceğim.

1325 senesinin kış gecelerinin birinde elyevm körküler muallimi Abdullah Vehbi hey ile 8 - 10 kişi bir mecliste bulunuyorduk. O gün de muharrem ayının 10 uncu gününe tesadüf ediyordu. Mnsahabe Kerbelâ şehidinin matem

nevi çeket veya kısa manto.

Zeus — Eski Yunanilerin baş mabudu olan Jubiterin Romalılarda ismidir.

Tyche — İkbâl mabudesidir. Jubiterin kızıdır. Şehirlerin hamisi sayılırdı.

Nyche — Zafer mabudesidir. Kanatlı olarak tasvir edilir.

Dianysos — Buna Baküs de derler. Baş mubut Jubiterle Semelenin oğlu olup şarap Tanrısıdır. Yazdanların hatemi sayılır. Musikiye, raksa, heykeltaşlığa yeni bir devre inkılâp açan budur.

Mân — Kadim Firiçyalılara ait mabudelerin en büyüğü olan toprak âlihesidir. Kadın İläbların en büyüğü ana İlahıdırki oda (Nana) tesmiye ettikleri (Mân) dır. Bazı yerlerde buna (Kıbel) veya (Mâ) adını verirler. Tennebüt ve neşvünema âlihesidir.

günlerine, az sonra da tarikata intikal etmişti. Şair, tarihten ve felsefeli islâmiyenin basamaklarından yüksele yüksele tarikatların sebep ve sureti tekevününe ve nihayette tasavvûfün derinliklerine daldı. Telâkatı heyecana tahavvül etti. Gözleri yaşardı. İlâhi bir mefhumun boğazında düyümlenip dıkandığını gördük. Susuyordu. O anda derinden gelen hıçkırıklı bir ah işittik. Arkadaşlar benim yazmamı işaret ettiler. Şair söylemeğe başladı,

Yoluna olsun feda bu canü cismü ser dedim.
Sordu zahit kim bu er damadı peygamber dedim.
(Lâfeta illâ Ali) evsafının bir nebzesi,
Kabiri adâyı islâm, fatihi hayber dedim.
Daima eyler temenni kim gulâmı olmağa,
Keykubat, Keyhüsrevü cemişdii İskender dedim.
Hakıpayine yüzün slrmek diler hakañcin
Âsitanında kul olmuş nice bin erler dedim.
Şehri ilmin kapusu, hem vakfı sırrı resul
Ol habibi kibriyanın sırrına mazhar dedim.
Evliyalar boynunu bükmüş tazarru etmede
Mey verir ilmiledünden anlara bayder dedim.
Geçti ömrüm bu sivanın rengi âlinden bütün
İstemez iki cihanı, bir seni ister dedim.
Göz ucula iltifat eylermi bilmeni bir vakit
Defterinde varmı bu Kâmil gibi kemter dedim.

Deye imzasını atarak haydername-sini bitirdi.

Bu seri söylemenin evvelce ezberlenmiş olmasından şüphelendik. Birbiri-mize bakındık. Hoca efendi dedim: Hazreti Ali hakkında saydığımız sıfatlar arasında (Sakii kevser) de diyorlar. Lûtfen bir beyitin nihayetini de öyle getiriver. Oğlum; İmzamızı yazdık dedi. Zararı yok dedim. Ben imzanız olan beyiti yine nihayete getiririm. Bu itirazı belki de dimağın bir vakfai tefekkürünü temin etmek emelile yapmıştı. Hemen bir solukta:

Bir seher geldi hayali hatırı biçareye,
Elmedet yandım, tufuştum sakii kevser dedim.

Deyiverdi. Artık şairin kudreti anlaşılmıştı. İşte Kâmil efendi, herkes üzerinde aynı hürmet ve kanaati hasıl

etmiş bir şahsiyetti. İfadesi düzgün ve sürekli idi. Medarı kelâmı yoktu. Nahiye ve kaza halkı vazlarından, sohbetinden son derece memnun olurlardı. Dört gözle beklerlerdi.

Kâmil efendi, Uluborlu nüfus kütüğünde 1320 senesi tabirinde görünüyor, (Senirkentli Köle oğlu Kâmil ef. Tevellüdü 1265, san'tı müderris, doğum yeri Senirkent) Ölümü 26-2 inci kânun 336 dır. Mezkûr tahrirden evvel mummaileyh Ispartanın çelebiler mahallesinin atik 118 numaralı hanesinde yazılıydı. Babası Taşirci hacı Mehmet efendidir. Annesi Ayşe hanımdır.

Kamil efendi mektebe ilk olarak Senirkentte başlamış ve ruştıye tahsilini Ispartada görmüştür. Kendisi gibi şair olan babasından farisicenin mukaddematını görmüş isede asıl gramerini aslan Karağaçlı olup Ispartada yerleşen maruf müderris hoca Şükrü efendiden ikmal etmiştir, Mummaileyh Şükrü efendinin gerek derslerinde ve gerekse adi ifadelerindeki tabii talâkatın ve mukaffa, müseccâ sözlerin hayranı ve büyük bir takdirkârı idi. Kâmilde şairlik duygusunun ilk nüvesi hocasının tesirile başlar:

Kâmil Isparta ruştıyesinde iken rüyasında (Yol üzerinde çamıra düşmüş bir kur'anı kerimi çıkarıyor) hocası Şükrü efendiye bu rüyayı açıyor. Mummaileyh te çocuğun büyük bir âlim ve şair olacağını kıymetli kitaplar telif edeceğini söylüyor. Bu telkin, Kâmilin küçük ruhunda büyük izler bırakıyor. Muabbirin yüzünü kara çıkarmamağa, tınnetinde meknuz olan cevheri parıldatmağa azmediyor. Kâmilin keskin zekâsı kendisini İstanbula atıyor.

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Budun Sütunu:

ALTI OK

Memduh

Beşinci Ok Lâikiz

Hıristiyanlığın Avrupadaki şiddetli ilk asırlarında rûhban sınıfı; bilgi düşünüşlerinden tutun da haklara, vecibelere, vicdanlara ve medenî bütün muamelelere varıncıya kadar her işte mukaddes kitabın metinlerini ileri sürerek halkı tahakkümleri altında yaşatırlardı. Cenneti satar, günahları affeder ve kırallara taç geydirmek bakkını bile kendilerinde görürlerdi.

Bu yüzden zaman geçtikçe ruhban olmıyan büyük bir tabaka vücade gelmişti: Halk kütlesi...

İşte (Lâik) sözü buradan doğdu.

(Lâik) sözü; Yunancada (Halk) sözünün mukabili olan (Lâos) ve lâtince de gene o mânaya gelen (Lâiküs) ten alınmadır.

Ruhanî sınıf; en nihayet müslüman memleketlerinde de tahakküme başladı. Din namna bilgilere, düşüncelere, ah-lâka, ruhlara ve hatta kanunlara kadar

müessir oldu.

Bu sınıf; Hükümdarların hal'ine fetva verecek derecede kendilerinde kudret ve salâhiyet buldu.

Hiç bir dinin esasında hırafaya, efsaneye yaslanmanın ve bilhassa o dine sülûk etmiş bulunan ırkları temsil etmenin yeri olmadığı halde islâm dinini taşıyan Türk milletini; araplaştırmak yoluna saptılar.

Milletimiz; medreselerden istiane yollarında yürütülüyordu.

İlim, kisvei ilmiye, kütübü ilmiye sozleri; sarık ve ammame saranlara münhasır kalmıştı. Fazilet ve bilgi sahibi herhangi bir münevvere üstünkörü unvanlar verilir, İmam ve müezzın efendilere bile (ÂLİM) denirdi, Lâkin bu âlim efendilerin bilgileri asrın terakkilerine, telâkkilerine, felsefelerine uymazdı!..

On yedi yılda arapçayı hile öğrenemeyen bu sınıfta artık hayır kalmamıştı.

Hele dindaş kisvesi altında içimize

girenler; Türklüğümüze bulul ediyor ve bizi kendi telâkki ve zihniyetlerine uyduruyorlardı.

Biri diğerine benzemeyen (ÂLİM) lerin; hem "Skolastik,, hem de dünya işlerine tasarruf mahiyetindeki hareketleri karşısında millî benliğimiz vehne uğramışa dönmüştü. Ahlâk ve bukuk müesseselerinin dinî bükümler daire-sinde inkişafı imkânsızlaşmıştı. Birlik ve tesanüt kalmamıştı.

Öte yakada Türk münevveri; "Me-tafizik,, bilgisinin en derin kaynakla-rından dinin en basit mes'elelerine varıncaya kadar bütün hakikatleri öz dili, öz şuru ve öz iradesi ile duymak, öğrenmek ve anlamak istiyordu. Çünkü dünyanın balık sırtında sabit olduğunu ısrarla iddia eden "Ammame,, erbabı-nın bütün bilgileri; fikrî ihtiyaçları tat-min edemiyordu.

Bunun neticesi olarak müsbet bil-giler okununca dinin doğduğu zaman-lara ait olan "Nas,, ların bayatlığı da kendiliğinden anlaşılmiş oldu.

Artık kanunlar; içtimaî ihtiyaçlara ve fikir hurriyetine uygun olarak ya-pılmalı idi. Nitekim ilk ceza kanunu ile ilk hatve atılmıştı.

Lâik olmayanlar; Allah namına, din namına fertler hakkında fikirde, müs-bet bilgilerde, ahlâkta, idarede velhasıl bütün beşerî münasebetlerde yalnız din esaslarını tatbik etmek isterlerken (Lâik-halk) olanlar da dilde, okumada, hukukta, verasette araplaştırmak gay-retlerine karşı için için isyan ediyor-lardı.

Zaman ile ahkâmın da değişeceği anlaşılmişti. İktisadî vaziyetler içinde dört kadınla evli olmanın fecaati tak-dir olunmuştu. Her hırsızın eli kesile-medi, Her katil için "Kıyas,, tatbik

olunamazdı. Kadın recmolunamazdı. Ve-rasette müsavat gerekti. Ve en nihayet inkişafın temeli olarak halk ve sınıf birliğinin medenî ve ictimai sahalarda da teessüsü icap ediyordu.

Yan yana iki mahkeme. yan yana iki mektep ve daha açıkcası yan yana iki zıt telâkki olamazdı.

İşte bu vaziyetler ve bu mahallerdir ki: Avrupada olduğu gibi bizdede bir (Lâik - halk) sınıfın doğmasını ve din ile dünyanın ayrılmasını istilzam etti. Ziyra: fertlerin fikir, ahlak, hukuk, fel-sefe ve bediiyat yollarında artık serbest kalmaları zamanı çoktan gelmiş ve geç-mişti bile....

Din duygusu; bugünkü dinlerin inti-şarından sonraya ait değildir. Bu duygu ilk insanla birlikte doğmuştur. İptidai insanlara din duygusu nasıl hakim ol-muşsa bu günün fertleri de yüreklerini ancak ahlâk, hukuk, bediiyat, idare, si-yaset velhasıl devlet mefhumlarına bağ-lamışlardır.

Milliyet duygusunun inkişaf ettiği şu asırda artık dindaşlık değil, yurttaş-lık ve ırktaşlık nazımdır. Umumî harpte bir çok dindaşlarımızı bir çok cephelerde düşmanlarımızın safları arasında gördük. Halbuki " Cihadı ekber ,, ilân edil-miştil.

Sözü uzatmıyarak esasa gelelim: (Laik) demek; Halk demektir.

Laik devlet; asrın medenî iycapla-rına, bilgilerine ve mâşerî ahlâka uygun bir devlettir. Kanunlarında ibadet ko-kusu aramaz, halkın refahını, saadetini umar.

Cumburî idarelerde sınıf farkı ol-madığı için sarıklı - sarıksız zümrelerin bepisini bir kütle olarak mütalea eder.

Sarıklılardan gayri halk sınıfı diye bir tasnif yapmamakla beraber din te-

Manzum Hitabesi

Memduh Necati

Efendiler hende biraz lâf anlaştık isterim,
Yeni baştan hepimizi bir kez tartmak isterim,
Tok sözlerle neş'enize neş'e katmak isterim,
Zira: Bugün lâkırdıya çok isteğim var benim...

Geçen yıllar yabancının malı aldı, yürüdü,
Çiftçilerin gözlerini kara perde бүрүdü,
Yerli mahsul, yerli zahra ambarlarda çürüdü,
Lâkin şimdi satış benim, gelir benim, kâr benim...

Bir zamanlar mahsulümüz çıkmış idi aradan,
Tereyağı, peynir bile geliyordu dışardan,
Fakat bu yıl çok şükürler esirgedi yaradan,
Şimdi bütün ekin benim, yemiş benim, bar benim...

Yerli mallar pazarlarda bekliyordu her sene,
Tetik olan soruyordu: (Bu nasıl iş, bu hal ne?),
Amma bugün benim oldu kullanılan, her nesne,
Güller benim, halı benim, şeker benim, nar benim...

lâkkilerine ne karışır, nede karışılma-
sına meydan verdirir.

Her fert kendi itikadında serbesttir.
İbadetlere hürmet olunur. Allabla kul
arasına girecek hiç bir sınıf tanımaz.

Reşit olan her yurttaş; dinini inti-
bapta mukayyet değildir. İbadetlerin
şekli: bir sınıf teşekkülü halinde olma-
dıkça müdahaleden azadedir. Yeter ki:
Umumî bir müessese olsun:

Cami olsun - tekye olmasın...

Laik devletin en mühim bir vesfıda
(Tesamub) tur. Her dine ve her iti-
kada hürmet eder.

Halbuki "Teokrasi" dedikleri, dini
devletlerde, müsamaha yoktur. Dinci-
ler: başkalarının vicdanî kanaatlarını da
çalmaya, çevirmeye özenirler. Devlet
reisleri; yer yüzünde Allahın vekili ve
gölgesidir. Yurttaşları arasında hukukî
müsavât aranmaz. Mertebeler gözetilir.
Hele sarıklı sınıf; başlı başına bir züm-
redir. Hükümet kudreti ise hep yuka-
rıdan iner.

En sonunda alınımızdan akan teri kışkırdık,
Direnerek karşı koyduk, sözlümüzü ant sandık,
Geçen yıllar yandık ise, son yıllarda uyandık,
Bundan böyle darlık değil,genlik benim,var benim...

Yerli azık, yerli katık, yerli kumaş, yerli mal;
Her tarafta pek bolcadır. Benim oldu istikbal...
İş yolunda kök salınca yeni duygu, yeni hal;
Her yandaki sözler benim, sazlar benim,yar benim...

Siz de gelip, birlik olup hep uyanık yatalım,
canımızın yongasını değerinde satalım,
Yabancının çürüldüğünü yabanlara atalım,
Benim belim doğrulsun da, olsun gelir kâr benim...

Aziz yurdun varlığını dökmeyelim sellere,
Birleşelim, ant içelim, vermeyelim ellere
Biliriz ki: İştten artar, dışten daha çok artar,
Bunu bilen, güden ise; tokça yeyip, keyfça tar...

Laik devletlerde bilâkis aşağıdan,
daba doğrusu haktan ve laik sınıftan
başlar.

Halk fırkasının programında deni-
yorki: (din telâkkisi vicdanî olduğun-
dan fırka; din fikirlerini devlet ve dün-
ya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı
başlıca muvaffakiyet amili görür.).

Laiklik; asla dinsizlik değildir. dinin
herkese ait ve tamamen bususî olduğun-
nu ifade eder. Tanrı ile kul arasına
girmek hakkını kendinde görecektir ne bir
zümreyi, nede bu zümrenin güttüğü hü-
kümleri kabul eder. Din işlerine karış-
maz. Din ile dünyayı birbirinden ayırır.
İtikatlara, ibadetlere hürmet eder. ve
idaresinde, siyasetinde, hukukunda, ah-
lâkında felsefesinde, vazife ve vecibe-
lerinde ancak ve yalnız halkı mütalea
eder.

Sınıf farkı gözetilmeden herkes (Laik)
olarak kabul edildiğine göre hepimiz
LAİKİZ.

Eğridirli Şair Şerifi

VE

Babası İle Oğlu

Neşet

Şeyh Burhaneddin, Şeyh Mehmedin torunudur. Kızı (Şehribanu) dan (Tosya) da (900 H.) de (1) doğdu. Babasının adı (Muhiddin Mehmet) dir. (2) 15 yaşlarında, yani (914-915 H.) de (Eğridir) deki Zeynî dervişleri tarafından getirilerek kendisi namına validesi (Şehrihanu) hatuna biat edildi. 18 yaşında yani (918 H.) de Zeynî tarikati halifelerinden birisinden icazet almadıkça biat kabul edemeyeceğinden ve halvet yapamıyacağından o zaman (Bursa) da hulunan (Tosya) lı Şeyh (Nasuh) (3) tan irşada mezuniyet almak üzere gitti. (4) bu müsaadeyi aldıktan sonra (Eğridir) e gelerek işine başladı (5).

Dedesi Şeyh (Mehmet çelebi) (900

(1) Elimizde bulunan menakipte doğum tarihi bu şekilde kayıtlıdır. (Ataî) nin Şekayik zeylinde ve diğer tezkerelerde buna ait bir kayda tesadüf edemedik, menkibedeki tarihi almak zaruretinde kaldık.

(2) (Ataî) nin Şekayik zeyli. C: 1. S: 77 de (Burhaneddin bini Mehmet bini Elhacı Hasan) diye yazılıdır. Buna nazaran babası (Mehmet) dir. Halbuki menakip, (Eğridir) de (Dündar bey) medresesine o zaman tayin edilen Müderris (Muhiddin) efendiye (Şehribanu) nun verildiğini, azlı üzerine memleketi olan (Tosya) ya gittiğini yazıyor. Biz tezkerelerdeki isim listelerini tetkik ederken (Muhiddin) lerin ekseriyetle (Muhiddin Mehmet) olarak kaydedildiğini gördük. Bu devirde hu ismin bu şekilde kullanılabilmesi ihtimalini düşünerek (Muhiddin Mehmet) olarak kaydettik.

(3) Şeyh Nasuh (Tosya) lıdır. Şeyh (Taceddin) i Karamaniden icazet almıştı. Hem şeyh, hem şair, hem de hattat idi. Güzel şiirleri ve yazıları vardır. (924 H.) de memleketinde öldü. (Mecdi. Şekayik C: 1. S: 425)

(4) Ataî. Şekayik zeyli. C: 1. S: 48

(5) Ataî. Şekayik zeyli. C: 1. S: 78

H.) de öldükten sonra (Yazla) zaviyesi bir müddet için münhal kaldı. Zaviye evlâdiyedir, zeynî tarikatine mensup olanlara aittir. Açık kalan makama halvetiye tarikatinden (Yunus) isminde bir şeyh geldi, tabii Zeynî âyini kaldırdı; bu vaziyet dervişler arasında mukavemet tevhit etti. Nihayet bir gün şeyk (Yunus) yatağında ölü olarak bulundu (6).

Bunun yerine zeyniye tarikatını ihya eden şeyh (İbrahim) isminde biri (İstanbul) dan (Berat) la gönderildi. Bu da bir müddet sonra hayvandan ve uçuruma düşerek öldü. Bundan sonra (Burhaneddin) efendi validesiyle geldi.

Bu da, dedesi gibi, gelen hükümet memurları üzerinde nüfuzunu icra etmek isterdi. Bir çoklarında muvaffak oldular. Manevî tesirlere ifrat derecede inananlar için tesir altında kalmak o zaman işten bile değildi. Bu devirde bu zaviye memleketin sadırazamları üzerinde de müessir olmuştur.

Teké ve Hamit beyi (Rüstem) paşa kanunî tarafından (İstanbul) a davet edilmişti. Paşa rakibi olan sadırazam (İbrahim) paşanın bir hilesine kurban olacağını zannederek manevî istinatlar aramağa koyulmuş ve en evvel (İsparta) da (Piri halife) ye müracaat etmişti. Çok salih ve âbit olan (Piri halife) şeyh (Burhaneddin) efendiyi tavsiye etmiş ve (Eğridir) e giderek şey-

(6).Çok muhtemeldir ki katledildi.

bin ellerini ve eteklerini öpmüş, (İstanbul) a gitmekte faide olduğuna ikna edilmiş, şeyhe bunun üzerine bir çok vaatler ederek (Eğridir) den ayrılarak (İstanbul) a gitmişti. Hem (mihrimah) sultanı (7) alarak damat, hem de sonradan veziri azam oldu. Rakibi (İbrahim) paşa da (949 H.) de katledildi. (Rüstem) paşa bütün bu nailiyetleri şeyhten bildi. Kendisini (İstanbul) a davet ederek büyük ikramlarda bulundu. Bu tesir bir müddet devam etti. (Rüstem) paşa (Barla) (8) derbendini tamir ettirmiş ve (Burhan) efendiye yevmi (50) akça (Nis) (9) harcından verilmesi için berat gönderilmişti.

Şeyh (Burhaneddin) efendi hacce de gitmiştir. Dervişlerinden bazıları da refakat etmişlerdir (10).

Bildiğimize göre şeyhin iki oğlu bir kızı olmuştur. Oğullarından birinin adı (Seyit Mehmet), diğerrinin adı ise (Şerifi Mehmet) çelebidir. Şeyh, (Mehmet) çelebiye (935 H.) tariblerinde (Ağrus)(11) da müderris bulunan Mevlâna (Abdulcebbar) efendinin kızını nişanlamış ve (Edirne) de (Darülhadis) müderrisi iken (949 H.) de nikâhları ve düğünleri yapılmıştır (12). Bu izdi-

(7) (Mihrimah) sultan (958 H.) de (Rüstem) paşa ise (968 H.) de vefat etti

(8) Bugün bu yola (Atmaca derbendi) diyorlar. Eğridir - Barla arasında en kısa yolun en sarp bir yeridir. Hâlâ aynı vaziyeti muhafaza etmektedir. (Rüstem) paşa o zaman (Yazla - Belgi) ve (Eğirim) yolunda tamir ettirmiştir.

(9) Şimdi (Eğridir) gölünün ortasında olan bu adaya (Yeşil ada) diyorlar.

(10)(Ataî). C: 1. S: 78. Bu, menakipte de vardır.

(11)Bugünkü adı (Atabey) dir, (Isparta) ya bağlı bir nahiyedir.

(12)(Abdulcebbar) efendi esasen (İran) lıdır. (966 H.) de (Amasya) da şehzade (Bayezit) in muallimi idi. Şehzade (Bayezit) in - Sultan Selime muhalefetinden dolayı katledilmesi üzerine hoca müşkül bir vaziyette kaldı, bu işten zorlukla hayatını kurtarabildi, bu

vaçtan (Şerifi) mahlâsı ile anılan sadrum olan ve on birinci asrın ortalarına kadar yaşayan (Seyit Mehmet) çelebi doğmuştur.

Şeyh (Burhaneddin) efendi (970 H) de (Eğridir) de ölmüştür (Mezarını ve taşını henüz bulamadık.

Şeyh (Şerifi Mehmet) in doğum yılı belli değildir. (949 H.) de evlendiğine göre (925 H.) tarihlerinde doğması çok muhtemeldir. Vefatı ise oğlunun doğum tarihi olan (960 H.) den her halde sonradır.

Kamusülalâm hicrî onuncu asır şurasından olduğunu, Sicilli Osmanî ise üçüncü (Murat) ın saltanatı sonlarında öldüğü kayıtlıdır. Bu kayıt yanlıştır. Çünkü (Murat III) sonları (1044 H.) dir. Halbuki bu tarih oğlunun ölüm zamanına yakındır. Kamus daha doğru olarak tahmin etmiştir.

Bu devrin şairlerinden olan bu zâtın bir beytini aşağıya yazıyoruz:

Suzü aşkın cana ey meh şöyle tesir eyledi,
Çıktı eflâk üzre ahım gün gibi seyreyledi.

Oğluna şerifi zade derler. Adı (Şerif Mehmet) dir. Bu da babası gibi şairdir. Aynı zamanda (Rumeli) ve (Anadolu) kazaskerliğini ibraz etmiş bir âlimidi.

(960 H.) de doğdu. (1027 H.) ta-

tarihlerde öldü. (Amasya) da mefundur. (Cebbar zade) ismiyle anılan oğlunun asıl adı (Derviş Mehmet) tir. (Ataullah) efendiden okuduktan sonra (994 H.) rebiyülevvelinden itibaren (40) akça ile başlayan müderrislik, Rumeli ve Anadolu kazaskerliğine ve (İstanbul) hâkimliğine kadar yükselen kadıklarda (1022 H.) tarihine kadar çalışmış ve (1023 H.) de ölmüştür. Şeyhülislâm (Zekeriyya) efendinin damadı idi. (Ataî S. 569. C: 2) Bazı eserleri görüldü. Burada esas mevzu alâkası olmadığından bahsedilmedi. Oğlu Halil Tayyip efendi vardır. Müderristi. Medine mollası olduktan sonra (1095 H.) de (Şam) da öldü. (Mehmet) isminde bir oğlu vardır. (Sicilli Osmanî C: 2 S: 289)

Eğridirde Dündar Bey Medresesi

TAHİR

Ispartanın doğusunda ve 33 kilometre mesafede kâin ve bu gün bir kaza merkezi bulunan Eğridir kasabası; vaktiyle Hamidelinin sayılı bir merkezi ve en mamur beldesi idi. Kendi ismini taşıyan göle doğru uzanan bir dirsek üzerinde kurulan bu kasabanın; eski müdafaa tarzlarına göre eşsiz bir mevki vardı. Batı yönünden yalçın yamaçlı dağların kucakladığı Eğridir kalesini; üç taraftanda sular çeviriyordu. Kasabaya yakın, birisi büyük birisi küçük olmak üzere iki

rihine kadar (Galata), (Halep), (Mekke) (Edirne), (Mısır), (Şam) mollalıklarında bulundu. (1029 H.) de (Anadolu) kazaskeri olmuş ise de sene nihayetinde tekaüt edildi. (1031 H.) de (Ruşçuk) kazası arpalık olarak verildi.

(1032 H.) şabanında hem (Bursa) ya nefyedildi hem de arpalıkları elinden alındı. Muradı Rabîin cülusunda (1033 H.) zilkadesinde ikinci defa olarak (Anadolu) sadrı oldu. Cemaziyel-eva (1034 H.) de nakibüleşraf, aynı senenin şavvalinde (Rumeli) kazaskeri yapıldı. (1035 H.) seferinde meşguliyetinden dolayı çekilmiş, kendisine (Dimetoka) arpalık verilmiştir. (1039 H.) de hacce gitti. Avdetten biraz sonra (1040 H.) zilkadesinin sekizinci pazar günü öldü. (Eyyüp) te (Hazreti Halit) türbesi civarında metfundur. (13)

Şarkın üç lisanına vakıf, hepsinde edebî kuvvet ve kabiliyetini göstermiş-

uda ile süslenen ve şimale doğru uzanan göl sathı cazip bir güzellik veriyordu. (1) Selçukî sultanlarından birinci Mesutla İmprator (Jan Komnen) arasında geçen barplere ve sultan Mesudun muvaffakiyetli manevralarına

(1) Kasaba ile; birisi meskûn olan adalar arasında vaktile muvasalayı temin eden bir yolun mevcut bulunduğu ballıhazırda su altında görünen duvar parçalarından açıkça anlaşılmalıdır. 732 tarihlerinde bu kasabayı ziyaret eden ve Dündar bey medresesine misafir olan İbni Batute; Eğridirin suluk, ağaçlık, çarşuları güzel ve çok mamur bir şehir olduğunu ifade etmektedir. (İbni Batute seyyahnamesi S. 216)

ti. Edebiyatta babası gibi Şerifi mah-lâsını kullanırdı. Şiirleri kasideleri vardır. (Kasidei Bür'e)ye tahmisi görüldü. Arapça yazılmış parçaları çoktur. (Ataî) nin şekayik zeylinde (Tezkere-tüşşuara) ları olduğunu yazıyor. Türkçe parçalarına ait bir kaç nümuneyi aşağıya kaydediyoruz:

Gerçil derler vadeye eyler vefa ol nazenin
Bana amma çekmeyince sineye gelmez yakın
Varmadin mektebi hüşniçre dahi üstada
Ezber etmiş sebaki şiveyi hafız zade
Gerimabe içre var gör o dilâni afeti
Soydu dihani eyledi derviş halveti (14)

Aynı zamanda âlim idi. En yüksek dinî mevkilerde bulunmuş, herkesin hürmet ve itibarını kazanmıştı.

Çok müşfik, comert, seriülentikal bir zat idi. Fırsat zuhurunda, ilerde bazı kasidelerini neşredeceğiz.

(13) Ataî Şekayik zeyli: C: 2. S: 742
Sicilli Osmanî C: 3. S: 141

(14) Ataî Şekayik S: 741

(2) daha sonra bir çok tarihî vak'alara sahne olan bu yurttaki tarihî cephe- den değerli ve canlı Türk eserleri var- dır. Yazımızın özünü teşkil eden (Dün- dar bey medresesi) de bu eserlerin ölmeyen tarihî bir varlığıdır.

Dündar bey medresesi 26.60×23. 40 genişliğinde bir sahayı kaplamak- tadır. İki katlı olduğu istidlâl edilen bu bina; yalnız birinci katını mubafa- za edebilmiştir.(3) Üst kısmı yıkılmış, bali hazırda görülen odalar sonradan yapılmıştır. Üç numaralı kılışe ile ba- sılan plânda görüleceği veçbile[*]binaya dehliz halinde bir methali, 12×14 bü- yükliğünde bir iç avlu ile 6×50.6 bir selâmlığı, ikisi büyük olmak üzere 12 odayı ihtiva etmektedir. İç avlunun üstü tamamen açıktır. Ortasında vak- tiyle mevcut olan şadırvanın izleri gö- rülmektedir. Selâmlık kısmının üstü kemer kubbe ile örtülü ve cephesi Dündar beye ait bir kitabeyi ihtiva eden yüksek ve muhteşem bir ke- merle süslüdür. Zıya tamamen iç av- ludan gelmektedir. Selâmlığın arka duvar yanında görülen kemer ve kor- nişler; vaktiyle buradan arka cepheye açılan bir kapının ve üstünde büyük bir pençerenin mevcut olduğunu gös- termektedir. Atabey medresesinin mes-

[*] Plânın kılışesi erişmediğinden gelecek sa- yıda basılacaktır.

(3) 535 tarihlerinde Sultan Mesut kuvvetlerinin (Pingosa - Eğridir) bataklığı civarında bir çok mevakil ele geçirmesi üzerine Antalya yoluna gelerek Türklere hücum etmeğe teşebbüs eden İmparator (Jankommen) muvaffak ola- mamış, bütün eşyaları sular içinde kalmış ve Türkleri (Sozopolis - Uluborlu) muhaasara- sından vazgeçirmeğe zorlayamamıştır. (Türk- lerin tarihî umumiî terceme cilt 4. Sahife 72 Hüseyin Cahit)

(3) Böcü zade Süleyman bey merhum Dündar bey medresesinin fevkanı ve tahtanı 30 hücreli iki derslane ve bir mescidi ihtiva ettiğini kaydetmektedir. (Sparta tarihî Sahife 222)

cit kısmıyla çok müşahhedi olan bu kısmın derslane ittihaz edilmiş olduğu tahmin edilebilir. Plânda görülen bağ- dadî taksimat sonradan yapılmıştır.

Selâmlığın sağında ve solunda 6.50×7.60 eb'adında iki büyük ders- hane vardır. Her iki derslanenin de kapıları üstünde talebeyi tahsili ilme teşvik mahiyetinde yazılmış mermer kitabeler bulunmaktadır. İç avlunun sağ ve sol kollarında sıralanan odaların önlerini örten karşılıklı kemerler vardır. Dörder mermer sütun üzerine yerleşen bu kemerlerden sağ koldaki kemerler bali hazırda yıkılmış ise de [4] sol ta- raftaki kemerler şekli asilerini muha- faza etmektedirler.

Sütunlar yeknesaktır. Sütun başlık- ları selçuk tarzı mimarisine göre işlen- miştir. Kenarlara düşen sütun başlık- larının dörder köşeleri kabartma kar- tallarla ortadaki başlıklar da şecerî menkuşatla süslüdürler. Yazık ki kısa ve dar düşünceliler tarafından kabart- ma kartal resimlerinin baş ve ayak kısımlarının kırıldığı teessüfle görül- mektedir. Vaktiyle mevcut bulunduğu istidlâl edilen ikinci kat odalarının bu sütunlar üzerindeki kemerlere dayan- dığı bali hazırda mevcut olan tuğla ile örülmüş duvar aksamından anlaşılmakta ve tuğla aralarının mavi çinilerle süs- lendiği göze çarpmaktadır. Bu çinilerle Atabey medresesi türbesindeki sandu- ka da mevcut olan çiniler arasında benzeyişlik vardır.

Birinci kattaki odaların hepisinin de üstü kemer kubbelerle örtülmüş, kapı kornişleri yekpare mermerden yapılmış, odaları aydınlatmak için kapıların üst-

(4) Yıkılan kemerlere ait sütunlar medresenin iç avlusunda mevcut bulunmaktadır.

lerinden hususî menfezler bırakılmıştır. Yalnız binanın cephe dil'inde bulunan ve medhalin sağına ve soluna düşen birinci odaların cephe duvarlarında ayrıca açılmış olan dehliz halinde birer pençereleri vardır.

Methalin tam mukabil cephesine düşen selâmlık kısmının kemeri mevcudiyetini muhafaza etmekte ise de cennahlarındaki dersanelerin kemerli kubbeleri çökmüş bir vaziyettedir. Dersanelerin kapıları üzerinde diğer odalarda olduğu gibi ışık girecek bir menfez olmadığına bakılırsa dersanelerin muhtaç oldukları ziyânın Atabey medresesinde olduğu gibi kemerli kubbelere açılmış olan menfezlerden temin edildiği, gerek selâmlığın ve gerekse dersanelerin üstünde ikinci bir katın mevcut olmadığı istidlâl edilebilir. Elyevm mevcudiyetini muhafaza eden ve selâmlık kısmının cephesini süsleyen büyük kemerin irtifakı aşağı yukarı ikinci kat irtifakını geçmekte olması da bu kanaati kuvvetlendirebilmektedir.

İkinci kat 23 basamaklı ve karşılıklı birer taş merdivenle çıkılmaktadır. [1] Küçük odalardan ikisi mütenazır olarak birinci katla ikinci katın mütevasst bir noktasında ve bu merdivenler üzerinde bulunmaktadırlar.

Binanın şayanı tetkik olan aksamı; selçuk mimarisine ve Türk zevkine has olan bir incelikte tezyin edilen cümle kapısıdır. (1,2) numaralı kılışelerde görüleceği veçhile cephedeki büyük kapının etrafını çerçiveleyen hendesi tezyinat ve bunların arasında yine büyük bir çerçiveyi dolduran ve çok emekli olarak mermer üzerine kazılan

kabartma bir kitabe ile yüksek bir sanat ve kıymat taşıyan bu eser; Türk san'atının ve mimarî hususiyetinin çok muhteşem ve eşsiz bir örneğidir. Hayret ve takdirlerle temaşaya değer bu kapıdaki kabartma yazılar şunlardır:

أمر بعمارۃ هذا الحان المبارك السلطان الاعظم شاهنشاه المظلم
مالك رقاب الامم سيد سلاطين العرب والمعجم سلطان البرين
والبحرين ذوالقرنين الزمان صاحب خسر والازمان اسكندر الثاني
سلطان سلاطين العالم المؤيد من السماء لظفر اجيوا غوزين الموحد
قاهر الكفرة والمتركين قانع الزنادقة والمتردين قانع الخوارج
والباغين عمدة الحق عدة الحق معين خليفة الله مفيت خليفة الله
سلطان بلاد الارمن والشام وديار بكر والافرنج تاج آل سلجوق
غيان الدنيا والدين ابوالفتح كيتخرو بن كيقباد ابن السلطان
السميد قنچ آرسلان بن مسعود بن قنچ آرسلان قيس أمير المؤيد
منين خلد الله ملكه في مشارق الارض ومعاد بها في سنة خمس
وثلثين وستمائة [2]

Medresenin iç avlusunda ve methalin tam mukabilinde bulunan selâmlık cephesini tezyin eden büyük kemerde mimarî bir kıymet ve san'atı haiz olmakla beraber cephe kapısının ifade ettiği tezyinat ve ihtişam karşısında basit kalır. Büyük kemerin üstündeki ikinci kitabede de şu yazılar vardır:

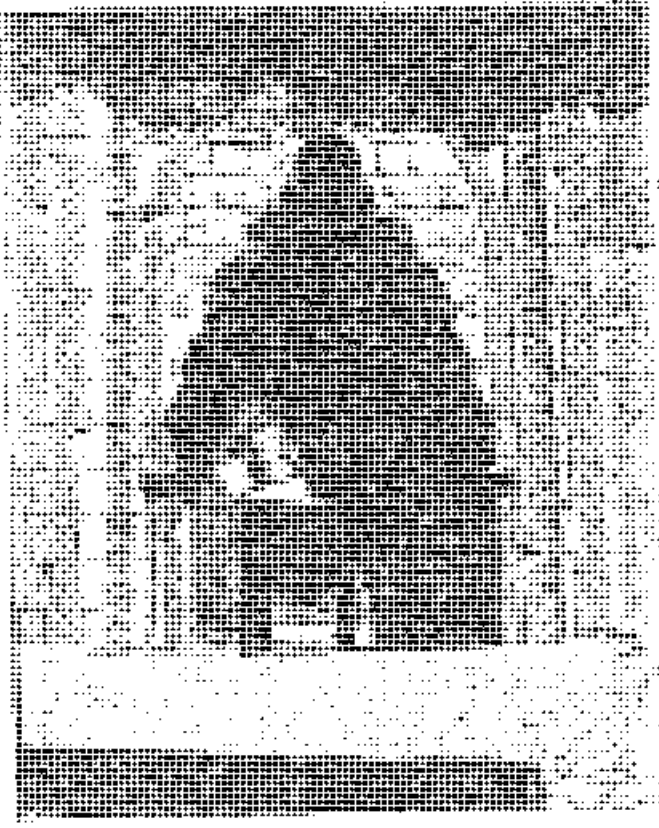
أمر الامير الكبير الاسفهلا والمؤيد الظفر الحبيب النسيب
غرز الاطراق ملك الاسراي والاعظم ذلك الدوله والدين علاه
الاسلام والمسلمين دندار بن الياس بن الحيد اعز الله انصاره و
ضائف اقتداره بوضع هذه المدرسة المباركة وانشاء بمارتها
في سنة احدى وسبعمائة دام معبورا ببقاء مالكمها.

Cephe kapısındaki birinci büyük kitabe bu binanın (H. 635, M. 1237) tarihlerinde rum selçukileri sultanlarından ikinci Gıyasüddin Keyhusrev [3] tara-

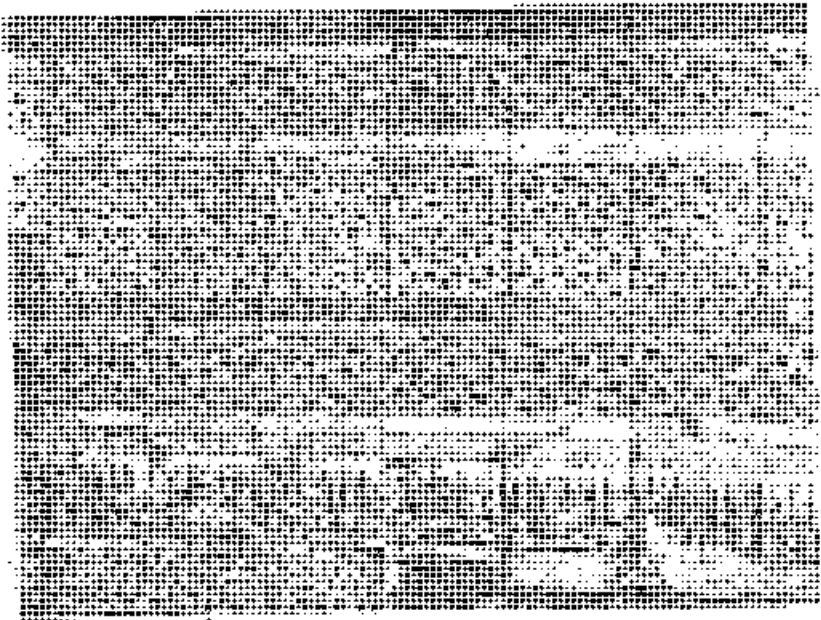
(2) Bu kitabede birinci Alâeddin'in babası birinci Gıyaseddin Keyhüsrev'in yazılmamış olması dikkati celbetmekte, birinci Gıyaseddin ile ikinci Gıyaseddin isimlerinin ihtisabları noktası sebep olarak hatıra gelmektedir.

(3) (634 H. 1236 M.) tarihlerinde babası birinci Alâeddin'in yerine tahta çıkmıştır. Birinci Alâeddin Keykubat şarkta menkûh zilesi hâkimiyetine nihayet vermek ve Celâleddin Harzemşahın şehadetinden sonra başsız kalan ümerasını kabul ve istihdam etmek

(1) Sağ köldaki merdiven binanın üst kısmının tamiri esnasında kapatılmıştır.

Eğridirde Dündar bey medresesinin methali

Eğridir Dündar bey medresesinin kapısı etrafındaki Selçuki tezyinatından büyültülmüş bir parça

findan han olarak yapıldığını, ikinci kitabede natamam kalan binanın 701 H. tarihinde Hamit oğullarından Dündar bey tarafından tadilen medrese olarak ikmal edildiğini ifade etmektedir.

Binanın iç aksamında bilhassa muhtelif kapıların kornişleriyle, selâmlığın cephesini süsleyen büyük kemer ve sütun başlıklarında görülen ve yekdiğerleriyle münasebetlerini ifade eden

suretile büyük bir Türk birliği vücade getirmişti. Bu büyük saltanata varis olan ikinci Gıyasüddin Keyhüsrev bir hükümdar için lâzım olan idarî kudreti gösteremedi. Bîdayette kötülerle düşüp kalktı. Tahta çıkar çıkmaz kendi arzularına mümaşat etmiyen kıymetli devlet adamlarını birer birer ifna etti. Babası zamanında devlet hizmetine alınan (Harzem) ümerasını birer vesile ile gücendirdi. Bu suretle idarî işler çığırından çıktı. 637 hicri senesinde Amasyada vukubulan (Babayiler)in kıyâmı güçlükle bastırılabilmiş ise de devletin umumî idaresine dürrüst bir nizam verilemedi. Esasen bu işleri başarabilecek devlet adamları da kalmamıştı. 640 tarihinde İlhanların Erzuruma vaki tecavüzleri üzerine Köse dağında yaptığı harpte 70 bin kişilik bir ordusuyla 40 bin kişilik İlhanî ordusuna mağlûp oldu. Bu hezimet; kötü hareketlerinin cezası, kudretli devlet adamlarından ve kumandanlardan mâbrumiyetin bir neticesi idi. Kayseriye kadar bütün yurdu istilâ eden İlhanlarla musaleha akte-derek devlet varidatının üçte birisini İlhanî hazinesine teslim, memleketin idarî işlerini tarassut etmek üzere İlhanlar tarafından tayin edilen memuru kabul etmeğe razı oldu. Bu suretle birinci Alâeddinin bıraktığı parlak hakimiyet ve istiklâl söndü. Bu tarihten sonra 59, 66 sene kadar devam eden Selçukî saltanatı İlhanların daimî tecavüz ve müdahalelerinden kurtulamadı. İkinci Gıyaseddin fena idaresinin elim akibetleri ile kuvvetli bir devletin zevalını hazırlamış olmasından müteessir olarak hafakan illetinden 644 hicri tarihinde vefat etti. (Kıyas 883, 834 Cevdet paşa ve tarihi osmani sahife 41)

Tahta oturduktan bir sene sonra ikinci Gıyasüddinin han olarak inşasına başladığı bu muhteşem binanın idarî ve siyasi gaileler yüzünden ne suretle ikmal edilemediğini; dokuz senelik saltanat hayatının safhaları hakkında burada kısaca kaydettiğimiz malû-mattan anlayabiliriz.

yeknesaklık; cephe kısmından maadasının Dündar bey [1] tarafından yapıldığını göstermektedir. 66 sene sonra medrese olarak ikmal edilen binanın dahili aksamiyle cephe kapısı arasında san'at ve tertibat noktasından bariz farklar körülmektedir. 66 senelik bir fasıla ile iki cephe arzeden, muhtelif zamanlarda vukubulan hareketi arz ve yangın hadiselerinden geriye kalan bu tarihi bina; halî hazırda hapishane olarak kullanılmaktadır. Bina bütün müstemilâtiyle mühmel bir vaziyettedir. Mühim bir kısmı yıkılmış ve çökmüş olan binanın seneden seneye yokluğa doğru koştuğu görülmektedir. Şimdiye kadar iltifat görmediğini ve korunulmadığını lisan haliyle ifade ve şikâyet eden bu tarihî eserin bundan böyle olsun yaşatılması için müsbet tedbirler alınmasına çok ihtiyaç vardır.

(1) Hamit oğulları tarihinde mühim mevki işgal eden, Eğridirin imar ve tevsiî hususunda büyük himmetler sarfederek namına izafetle Eğridire (Felek abat) adını veren Felekeddin Dündar bey hakkındaki yazılarımızı (Ünü)n müteakip sayılarına bırakıyoruz.

Abonemanlarımıza:

1 — Ürün birinci altı aylık abone uzu bitmiştir. Yenilemek için, ikinci altı aylık gönderilmelidir.

2 — Yıllık abonelerini şimdiedek göndermiyen abonemanlarımızın, gelecek sayılarda unutulmamaları için; abone paralarını bu hafta adresimize yollamalarını dileriz.

HALKEVİ - MECMUA

Attilânın Cenaze Merasimi

Hüseyin Namık

Attilânın cenazesi Türk adeti vec-hile gömülmüş ve cenazede pek çok ümera bulunmuştu. Ostrogot ve Gepid kralları, Attilânın en sevdiği hükümdarlar muhteşem elbiseleriyle cenaze merasiminde mevki almışlardı. Attilânın ölümünden bir asır sonra eserini yazan meşhur Got muharriri Yornandes bu merasimi şu şekilde tasvir etmektedir: Attilânın cesedi karargâhın ortasında ipek bir çadırın içinde idi. Bu çadırın etrafında da Hunlar arasından seçilmiş süvariler koşuyor ve harp oyunlarına müşabih hareketler yapıyorlardı. Tam bu esnada Hün dilile şairlerin ve kahramanların hep bir ağızdan tercümesini aşağıya koyduğumuz mersiyeler başladı: "Muncukun oğlu en büyük Hün kralı Attilâ; En kahraman milletlerin efendisil... Tek başına Skitia ve Germania'ya sahip olduğu gibi sayısız şehirleride zaptetti. Her iki Roma İmpratorluğunuda titreterek kendisine yalvarttı ve senelik vergi aldı. Bütün bu işleri talii yardımıyla ikmal ettikten sonra düşmanlarının yarasıyla veya onların hiylesi neticesi olarak değil milletinin arasında en küçük bir acı hissetmeksizin öldü. Buna kim ölüm diyebilir?... "

Bu mersiyeyi bütün Hun ordusu bir ağızdan tekrarlamakta idi. Bundan sonra cenaze yemeği yenmeğe haşlandı. Yornandes'in kaydına göre bu yemeğe Hun dilinde Strova namı verilmektedir. Bu sözün aslı hakkında bir çok müverrihler muhtelif nazariyeler serd etmişlerdir. Lazius bunun Sarmot dilinden çıkma olduğunu söylediği gibi

Schödel de Skit—Hun kelimesi olduğunu ileri sürmektedir. Bundan maada diğer bir takım noktai nazarlar var isede bu adetin bu güne kadar Türklerde mevcut olduğunu ve Yornandes Hunca yani Türkçe bilmediğini daima göz önünde tutmak icap eder.

Yemekten sonra kütle harekete geldi; Attilânın defni için hazırlık başlandı. Attilânın cesedi altın bir tabuta kondu; bu altın tabutta gümüş bir tabutun içine, gümüş tabut ta bir demir tabuta kondu. Altın ve gümüş tabut kavmini zengin ettiğine alâmet demir tabutta kılıcı ile bir çok milletleri itaati altına aldığına delil idi.

Defin gecenin zifiri karanlığında olmuştu. Kabre birçok mücevherat, eşya, at takımları da vazolunmuştu. Bu kadar zengin bir kabir bilâhare taarruza uğrayacağı için define bulunan bademeler itlâf edilmişti.

Bir diğer rivayete görede Attila bir nehrin mecrası değiştirilerek buraya defnedilmiş, bilâhare nehri tekrar aynı mecradan akıtmışlardı. Alman ef-saneleri bu nehri Etseh ırmağı olarak göstermektedir. Bazı eski macar kronikaları bu kabirin Kevehazada olduğunu kaydetmekte olduğu gibi diğer müverrihlerin bazıları bu kabrin Yazsberenz de veya Debreczen de olduğunu yazarlar. Rivayetler hernekadar pek muhtelif ve bu güne kadar hu kahir bulunamamış isede Attilânın kabrinin bugünkü macaristanda olduğu muhakkaktır.

Macaristanın Mikloş - Szent - Nagız

ABDALLAR

Atabeyli: Naci

Abdallardan bir guyende (ozan) aç-
zından dinleyip neşrettiğim (deli Dum-
rul) makalesinde abdallar hakkında bir
mukaddeme yazmıştım. şimdiye kadar
abdallık hakkında ciddi bir tetkik neş-
redilmemiştir. (1) benim tetkiklerim,
abdallığı iki noktadan gözetmektedir.

1 — Abdal kelimesinin taşıdığı ma-
na itibariyle abdallık sofuluk, kalender-
lik, dervişlik gibi mefhumlar ifade eder;
binaenaleyh bir soy ve boy adı değildir.

2 — Anadolu (Urum) abdalları soy
ve boy itibariyle Türk - türkmen uruk-
larından birisine mensupturlar.

şimdi bu iki bakımda abdalları an-
latmağa savaşacağım:

A — Oğuz Türk oymakları anado-
denilen mevkide bulunan 23 parça Al-
tun eşya bugün dahi Attilânın definesi
namiyle şöhret kazanmıştır. Elyevm Vi-
yana müzesinde mahfuz olan bu define-
nin artık mahiyeti temamiyle taayyün et-
miştir. Bunların hepiside Peçeneklere
ait olduğu profösör Nemeth tarafından
isbat olunmaktadır.

Attilâ iskandinav ve Alman efsane-
lerinde mühim roller oynamakta olduğu
gibi daha diğer birçok milletlerin tari-
hine ve efsanesinede karışmıştır. Bun-
dan maada Macaristanda Attilâ adını
taşıyan birçok yer isimlerine rast gel-
mekteyiz. Hatta bugün dahi şahsi isim-
lerine tesadüf olunur.

Bir Macar âliminin kaydına göre
Attilânın ve kardaşı Bledo nun Macar
kralı Japolyo zamanında Bodapeşte de
iki heykeli bulunmuş ve bu heykeller
şehir içinde bir yere vezedilmiştir.

luya yayıldıktan sonra bunlardan dört
taife misafirler içinde anılmıştır. biri
(Gaziyanı rum), biri (Âhiyanı rum),
biri (Abdalanı rum) ve biri (baciyanı
rum) dur.[2]

(Gaziyanı rum) den maksat: melik
danışment gazinin kumandasındaki da-
nışmentlilerdir ki. bunlar oğuz Türkle-
rinin (Bozok) kolunu teşkil etmiş,
(Üçok) lardan olan Selçukilerle kav-
kalaşmışlar, çarpışmışlar ve sivasda bir
hukümet kurmuşlar, nihayet selçukie-
lere yenilmişlerdi.

(Âhiyanı rum) dan maksat: Türk
boyları arasındaki gençlik esnaf teşki-
lâtıdır ki, bunlar (Fütuvvet - şecaat ve
Seha) yolunu tutmuş, kuvvetli ve bir
san'atkâr zümresi halinde Anadolunun
mühim mevkilerinde yerleşmişlerdir,
bunlarda Ankara ve civarında bir sal-
tanat kurmuşlardı.

(Abdalanı rum) dan maksat: bu

(1) Abdalan zümresi denilen bu tarikat, Osman-
lıların ilk devrlerinde Anadoluda şayi idi.
abdal Musa, kaygısız abdal gibi şahsiyetler
hep bu tarikate mensupturlar. Bu tarikat
hakkında henüz ciddi bir tetkik neşrolunma-
mıştır. Köprülü zade Fuat bey abdallığı
(Babi) liğin bir şubesi olarak gösteriyor. İlk
Mütesavvıflar S. 376. Rumuzülkünuzda:
"Pirleri budaladan olur. Salâta müdavemet
etmezler. Eğer meşayih evradı bunlarda olsa
bu din içinde meşih bunlardan kavi olamazdı.
Zira bunlarda olan terk ve tecrit şvecdü
kanaat ve teslim ve hakikat ve seha ve
hizmet gayrilerden nice meratip fazladır.,,
Kayıtlarına tesadüf ediliyor. (Nurülhüda lime-
nihteda)adlı eserde aynı şeylere tesadüf olu-
nuyor. Sadeddin Nüzhet. Bektaşi şairleri
1930. S. 443.

(2) - . . . ve hem bu rumda dört taife vardır ki
misafirler içinde anılır.... İlä. ahir. Açık pađa
zade tarihi haşiye. S. 200.

makalenin mevzuundan anlaşılacaktır.

(Bacıyanı rum) ise: nişaborlu (hacı Bektaş) ın Anadoluya, (soluca kara hüyük) mevkiine gelerek orada oturan İdiris hocanın halilesi (kadıncık ana) yı manevi evlât edinmesi ve hacı bektaş tarikatının bacı (kızkardaş) ları Türk türesine göre içtimâî hayat arasında muhterem tutması dolayisile bu zümreye verilmiş ünvan olmuştur.

Köprülü zade Fuat bey: milâdî 16 ıncı asırda abdal kelimesinin İranda dervişlik manasına kullanıldığını zikrediyorlar. (kalender) ve (ışık) tabirleri de aynı manayı ifade eder. tasavvufîta (kırklar) veya (yediler) tabiri vardır; bunların kırkına (abdal), yedisine (büdelâ), dördüne (Evtât), üçüne (Nukada), birine (Kutup veya Gavs) demişlerdir. Bunlar yekdiglerini bilirler. bu husustaki izahat, Muhiddini arebinin (Fütühatı mekkiye) sinde mevcuttur. [3]

Bu izahattan anlaşılacağı gibi (urum abdalları), koyu bir tasavvuf zehniyeti taşıyan hatta abdallığı milliyet sayan bir zümredir. Aaralarında yaptığım tetkikattan, ellerinde bulunan kitabların muhteviyatından anlaşılın netice: Anadolu abdallarının (Alevi - Sürek - Sofukızıbaş) tabirleriyle ifade edilen kadim Türk şamanizminin akidelerini islâmiyetle telife çalışmış bir Türk dinine salık olmalarıdır. Abdal dedelerinden birinin elinde, mukaddes bir emanet halinde taşıdığını gördüğüm: (risalei şeyh safiyyüddin erdebili rahmetullah) adlı yazma bir risalede: Sofiyan erkânının-on iki erkân, yetmiş iki meşakkat - âdap ve şeraitin den bahsedilmektedir. Bu hususta tafsilât, Ankarada neşredilmiş

(3) Sadeddin Nüzhet, Bektaşî şairleri. 1930 devlet matbaası. Lugatçe kısmı. S. 443.

Türk yurdu mecmualarında, Baha Sait beyin (Sofiyan süreği) başlıklı makalelerin de vardır.

Abdallar, yukarıda bahsettiğim kitaplardan başka (Menakibi evliya) denilen ve erenler, evliyalar hakkında düzülmüş, koşolmuş bir çok efsanevî destanları ihtiva eden mecmuaları da mukaddes ve muteber olarak tutmaktadırlar. Bunlardan, bilhassa, (Şab Hatayi), (Abdal Musa) ve (Kaygusuz sultan) taraflarından söylenmiş menakibe fazla kıymet verirler.

Bu menakip arasında elimize geçen Dumrul destanı gibi - Uğuznamenin hatıralarını ve izlerini taşıyanlara çok tesadüf etmek gerektir.

Anadolu sofyân süreklerinde olduğu gibi, abdalların âyin ve erkânında Türklerin Şölenini görebiliriz. Kadının içtimâî hayatta mevkiini takdir eden bu zümrelerin bu sazlı, şaraplı âyinlerde kadına verdiği kıymet, yaptığı saygı takdire şayandır. Bu âyin ve erkânlarda uzaktan zannedildiği gibi edep ve ah-lâka bilâfî ef'al ve hareketlerden hiç birinin vukubulmak imkânı yoktur. Çünkü bu ayınlara girebilmek için mutlaka müteehhül olmak; yol erkân âdap ve muâşeretine ikrar vermiş, girmiş bulunmak lâzımdır. Bunlar arasında (Bacı) ların haysiyet ve namusu kefaleti müteselsile ile emniyet ve himaye edilmiştir.

Abdalların, bu akide itibariyle tab-tacı ve köylü sofyân süreklerinden biç ayrılıkları yoktur. Yalnız, abdallar -meşrep itibariyle -bunlardan daha kalender, daha harabatidirler. Çiftçilik, başlıca sanatları olmakla beraber, göçebelerinin su başlarında, söğüt gölgelerinde, söğüt dallarından yaptıkları sele, sepet gibi şeyler dolayısıyla, ken-

dilerini çingâne zannedenlere esef ederler. Buna rağmen: "Taşlayan bizden, Taşlatan bizden değil,, deyerek güler, geçerler.

Abdallar, diğer anadolu sofyan sürekleri ve beктаşiler gibi, vaktiyle hacı Bektaş merkezindeki Çelebi efendileri, dede babaları manevî metbu sayarlardı. Bunların dedeleri, hacı Bektaş Çelebi efendisinden ruhsat ve izin almadan dedelik yapamazdı. Bununla beraber Konya, Adana gibi merkezlerdeki büyük dedeleri vasıtasıyla Çelebi efendilere takarrüp edebilirlerdi. Konyadaki (Kara yağmur dede), Horasan nesline mensup ve muhterem sayılan bir zat olarak tanınmıştır.

Bu kısmı fazla uzatmadan, abdallık şakidelerini ifade eden şu beyitleri arz edeyim:

Cümle âlem zin sebep kümrah şüd
Kem keşi zebdali hak ağah şüd
Mevlâna
Yele verip yüz suyunu van toprak ettiler
Odlara yanmakla buldu varlığı abdallar.
Enverî

Ezelden dost olanlar evliyaya
Ahiler, gaziler, abdallar oldu
Hatâyî

Urum abdalları gelür dost deyu
Eynimizde aba, hırka, post deyu.
Hastaların gelür derman isteyü
Erler gelür şahim abdal Musaya (4)
Gaygisiz

B - Soy bakımından abdallar:

Şimdiye kadar, abdalların akidesine temas ederek arayerde onların öz Türk olduğunu da anlatmak istedik. Bu kısmıda bu ciheti tasrih etmek istiyorum.

İlkönce, büyük abdal Musaya ait velâyetname adlı, yazma mecmuadaki şu hatimeyi nakledeceğim:

"...Baba gaybi -Gaygisiz- eşiğe yaslandı, yattı. Abdal Musasultan kalktı,

(4) Sadeddin Nüzhetin Bektaşî şairlerinde, Gaygisiz'a ait olan aynı manzumede, benim elimdeki velâyetnameden aynen aldığım bu manzume ile az çok fazlalık ve noksanlık vardır. Karşılaştırılsın.

taşra çıktı. Ayağın Gaybinin üzerine bastı. Gaybi tınmadı. Abdal Musa sultan: kimdir şu, dedi. Gaybi lebbeyk sultanın kulun Gaybidir, dedi. Abdal Musa sultan: aldın Gaygisizım, aldın aldın Gaygisizım dedi. eline yapışıp içeru götürdü. Namaz vaktında abdal Musa sultan: taşra çıktı. Üç kez çağırdı, ünü vardıkça: gelsün nasip isteyen! dedi. Hemen abdal Kefi seğırtti. Medet sultanım himmet eyle dedi. Ona himmet eyledi. Andan kara aşık baba geldi yörü sana Eğridiri verdim dedi. Tahtak baba geldi yörü sana Tahtak dağımı verdim dedi. Her kim geldi ise nasip verdi. Muhasalülkelâm ol gün kırk abdala nasip verdi. Andan abdal Musa sultan geldi, oturdu. Eliyle ocağı karıştırdı. Abdal Kefi etti: Sultanımın eli yanmaz mı? abdal Musa sultan etti: " Abdallarız, Kattallarız, Uryanlarız, Püryanlarız!,, Abdal kefi etti: Acep bu sultan ne soydandır? deyu sordu. Abdallar ettiler: Biz bu sultanın ötesini sormayuz. Hemen didarımın âşıkuyuz, dediler. Abdallara bu, müşkül oldu; gönül evinden bunu istediler. Abdal Musa sultan ediverdi:

"Kim ne bilür bizi nice soydanuz
Ne bir zerre oddan ne hut sudanuz
Bizim hususumuz marifet söyler
Biz Horasan mülkündeki baydanuz
(Boydan?)

Yedi deniz bizim keşkülümüzde
Hacim umman oldu biz ol göldenüz.
Hızırlyas bizim yoldaşımızdır
Ne zerrece günden ne hut aydanuz.
Yedi tamı bize nevbahar oldu,
Sekiz uçmak içindeki köydenüz.
Musa turup biz münacat eyleriz,
Neslimiz sorarsan asil soydanuz.
Ali oldum adım oldu bahane
Gövercin tonunda geldim bu hane
Abdal Musa oldum geldim cihane
Arif anlar bizi nice serdanuz (5) ..

Umumî olarak tarikat müntesiplerine de abdal denildiğine göre, Abdal

(5) Türk Etnoğrafya ve etnolojisi, Vamberi Marca, S. 479.

Kâmil Efendi

Müallim: Salt

Şairin İstanbula gittiği tarih tesbit edilememiş isede 13 Mart 1331 tarihli ve senirkentten Köle oğlu Kâmil imzalı eski ahbablardan birisine yazdığı elde mahfuz cevapnamede (Hamiyyetli biraderim usta, bizim Tahsin ile muhabere-nize muttali oldum. Sülûs yazı ile

Musa, bizim şimdi gördüğümüz addalardan mıdır? öyle ise bu abdallarda, yukarda soyunu, sopunu, ashını, neslini manzumesinde anlatan abdal Musa gibi (Horasan milkindeki boydan) Türk ulus ve oymaklarındandır. Zaten kendileride Horasanlı olduklarını söylerler.

Anadolu abdallarından bir kısmı da (Kazancı) adını verdiğimiz, hakikaten bakır kap, avani ve müzeyyenat imal eden göçebe bir kabile vardır ki bu nama Vamberinin Türk Etnoğrafyası isimli eserinde şu suretle rastladım ve abdallar hakkında beni tenvir etti. Bakınız;

Türkmen Urukları 8 kısma ayrılmıştır:

- 1 — Çauldur, İmreili. 2 - Yumutlar.
- 3 - Göklenler, 4 - Tekeler 5 - Sarılar,
- 6 - Salurlar, 7 - Ersarılar, 8 - Horozlular.

Bunlardan sarılar 5 büyük kısım-dır.

- 1 — Herzeği: Soğunalı -gulca -kocalı -Kızıl -Yeden -Kanlı baş
- 2 — Horasanlı: Kazancı -Mamatay
- 3 — Ali şah: Ustalık - Eyniş
- 4 — Söktü: Dağdı kolu - Erden
- 5 — Bayraç: Canı pek - Erki- Kuram - Sildik.

Sekiz Türkmen Urugunun nüfusu hali hazırda bir milyondan fazladır.

yazdırıp dükkânınıza talik etmek için arkasındaki heyitleri yazup gönderdim. Dükkânınızda bizimde bir eserimiz bulunsun. Bendeniz geçen ikiyüz seksen altı - 286 senesine dersaadette Hasan paşa medresesinde on üç sene ikamet eyledim İlah...) denmektedir. Mektubun

Bunlardan kazancıların - Abdalların mensup oldukları Sarılar 13,000 çadır ve 60,000 nüfus tahmin edilmektedir.

Vamberinin eserinde zikrettiği bu Türkmenler, Anadolu haricinde kalmış İran ve Hazer denizi, Horasan havâlisinde yerleşmiş olan Uruk ve oymaklardır. Bunlardan Anadoluya gelmiş olanlar büyük ve mütesanif bir kitle halinde yerleşmiş ve karışmışlardır.

Bugün Antalyanın bir saat şarkı şimalinde (zeytun köyü) nde oturan abdallardan bir hüyük oymak, zeytun köyünün şebirin bir mahallesi addedilmesi itibarile medenî hakların kâffesine sahip ve Vilâyet merkezi belediye intihabına iştirak etmiş bulunmakla hakiki Türk vatandaşından bariç tutulmaktadır. Kanunî şekli bu olmakla beraber, sırf akide ayrılığı dolayisile -yalnız abdallar deyil, tahtacılar, sofıyan süreklere bile - sünni Türk kardaşları tarafından yadırganmaktadır.

Cümburiyet Türkiyesinin Lâiklik ve tesamüh akidelerinin herkes tarafından yoluyla hazmedilmesi bu ayrılık, bu yadırkayış ortadan kalkacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti içinde tek Millet, tek budun, tek ülkü ve tek inanış vardır: [TÜRK LÜK!]

muhatabı kenğırlı tatlıcı Halil efendi isminde bir kimsedir. Dükkânına bir manzume hediye ediliyor. Şairin İstanbulda 1286 da gittiği anlaşılmaktadır.

Kendisi Hasn paşa medresesinde bevablık ettiğini ve sebillerden birinde bir zaman su sattığını ve gazeteye yazdığı manzumelerden aldığı ücretle geçindiğini anlatırdı.

Kâmil efendinin ilmide vardı. Farisçası arapçasından çok daha kuvvetli idi. eski tarîbi malûmatıda güzeldi. O bu ilimleri şûrindeki mefhumun çeşidini ve çâşnisini temin için okumuştı. Sadinin, hafızın, mesnevilerin çok kuvvetli bir hafızıydı. Fatih camii'nde altı seneyi müteceviz mesnevi okuttuğu, istibdat şairlerinin adeti mucebince yazdığı cülûsiyeden dolayı dört sene kadar muayyen bir aîdat aldığı ve yine yazdığı manzumelerden dolayı iki defa (şumnuya) nefyedilmiş olduğu ve batta Rakım efendi isminde bir talebesinin sırf mesneviyi

ikmal etmek kastile şumnuya kadar birlikte gittiği ve ikinci nefyinde hapishaneyi teftişe gelen büyüklerden birisine yazdığı methiyeden ve gelendoslu Hüseyin Avni paşanın hemşerisi olduğundan şefaata uğrayarak izmir tarikile İspartaya gelmek ve birdaha İstanbulu uğramamak şartlarıyla hapishaneden kurtulduğu ve doğruca senirkende gelerek bir daha harice çıkmadığı kendisinden mazbut tarihlerle işidilmişti.

Kâmil efendi bozuk denilen uzun sabı bir nevi saz çaldığını söylemişti. münasip bir mecliste çalacağını vadetmiş isede nasip olmamıştır.

Mumaileyh çok hassas ve çok muktasit idi. Belâ veletti. Bu cihettten çok müteessirdi. Belkide bu teessür onun şairiyetini artırmıştı. Senirkendin tüccar ve terzi berber dükkânı gibi unumî yerlerinde birer manzumesi mutlaka bulunurdu. Şaire itikatça zaif deyenlerde olu, Çünkü onun:

VASİEYT

Hâletî nezimde ben dersem eğer bir şey verin
Başka hiç bir şey'e zabıp olmayın siz mey verin.
Namımı yadeyleyin versün şerabın köhnesin
Dinimî, imanımı, pîri muğane pey verin
Abı engûr ile yıkansın vücudum ter temiz
İhtilâfı terkedin, her hal bu işte rey verin.
Ben şehidî tîğî aşkıım, köhne hirkamdır kefen
Kabrime kendi lihaaımla beni yollayverin.
Sade dilberler eletsin kabrimedek naşimî
İçlerinde kim vefakâr varmıdır belleyverin.
Ben harabî zadeyim, isimim harabatî benim
Hini telkinde bilmezlerse isimim deyverin
Toplayın elhükümüllâh siz bütün rindaneyi
Ellerine sazı, santuru, kemani, ney verin
Horlayıp terketmeyin emri vesayamı sakın
Fisebilillâh bu teklifatımı işleyverin.
Kabrime geldikçe işbu nazmımı yat eyleyüp
İltifatı yarî her'an Kâmile isteyverin.

Deyişini kavrayamadıkları gibi onların içinin alacasını dışlarına vuran:

Güzel sevmek nedir bilmez iken sofü güzel sevmiş
Riyayı suffada daim gezen sofü güzel sevmiş
Güzel sevmek kolay zanneylemiş varmış gövül vermiş
Şerabı içmeyip şerbet için sofü güzel sevmiş
Güzel sevmek güzel anama bahası vusûticandır

Ne malinden, ne canından geçen sofu güzel sevmiş
Bizim can vermeğe bezmi eleste ahdimiz vardır
Ki bir şey vermemek ahdin eden sofu güzel sevmiş
Sarayıdıl müzeyyen olmalıdır ferşi [okunamadı]
O bir saatte bin hile düzen sofu güzel sevmiş
Cihanda aşıkı sadıkların adı yaman olmuş
Aynı tilki gibi başlar kesen sofu güzel sevmiş
Libası zühtü takva ile gündüz aldatır halkı
Kece kâmil silâhile gezen sofu güzel sevmiş.

gibi taşlara tahammül edemiyorlardı. Halbuki Kâmil efendi çok şuurlu, dinin felsefesine vakıf bir dındardı. Akidesi ahlâkda mazbuttu. Herkese ahlâk ve terbiye tavsiye derdi. Onca insanın hikmeti hilkatî maddî, manevî yükselmek ve hayırlı bir iş yapmak içindi. Kendi tabirince ubudiyetin ülûhiyet dereceside insanlar için mümkündü.

Kâmil efendi yalnız geldi kafiye, gitti safiye der, fikrini açıkca ve lâübali söylerdi İşte bu cihetin hoş görülmediği olurdu. Kâmilin kusuru muhiti itibarile irfan merkezinden ve yeni yeni neşriyattan uzak kalmış, bildiğini tekrar etmeği kâfi görmesindedir. Eğer büyük merkezlerden ayrılmaseydi veyahut edebiyatın seyrini takibetseydi onun eserlerinde görülen imaleler, dolmalar da muhakkak zail olabilir. ve onun coşkun tab'ı hiç tevakkuf göstermiye bilirdi.

Kâmilin eserleri - Kâmilin eseri 325 de bana tebyiz ettirdiği (mevlûd) ünden başka hep perişan ve müteferrik bir halde kaldı. Bu dağılık eserler vilâyet merkezinde, Uluborluda, Senirkentte ve hatta köylerde bulunur. Eserlerin kültesi merhumun akrabasından gazete müdürü Mehmet Ali bey de ve senirkentte ken'an zade hafız Mehmet efendide ve birazıda bendedir. Tebyiz ettiğim mevlûdü Mehmet Ali beyefendiye gönderilmişti. Mumaileyhi çok seven Kâmil efendi eserlerinin çoğunu ona takdim ederdi. Bunlardan bazıları konya

Vilâyet matbaasında neşredilmişti. Mehmet Ali bey ustamızdan tab'ı ve neşrini memleket irfanı namına ve merhumun hatırı için çok rica ederiz.

Mehmet Ali bey ustamızı bunu lutuf buyururlarsa şairin:

SEVGİLİME

Senin refarımı servi görüp hayrette kaldise
Benimde şirim binde birin tahsin eden vardır
Senin zülfü perişanın beni sevdaya saldise
Perişanlıkta gün şane anı tezyin eden vardır.
Cihan halkını kavgaya salan halî siyahındır
Anı nebîr bilen vardır, nebîr tahmin eden vardır.
Düşünce sayeî kaddin denildi adına âlem
Anı nebîr gören, ne aslını tayin eden vardır.
Kuru sevda ile balkı cihanı aldatır hüsnün
Bu zıllü vehme nice bin can terbin eden vardır.
Bana bir bağı benefşe gönderirsen bağı hüsnünden
Derin: mismarî aşku şevkımlı perçin eden vardır.
Kalır eşarı kâmil belki evrakı perişanda
Ne bir cem eyleyip tertip, ne tedvin eyleyen vardır

Eseflerini kabrinde teselli etmiş ve onun ruhunu dinlendirmiş olurlar.

Yurtdaşı!

Her Türk yerli malı kullanmak savaşında gönüllü bir propandacı olmalıdır.

Yurtdaşı;

Tür köylüsü yurdumuzun eşsiz mahsullerini senin için yetiştiriyor. Onları bol, bol ye ki köylünün yüzü gülsün.

Yurtdaşı;

En değerli ve en manalı hediye Tasarruf kumparasıdır.

Millî İktisa ve Tasarruf Cemiyti

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Ulusal Gültür :

Türk Dili ve Türk Müziği

Necip Ali

TÜRK dili her gün yeni bir hızla ve gittikçe büyüyen bir inan ve coşkunlukla kendi yolu üstünde yürümektedir. büyük Türk inkilâbının bütünlenmesi için böyle bir kıvılcığa ve böyle temelli bir ayırda her halde ihtiyacı vardı. Türk dilinden yabancı köklerin atılması ve dilimizin kendi benliğine doğru gitmesi dil bakımından olduğu kadar, içtimai varlığımız bakımından da çok ehemmiyetli bir araştırma mevzuudur. Kelimelerin doğuşu, ve biçimi ve onların kavşardığı mana bir milletin ruhi yaşayışı ve içtimai varlığı bakımından çok değerli bir araştırma yeridir. Her kelime o kelimenin ulus rengi ve kokusu bulunduğunu ruhiyatçı âlimler söylerler. İşte onun içindir ki, bir kelime bir dilden başka yabancı bir dile geçerken kendi milli renginden pek çok şeyleri bırakarak yeni girdiği yaşayış acununun inceliklerine karışmak ister. İşte bizim şimdiye kadar dilimizde yaşayan

Arap ve Fars kelimeleri Türk dili yaşayışına uyduktan sonra asıllarındaki kendi renklerini kaybetmişlerdi. Fakat ne kadar kendi özünden uzaklaşırsa uzaklaşırsa o kelime yabancı bir budunun yarattığı bir eser oldukça milli benliğe az çok yabancı kalacaktır. Dilde bazı yabancı kelimeler yaşayabilir. Ancak onun karşılığı, onun kavşardığı manayı bir tek kelime ile anlatacak söz ana dilde bulunamazsa buna ihtiyaç olabilir. Halbuki bugün dil bilgilerinin bize anlattıklarına göre Türkçe en çok çekilmeye ve bir kelimedenden bir çok kelimeler yaratmağa kudreti olan bir dildir. Türkçenin bu yaratıcılık kudreti o kadar çok ve o kadar geniştir ki bugün Avrupa dilleri içinde bu yüksek hassaya malik olan Alman dilinden daha zengin olduğu kuvvetle iddia edilebilir. Bu kadar zengin bir dilin asırlarca yabancı diller boyunduruğu altında kalması hayrete değer bir şeydir. Dilimiz bugünkü hızla

yürüyerek hütün yabancı kelimeleri attıktan sonradır ki millî jeninin ve millî ruhun derinliklerinden kaynayan duygu ve fikirlerin dilmacı olacak ve yüksek, yalçın eserlerini verecektir.

Dil bir budunun ta kendisidir. Dilin yabancı kelimelerden temizlenmesi ve genişletilmesi yolunda yapılan hareketler budunun manevî benliğinin kurtuluşunu ve onun kuvvetini yaratır. İşte bugünkü dil davasının en açık ve en ayırt edici vasıflarından biride budur. İleri milletlerin hepsi dil işini en birinci ulus işi saymışlardır. Avrupa edebiyatı tarihini bilenler için gizli değildir ki millî şedövrler millî dil yabancı diller esirliğinden kurtulduğu zaman doğmağa başlamıştır. Bizim hakikî şedövrlerimiz de artık bundan sonra doğacaktır. Çünkü fertler ve uluslar yabancı boyunduruğu altında yaşadığı zaman nasıl kendi kumaşlarının hakikî yöntemlerinin verimlerini veremezlerse dillerde yabancı dillerin esirliği altında bulunduğu vakit en güzel meyvalarını veremiyorlar.

Dil kurtuluşunun, içtimaî vicdan bakımından ne kadar beklenen bir iş olduğunu memleketin dört bucağında yapılan dil bayramlarına karşı bütün halkın gösterdiği yüksek bağlılık göstermektedir. Dil dirilmesi işlerinde her yerde candan gelen bir coşkunluğun elbette çok derin bir manası vardır.

Müzik işine gelince: Acun tarihinin itirazı kabil olmıyan çok açık hakikatlarından biri de Türk budununun bütün budunlar içinde en sesli, en canlı ve en coşkun bir ulus oluşudur. Acun tarihine biçimler veren, toprağımızın her noktasında bir izi bulunan Türk ulusunun tabiatten aldığı binbir

renk ve koku ve kendi öz henliğinde yaşayan yüksek istidat ile en yüksek müzik eserlerini yaratması lâzımgelirdi. Acı olsa da kabul etmek lâzımdır ki şimdiye kadar milletler arasında bunun içiu bize bir yer ayrılmamıştır. Bunun sebebi çok açıktır. Türk sesinin güzelliğini, rengini anlatabilecek metodumuz şimdiye kadar yoktu. Bizde nedense en güç ve geç anlaşılın güzel sanat kolu, müzik olmuştur. Dünkü metot ve ölçülerimiz Türk ruhunun ve sesinin güzellik ve asilliğini anlatmaktan çok âcizdi. Bizim bugün kabul etmek istediğimiz metot, milletler arasında kabul edilmiş olan ileri teknik metodile Türk ruhunun sesle ifadesini bulmak ve ona bu derin ruhun hakikî değerini ortaya koyacak bir biçim vermektir. Bu bakımdan şu noktayı vuzuhla anlamak ve anlatmak lâzımdır ki yeni Türk müziği bizi millî hüviyetimizden uzaklaştırmak değil, millî hüviyetimize yaklaştırmak ülküsünü gütmektedir. Çünkü Türk milletinin karakteristik vasfı daimî canlılık ve akıcılık olduğu için kökü Şark saraylarının buhur ve mey kokulu havasına dayanan yayık, baygın ve küskün nağmelerile sınırlarımızı uyuşturamayız. Ve bundan başka Türk inkılâbi bir bütünlüktür. Bunun için maddî ve manevî varlığımız inkılâp yolunda hep birden ve bir sırada yürüyecektir.

Dünyanın en esaslı inkılâplarından birini yapmakla övünen Türk milletinin yeni yaşayışına elbette eski musiki uyamıyacaktı. Bugünkü zevkimiz dünkü yaşayışın yarattığı zevki artık taşıyamazdı. Bununla beraber eski müziğin millî ruhtan koparılmış ve şark müzik tekniğinin yabancı kisvesi altında bu-

Gülcülük

ISPARTA SAYLAVI
Kemal Unal

GÜL; sevimli kokusu, göz alıcı renkleriyle hepimizin sevdiği bir çiçektir. Bir çok güzel renklere giren gül, evlerimizin, bağçelerimizin en iyi bir süsüdür. Onu yalnız biz değil insanlık bütün tarihinde sevmiş, buna değer vermiştir. Sümerlerin taş oymalarında gül yaprağı görülmüştür. Tevrat'ta gülden bahsedilmiştir. Bir şark çiçeği olan gül şüphe yoktur ki orta Asya'dan ilk büyük Türk medeniyeti içinde doğmuş, büyümüş ve yine Türk elile dünyaya yayılmıştır.

Gülde her çiçek gibi az ömürlüdür onu ne kadar korusak, koku vermediği; rengini, canlılığını kaybettiği zaman çabık gelir. İnsanlık başka çiçekleri olduğu gibi gülünde güzel kokusun

lunan bütün nağmeleri yeni müzik tekniği içinde yaşayacak ve yeni bir canlılık kazanacaktır.

Yeni ve eski müzik davasını eyice kavrayabilmek için kısa bir misal ile meseleyi aydınlatmağa çalışacağım. Şinasi Mektebi devrine kadar edebiyatımız Divan edebiyatı idi. Divan edebiyatı içtimai hayatımızın yalnız bir bakımdan görünüşünü terennüm ederdi. Divan edebiyatında gazel ve kasidelerden başka bir şey yoktu. Bu edebiyatın hudutları gayet dar bir sahada çizilmişti. Sınırları coşkun ve duygulu, muhayyalesi geniş ve zengin olan bir adam bu çerçeve içinde tam inkişafına varamazdı. Edebiyatın romancılık, tiyatro ve şirin türlü çeşit-

kış yaz, gece gündüz ber istediği zaman yanında bulmak istemiştir. İşte gül esansı veya bizim sözümüzle gülyağı bu istekten doğmuştur. Bunun tarihide çok eskidir. Size efsanelerden bahsetmiyeceğim. Gül yapraklarını kaynatarak çıkarılan gül suyu şark saraylarında kadın güzelliklerini yıllarca korumuştur. Bu kaynatma sırasında suyun üzerinde beliren yağları toplamışlar, Gülyağı demişlerdir.

Sizinle gülden ziyade gülyağını konuşacağım. Bilirsiniz ki her güzel şeyde birazda ekonomi ararız güzel şeyde hazırlayacaklarla, kullanacaklar arasında bir alış veriş vardır. Bu; çok defa yalnız iki kişinin alıp vermesi ile kalmazda bütün yurdun ekonomisi-

leri bize yabancı idi. Fakat edebiyatın başka şubeleri çıkınca en geniş fikir ve hislerin bile ifadesine imkân bulundu. Edebiyatın uluslar arası yeni metodu edebiyatımıza tatbik edildiği zaman nasıl ulusal edebiyatımız ölmemiş, bilâkis büyük bir ferahlık ve genişlik kazanmışsa Divan edebiyatı ile omuz omuza yaşayan dünkü müzik metodu yerine bu günkü müzik metodu tatbik edilince milli müzik âleminde de aynı netice doğacaktır. Şuurlu Türk gençliği büyük Şef'inin işaret ettiği bu yönde en inanlı adımlarla yürüyecek, ülküye en az zamanda yetişmeğe çalışacak ve uğraşacaktır.

"ÜLKÜ," den

ne girer. Ve ulusal bir değer ahr.

İşte Gülyağıda, Türk yurdunda hazırlanıp yabancı illerde satılan bir ihraç mahdır. Oda, Türk tütünü, Türk inciri, Türk üzümü gibi kendini dış illerde tanıtmıştır. Gerçi gerek değeri gerek kilosu yönünden gülyağının ihraç mallarımız arasında yeri pek ufaktır. Son zamanlarda her yıl tışarıya 250 bin liralık gülyağı satıyoruz. Bunun ağırlığı ise 700 kilodan azdır.

Gülyağı yapılmak için gül yetişti-rilen yerler bizde Isparta Burdur vilâyetleridir. Yağ çıkarılan güller süs güllerinden ayrıdır. Bakımında başkadır onu bir süs gibi bırakmak değil kokusunu kaybetmeden toplamak gerektir. Bu cins güller, senede ancak bir ay çiçek verir tahmin edersinizki buda mayıstadır. Güllerin çok sıcakta kokusu çabuk gider onun için kokulu gül, baharı uzun süren, yerleri sever. Isparta, Burdur; yüksek toros dağları arasındadır. Sıcak ve soğuk ruzgârlar bu şehirlerin bulunduğu ufak yaylalara pek uğramazlar. 1000 metre yüksekten aldığı serinlikle yakınlarındaki dağların verdiği nemlilik, buralarda uzun bir bahar yaşatır. İşte tabiatın bu iklime verdiği ayrılıktırki yıllardanberi Türk gülyağını bu illerin değerli ve eşsiz ürünü vaptmıştır. Türk yurdunda böyle yerlerin çok olduğunu ve gülcülüğünü daha geniş olması lâzım geldiğini düşünebilirsiniz ve sorarsınız.

Gülyağı; Türk tütünü, Türk inciri gibi sevgili yurdumuzun imtiyazlı, eşsiz bir mahsulü olduğu halde niçin daha çok olmasın, daha geniş olmasın.

İşte başvekil İsmet İnönü 1933 kışında Afyon Antalya Isartaya uğradıklarında dedilerki [ürünlerimizi çeşitlendirmek için en az rakamada en

büyük değeri vereceğiz.] Başvekil, gülcülüğün ekim, bakım, satım işlerini yoluna koyacak bütün buyrukları verdiler. Yanındaki ekonomi bakanı bay Celal Bayar Ispartada bir gün fazla kalarak bütün gülcüleri topladı, konuştı. Gülcülüğün büyük derdi; ufak ve ayrı kazanlarda çıkan yağların bir örnekte olmaması dış illerde satılırken de içine onu bozacak biyleli şeyler katılmasıydı.

Size bemen müjdeleyeyimki; büyüklerin eline erişen ber iş nasıl düzelirse Türk gülyağımında kurtuluş yolu açılmıştır. Ispartada bir gülyağı fabrikasının bu gün çatısı örtülmek üzredir. 30 eylülde fabrikanın temelini atarken ökokonomi bakanının söylediklerinden bir kaç parçayı okuyacağım.

“Beş yıllık sanayi programında mütevazı bir yeri olan Gülyağı fabrikasının bu gün temelini atıyoruz. Mütevazı kelimesini bilerek kullanıyorum. Diğer yaptığımız işlere nazaran fabrikanın maddi kıymeti hakikaten mütevazıdır. Fakat prensip itibariyle manevî kıymeti asla onlardan geri kalmış değildir. Gülyağıcılık bugün inhitata uğramış denilebilir.

Buna sebep dış ticarete aranan teknik esaslara riayet edilmemiş olmasıdır. Alıcılar bizden dalma temiz mal almak istiyorlar. Ve her sene değişmiyen tipler arıyorlar. Bunlar modern ticarete teknik esaslardır. Gülyağıcılığımızı bir servet vasıtası olarak kullanmak için bu değişmiyen esaslı prensiplere bağlamak lâzım gelir. Bu için teknik kısmında behemehal muvaffak olacağız. Harici ticaretinde de bir çok rakiplerimiz arasında sıkışarak yer almak suretiyle gülyağlarımızın sürümünü temin, itibar ve haysiyetini iade edeceğiz.”

Sayın dinleyiciler

Ökonomi bakanının dediklerine katılacak ne kalıyor. Bütün söyledikleri tutulan yolu, erişilecek yeri ap aydin göstermiyor mu?

Size kısaca gülyağının nasıl yapıldığını da söyleyeyim.

Bir tek gül çiçeği 1 gram kadar ağırlıktadır. Fabrika günde 25 bin ki-

ALTI OK

Altıncı Ok

İnkılâpçiyız

Memduh

Yer yüzünün; dağ, ova, kır, yayla, deniz, kara, kurak, sulak, buzlu, sıcak, kumluk ve çorak yakalarında barınan, üreyen ve yaşayan ayrı ayrı ulusların düşünüş, istek, tutum ve türeleri de birbirine aykırıdır.

Bizim Anadolumuz; doğudan batıya uzamış, yemyeşil ovalı, yaylalı, dağlı,

lo çiçek yani 25 milyon çiçek kayna-
tıp yağ çıkaracaktır. Bu rakamlardan
ancak 8 kilo kadar yağ çıkacaktır.
Şöyle tekrarlayalım 3000 tek gül çiçe-
ğinden yani 3 kilodan 1 gram yağ
alınır. Bu rakamlar gülyağının neden
bu kadar değerli olduğunu göstermez
mi?

Bütün mevsimde fabrika 250 kilo
gülyağı yapacaktır. Bunun değerinin
yüz bin liraya yakın olacağını umarız.

Bütün gül yetişen yerlerde daba
üç fabrika kurulacaktır.

Gülyağı neye yarar: Dışarıdan ge-
lip ber zaman aldığımız bir çok esans-
lar var. İşte onlar büyük fabrikalarda
gülyağının içinde başka bir çiçek ko-
kusunun eyice eritilmesinden yapılmış-
tır. Böylelikle gülyağı şimdilik başka
kokuların ana maddesi olarak kulla-
nılıyor. Bizim fabrikamızın yapacağıda
bu ana maddeyi temiz ve ayarlı olarak
büyük koku fabrikalarının beğeneceği
cinsten çıkarmaktır.

Gülsuyuna gelince, yağ çıkarılırken
kendini kendine binlerce kilo gülsuyu
elde edilir. Bu su bubar olduktan son-
ra yine su olduğundan içinde derileri-

sulu ve çok verimli bir uçmaktır. Bu
uçmağın yerlisi olduğumuz içindir ki:
soysal varlıklarımız, ulusal benlikleri-
miz; kumda yatan, çölde barınan ve
tamu sıcaklarına dayanan ellerin varlık
ve benliklerine benzemez.

Lâkin çok yazıklar olsun ki: devlet
bayatında yedi yüz yıla yavuk bir

mizi buruşturan kireç yoktur. Sudan
bubarkende ayrılmıyan ince gülyağı
kabarcıkları bu su içinde kalır. Gülsu-
yula yıkananların derilerindeki yumu-
şaklığı, kendilerine sinecek çok hafif
gül kokusunu tabmin edersiniz yeni
fabrika bu gül suyunu memleketeye bol
ve ucuz yayacaktır.

Gül yetişen yerlerde mayıs içinde
bütün ovalar gül kokularıyla dolar.
Hele gün doğarken göreceğiniz nedir
bilirmisiniz?.. Geniş yeşillikler üzerine
bir hahının nakışları gibi serpilmiş mil-
yonlarca pembe gül... Yüzlerce kadın
erkek, çocuk, çocuk, telaşla, acele ile
kısa dallar arasında, çiçekler koparıp
sepetlere doldururlar. Telâşın sebebi
gece açmış kokulu gülleri güneşe gös-
termemektir. Dallarında yalnız yarın
açacak doruncaklar bırakılır. Her top-
layıcı sepetini doldurduktan sonra se-
vinçle, onu yığın yerine götürür, bo-
şaltır. Arabalar, bayvanlar çuvallar
dolusu gülleri fabrikaya taşır. Orada
yüz dereceyi aşan bir kaynar su, on-
ları beklemektedir. Bu milyonlarca gül
fabrikadan ufak bir şişe içinde biraz
gülyağı olarak çıkar. İşte size gülün
ve gülcülüğün çok kısa bir tarihi.

zaman; batıdaki özge ulusların yaptıkları yaşama yeniliklerinden, değişikliklerinden ve kavuştukları ilerilemelerden nasipsiz ve habersiz yaşadık!..

Osmanlı tarihindeki gelip geçici bir takım heveslerden de faide yerine onulmaz zararlarla karşılaştık.

Bundan ötürüdür ki; anlatılmak istenen inkılâpçılığımız; bambaşka bir mânâdadır.

İNKİLÂP NEDİR?:

Bunu büyük kurtarıcı ATATÜRK'ün ağzından dinleyelim:

(Türk inkılâbı; kelimenin vehleten iyma ettiği ihtilâl mânâsından başka, ondan daha geniş bir tehavvülü ifade etmektedir. Millet; mevcudiyetini idame için fertleri arasında düşündüğü müşterek rabıta, asırlardanberi gelen şekil ve mahiyetini değiştirmiş, yani millet; dinî ve mezhebî irtibat yerine Türk milliyeti rabıtasıyla efradını toplamıştır. Millet; beynelmîlel umumî mücadele sahasında hayat ve kuvvet sebebi olacak ilim ve vasıtanın ancak muasır medeniyette bulunabileceğini sabit bir hakikat olarak umde ittihaz etmiştir. Elhasıl millet; tehavvül ve inkılâpların tabîi ve zarurî icabı olarak umumî idaresinin ve bütün kanunlarının ancak dünyevî ihtiyaçlardan mülahem ve ihtiyacın tebeddül ve tekâmülü ile tebeddül ve tekâmül etmesi esas olan dünyevî bir idare zihniyetini hayat şartı saymıştır.)...

Evet.. Bizim inkılâbımızla yedi yüz yıla yavuk uzun bir devrenin bütün eksiklik ve kötülükleri; kökünden silinip süpürülmüş ve her eskinin yerine dünyevî ve eksiksiz yenilikler konup yerleştirilmiştir.

Türk inkılâbının; -biliyoruz ki- ilk adımı; ATATÜRK'ün üçüncü ordu mü-

fettişi olarak Samsuna ayak bastığı gün atıldı. (19 Mayıs 1919).

“Millî hakimiyete müstenit ve bilâ kaydûşart yeni bir Türk Devleti kurmak,, azmiyle Ankarada Büyük Millet Meclisini kurduğu 23 Nisan 1920 günlemecidir.

Biz; bu adım ve bu kuruluşun sonra geçen yıllar içinde o yüce Önderin neler yaptığını ve hangi yollarda yürüdüğünü gözlerimizle gördüğümüz, kulaklarımızla eşittiğimiz ve okuyup anladığımız için kendimizi inkılâbın öz çocuğu sayıyoruz.

Biz; ana yurtta üzüntüler geçirirken o; daha İstanbuldan ayrılmadan önce (Millî hakimiyet esasını güdecek ve sözden, sızıltıdan, hak iddiasından, merbamet dilenciliğinden ve siyaset namına müdaradan ziyade cidale atılacak yeni bir Türk Devletinin kurulması) gerek olduğuna karar vermiştir.

O; diyordu ki: “Hayat demek; mücadele ve müsademe demektir. Hayatta muvaffakiyet; mutlaka mücadelede muvaffakiyetle mümkündür. Bu da manen ve maddeten kuvvete ve kudrete istinat eder bir keyfiyettir..” Ve arkasından hemen ilâve ediyordu:

“Bizim siyasi meslekimiz; millî siyasettir.,,....

Büyük Millet Meclisi Ankarada toplandı. Çalışmaya koyuldu. Lâkin sağdan, soldan saltanat ve hilâfet meseleleri etrafında müsbet ve menfi bir takım teklifler, düşünceler, dediler, kodular ve tek kelime ile tesanütsüzlükler seziliyordu.

Bunlara karşı büyük inkılâpçı zamanı ve mücadele şartlarını göz önünde tutarak derhal meclisi 25 Eylül 1920 günlemeçli toplantısında düşman elindeki hain ve satılmış sultanı düşünme-

nin sırası ve faydası olmadığını anlatarak fikirleri yatıştırıp birleştirmiş ve yeni devlet için bir (teşkilâtı esasiye) nin taknini gerekliliğini de duyurmuştu.

Onun düsturu şu idi:

“Nasfet ve merhamet niyaz etmekle millet işleri, devlet işleri görülemez. Millet ve devletin şeref ve istiklâli temin edilemez. Nasfet ve merhamet dilenmek gibi bir prensip yoktur. Türk milleti, Türkiyenin müstakbel çocukları bunu bir an hatırdan çıkarmamalıdır.,,...

Evet: inkılâpta fertler; insafa davet olunmazlar. Zümre ve sınıflardan merhamet dilenilemez. Büyüklü ve küçüklü bütün fertleri; sevda kadar kızgın istekler, açlık ve susuzluk derecesinde tabîi ihtiyaçlar sevk ve idare edebilir.

En nihayet meclis; 25 Eylül toplantısından sonra yeni devletin muhtaç olduğunu (teşkilâtı esasiye) nin ilk esas maddelerini tesbit ve kabul etti.

Bu esaslarla: Hakimiyetin kayıtsız ve şartsız milletin olduğu ve idare usulünün de yine halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına istinat edeceği yazıldı.

İcra kudreti ve teşri salâhiyeti; ancak milletin yegâne ve hakikî mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz etti.

Hükümet adının; (Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti) olacağı ve hükümranlığa ait bütün hukukun mecliste toplanacağı tesbit olundu.

Öteki maddelerinin yazılmasına lüzum olmayan bu ana kanundan sonra artık büyük meclis; inkılâpçı Türkiyeyi temsil ederek yolunda yürüyedururken beri yandan istiklâl ordusu da yurdu saran düşmanlarla çarpışıyor ve her an için biraz daha güçleniyor ve ferleniyordu.

Bu güç ve fer; en sonunda büyük zaferi doğurdu. Ağırliğini hepimizin bildiğimiz, gördüğümüz, eşidip okuduğumuz istiklâl savaşının da Başkumandanı olan yüce ATATÜRK; kat'i zaferden sonra iki buçuk senedenberi kökleşen halk hakimiyetinin artık adlanması zamanının geldiğini görünce saltanatın ve saltanat hükümetinin resmen kaldırılmasına karar verdi. 1 Teşrin evvel 1922 toplantısındaki izablarında sonra osmanlı saltanatı resmen ilga olundu.

Çok uzağı gören gözlü, çevik ve çelik adımlı, sistematik hareketli ve ve sağlam düşünceli büyük Başbuğun işaretleri ile arka arkaya 29 Teşrin evvel 1923 günü Cümhuriyetin kurulduğunu ve 3 Mart 1924 te de mânâsız ve gereksiz bir müessese olan hilâfetin ortadan kaldırıldığını ve hanedan mensuplarının milli sınırlar dışına yollandıklarını hepimiz hatırlarız.”

Bütün bu inkılâplardan başka muasır medeniyet yollarında, içtimâî, idarî, iktisadî, malî sahalarda tek tabir, tek sözlerle (millî devlet) e yaraşır her yenilikte gösterilen muvaffakiyetlerin bütün tecellilerini mâşerî yaşayışlarımızda taşıdığımız için yeni baştan inkılâplarımızı uzun uzadı tafsile yer olmasa gerekir.

Geçen sayıların mevzuları olan beş okun izahlarında temas olunan inkılâp esaslarının bir kez daha hatırlanması; bu yazının da okunmuş olması demektir. Çünkü inkılâpçılık oku; daha evvelki beş okun ana desteğidir.

ATATÜRK'ün başardığı ulusal işler; daha bitmediği için bu okun altıncıda görülmesindeki sebebi biz; ancak inkılâbın arkasından yürüyeceğimize ve daha bir çok yenilikleri öne

katıp yürüteceğimize hamlediyor ve seviniyoruz.

Türk inkılâpçılığının her hamlesi; Türk ulusunun umumî ihtiyaçlarına, millî mücadele tarihine, içtimâî bünye-mize ve bütün ülkülerimize pek uygun olan hareketlerdir.

Bakınız iki misalle daha şu son ay içindeki yenilikleri anlatayım:

Soy adı kanunu... Kadınlara sayılab seçmek ve seçilmek hakkını veren kanun...

Soy adı kanunu; millî birliğin aile ocakları itibariyle de temin edilmiş olacağını bize müjdeliyor. Uluslar; ailelerden vücuda geldiğine göre her ailenin birer Türk soy adı taşıması kadar gerekli bir netice olamaz.

Türk kadınının: belediye seçkisine karışma hakkı verildiği zaman Ulu ATATÜRK; şu âyetleri söylemişlerdir:

"Bir içtimâî beyet; iki cinsten -erkek ve kadından- yalnız birinin sarî icapları iktisap etmesile iktifa ederse, o içtimâî heyet yarından fazla zâf içinde kahr. Bir millet terakki ve temeddün etmek isterse bilhassa bu noktayı esas tutmak mecburiyetindedir.,,...

Bu vecizeye ilâve edilebilecek başka bir nokta olabileceğini tahmin bile küstahlık olur.

O halde biz; geçen sayılarımızdaki yazıları bir daha hatırlıyarak inkılâpçılığımızı tebci edelim:

Hükümet sisteminde saltanat yerine (Cümhuriyet) kuruldu. Bunu (CÜMHURİYETÇİYİZ) okunda yazdık.

Lozan muabadesinin kazandırdığı tam ve mutlak bir istiklâlm verdiği baklara ve bu bakları kabul ettiren büyük zafere ve milletimizin de yetik ve yetişkin oluşuna dayanan millî

basletlerimizi; (MİLLİYETÇİYİZ) okunda yadettik.

Cümhuriyetin en müttekâmil şekli (Hakimiyeti milliye) olduğunu inkılâbın âmentüsü olarak kabul eden Büyük Millet Meclisimizin aziz önderinden aldığı ilhamlar üzerine kanunlara bağladığı asırlara sığmaz yenilikleri ve nimetleri; (HALKÇİYİZ) okunda anlat-tık.

Cümhuriyet devletçiliğinin iktisadî yollardaki tedbirlerini, korumalarını, kararlarını ve muvaffakiyetlerini;(DEVLETÇİYİZ) okunda haber verdik.

Lâik cümhuriyetin; hürriyet, ahlâk, felsefe, hukuk, bediiyat ve fikriyat gibi hayati ve dünyevi düsturlara yaslandığını geçenki sayıda söyledik.

Bunun için son söz olarak tekrar ediyoruz:

İnkılâp zaferlerinden ve zaferden sonraki inkılâplardan mes'ut neticeler alan ATATÜRK'ün; (Anadolu ve Rumeli müdafaa-i hukuk cemiyeti) ne kurdurduğu temeller üzerinde yükselen (Cümhuriyet Halk fırkası); siyasi ilk ve büyük bir Türk fırkasıdır.

Onun umumî reisi de bizzat ATATÜRK'tür.

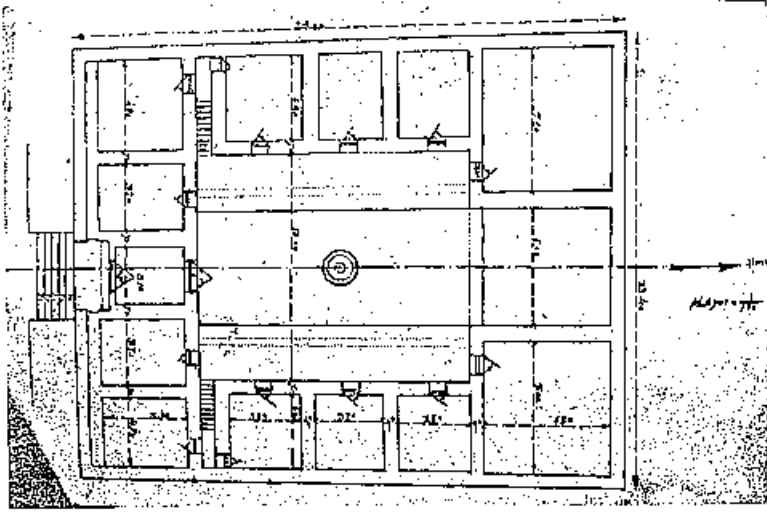
Bu fırka; programında diyor ki:

"Fırka; milletimizin birçok fedakârlıklarla yaptığı inkılâplardan doğan ve inkişaf eden prensiplere sadık kalmayı ve onları müdafaa etmeği esas tutar.,, ...

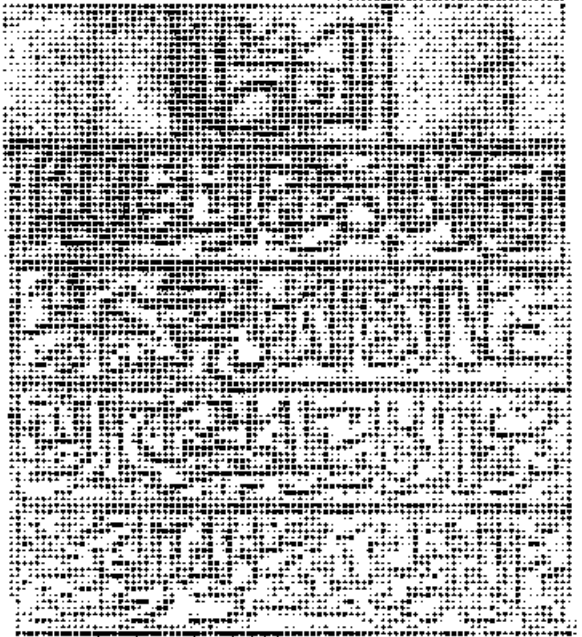
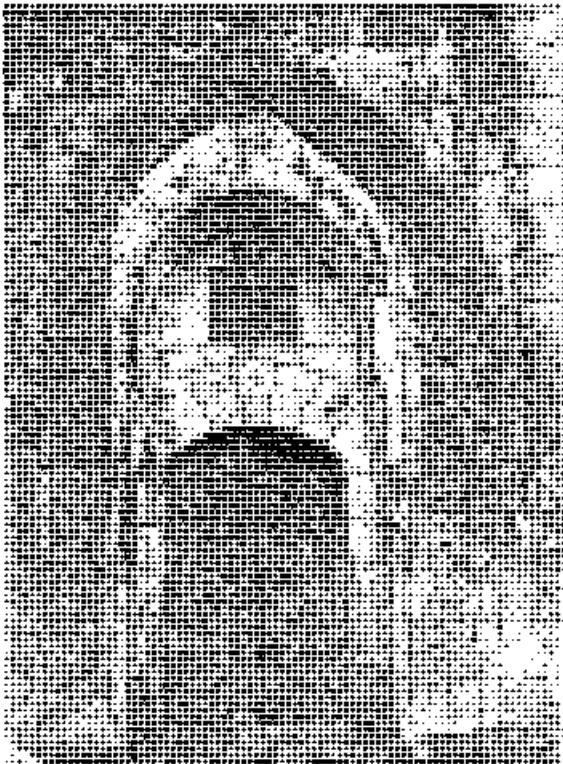
Fırkanın teşekkülü ile filvaki Türk inkılâbının ilerisi için güdülecek diken-siz yolları da tamamen anlaşılmiştir.

Biz; bugünkü mutluluklarımızı ve dikensizleşen geniş yollardan varacağımız istikbali; inkılâpçılık ruhuna ve o ruhun müşahhası olan ATATÜRK'e ve onun fırkasına borçluyuzdur.

Yurttaşların emniyeti ile sosyal

Dündar bey Medresesi plânı
(Yazısı yedinci sayıdadır.)

Atabey Medresesinin kapısı ve
üzerindeki yazğısı
(Sayı 3 deki Atabey Medresesi bitüsüne aittir.)

Elli yıl evvel lisan sadeliği için mücadele etmiş bir Ispartalı

Mustafa Hakkı (1)

(Ağlarcı zade)

Neçet Köse

(Hakkı) bey (1285) [2] de (Isparta) da doğdu. Esnaftan Ağlarcı zade (Ahmet) ağanın oğludur. Kendisi dört yaşında iken babası öldü. Buna nazaran babası (1289 H.) [3] de vefat etmiş oluyor demektir.

7,8 yaşlarında Sühyan mektebine devam etmeğe başlamış (1291 H.) de yani (11) yaşında Kur'anın hafızı olmuştu. Bu esnada biraz da Rumca, Ermenice ve Yahudice de öğrenmiştir. Rüştüyeden sınıfının birincisi olarak şahadetname aldıktan sonra hükümette aşar işlerinde istihdam olunmuş ve (Düyunu umumiye) de çalışmıştır. Bu sırada medreseye de devam etmiş ve (Şerhi akait), (Kasidei nuniye) de okumuştur. Bir müddet Isparta Tabri-

rat kaleminde mübeyyiz [4] olduktan sonra menafi sandığı kâtipliğine [5] sonra memurluğuna tayin edilmişti. Bu teşkilât Ziraat Bankasına inkılâp ettikten sonra muhasebesine ve iki sene sonra da Bank memurluğuna terfi etmiştir.

(Isparta) daki memuriyetlerinde aynı zamanda Fransızca tahsiline de devam etti. Fransızca bilmiyenleri teşvik ederek onları da öğretmek suretiyle bilgisini genişletmeğe uğraştı. Fransızca'yı kendi tabiri veçhile "Kâh iğne ile kuyu kazar gibi, kâh yumrukla pamuk atar gibi didik didik didikliyerek,, öğrenmişti. Hocasız mesaisini söylediği şu kıt'a çok bariz bir şekilde göstermektedir.

Bulmadım ben görmedim mektep, muallim şehirde
Vakia bir kimseden hakikete bir ders almadım
Avni mevla sayıme yar oldu cahil kalmadım
Sanki yoktan var edip kendim yetlettim dehrinde.

Bu zamanlarda ve daha sonraları Fransızcadan mevzun olarak tercüme ettiği parçalardan bir kısmını nümune

olarak ahyoruz:

(Viktor Hügo) nun bir mısraından tevsiyan tercümedir: [6]

(1) Ağlarcı zade Hakkı beye ait vesikaları temin etmek ve eserlerinin neşredildiği mecmua ve gazeteleri toplamak hususunda gösterdikleri samimi alâka ve gayretlerden dolayı merhumun yiğeni mütekaait yüzbaşı Osman beyle beraber Mehmet efendiye burada alenen teşekkürü bir borç bilirim.

(2) Hakkı beyin elo geçirdiğimiz not defterinde kendi yazısı ile yazdığı tevellüt tarihi (1282

nizam ve inzibatı ve milli birliği kuvvetlendirerek inkılâp neticelerini korumanın esas olması da işte o borcun biliniş, kavranış ve ödenişidir....

— Bitti —

Zilkade 15, perşembe günü, alaturka saat 3) tür. Halbuki ibnülemin Mahmut Kemal bey ise Türk şairleri kitabında tevellüdünü (1285) olarak gösteriyor. Bu tefavüt herhalde nüfusa kaydedildiği tarihin nüfus tezkeresine geçmesinden galat olsa gerektir.

(3) Keza babasının vefatı tarihini aynı not defterinde (1289 cemaziyelevvel 20, Salı günü öğleden evvel) şeklinde kayıtlıdır.

(4) Hakkı bey, elimizdeki not defterine nazaran tahrirat kâtipliğinde (18 mayıs 1304)den (5 Temmuz 1304) tarihine kadar bulunmuştur.

(5) Menafi kâtipliğinde de (5 Temmuz 1304) ten (Mart 1305) e kadar çalışmıştır. Aynı senenin Mayıs ve Nisan maaşlarını ziraat bankasından almış, (20 Haziran 1305) de ziraat bankası muhasebe kâtipliğine tayin

EY CİSMİ ZEN

Cevheri hikmetçe hep bir tın olan, ey cismüzen
Lahmî şahım ve azımdan, demden ibaretsen de sen
Akıl talân eyledin, mahiyetin malum iken
Serbeser icazı halüksin belki her şüpheден.

(Buvalo) nun bir parçasından tercüme:

Ben sahlhan bir sÜhanperver isem,
Abdi memlÜkümdür elbet kafiye;
Ben ne istersem, ne emreylersem,
Beadep eyler itaat kafiye
Gelmesin.. gitmekse lâzım olan safiye
Istemem ben öyle serkeş kafiye

YOLCU

Ey Kumru nedir gamın.. ne oldun?
Badisi ne matemim... ne oldun?
Biçare nedir, bu kırdan karın?
Kim baysidir bu ahu zarın?

KUMRU

Ettim eşimi bu yerde gaip
Kaldım yalnız garibü haip
Zindan mezarım da bağı bostan
Her dem işim olmak oldu nalân

Yolcu

Havfediyormusun ki sayyad
Eyler seni de o türlü berbad

Kumru

Sayyada benim için ne hacet...
Mahvim için eder gamım kifayet
Yok, çünkü yanımda yarî canım
Artık yaşamakta natuvanım.

Lâfontenden,

TILKI İLE LEYLEK [7]

Tilki bir gün masarifi etti
Leyleği davet eyledi gitti

Hissetinden anın hemen tekmil

Sütlü aş etti sofrayı teşkil

Olduğu için tabakta âmade

Leyleğin gördü gözleri sade

Ekle mani idi uzun minkar

Cümlesin yuttu sahibi gaddar

Leylek iğfalın ahzı sarî için

Aradan geçtiğinde bir kaç gün

Tilkiyi etti bir güzel davet

Oldahi bildi canına minnet

Tilki geldikte etti istişman

Et taamından aldı buyutam

edildiği keza elimizdeki not defterinden anlaşıyor.

(6) Resimli gazete, Sayı: 62. İstanbul. (3 Temmuz 1314)

(7) Nilüfer: sayı: (41). Yıl: (1307) Bursa.

Kuş başı et kızartmasını alâ
Leylek etmiş sürahiye imlâ

Soktu minkarını bilâ zahmet
Başladı ekle anı pür lezzet

Tilkinin aktı ağzının yaşı
Çünkü sığmazdı dar kaba başı

Aldatan aldanır! budur dava
Anla (Men dakika dukka) dan fehva

Hakkı beyin bu merakı (1314) yılına kadar devam etmiştir. Bundan sonra yazılmış bu gibi eserlerine tesadüf etmedik.

(Isparta) dan ayrılmadan evvel yazdığı şiirleri ve manzumeleri (Konya) ve (Bursa) da (Fevait) ve (Nilüfer) isimlerindeki edebî mecmualarda neşredilmeğe başlamıştı. İlk eserleri (Konya) vilâyet gazetesinde çıktığı zamanlarda (Isparta) nın bu babasız yetişmiş gençine etraftan takdirler yağıyordu. [9]

Türkçe yazdığı parçalarda o zaman muhtelif mecmualarda neşredilenlerden bir iki nümuneyi göz önüne koyuyoruz:

YAZDIĞI BİR GAZELİNDEN ÜÇ BEYİT

Şemsi garip, bedri âlem, münkesif, ahteri zemin
Asuman mağmum, şehî muzlim, cihan b'fer hazin
Hatırım mecruh, ruhum hasta, fikrim münkesif
Yadigârı canın kaldı.. bir makberi hazin
Günlerim muzlim, hayatım bâr, feci ahvallım
Hep cihan zindan, herşey matem, her yer hazin(8)

Diğer bir parça:

Ederim rabbime şekva.. o bilir halimi... siz
Karışıp ekmeğiniz tuz ciğerim yaresine

(8) Hakkının ilk yazılarını okuyanların hakkında hüküm vermektea cele etmemeleri pek doğru olur. Bu gazel nilüferin 38 inci sayısındadır. tarihli (5 Recep 307) Bursa.

Hamit Livası

Dağlı oğlu
Hikmet Turhan

Üç beş yıl önceyedek "Hamit livası," diye anılan Isparta vilâyetinin elimize geçmiş çağlardaki tarihî varlığını aydınlatan vesikalar geçti. Bu yazımızda bu vesikalarla beraber ata yadigarı kitaplardan ve yabancıların vilâyetimiz için yazdıkları yazılardan aldığımız parçaları neşredeceğiz.

Topkapı sarayı müzesindeki defteri hakani kütüklerini araştırırken Hamit livasına ait iki defter buldum. Bunlardan biri (1545 M. 952 H.) tarihinde yazılmış olup Kanunî sultan Süleyman devrine ait 423 numaralı bir defterdir. Öteki de (1586 M. 995 H.) tarihinde yazılmış olup üçüncü Murat devrine ait 495 numaralı bir defterdir.

Bu defterlerden 485 numaralısının üzerinde mufassal kaydı olup Hamit livasının çevresini ve bu livaya bağlı kaza ve nahiyelerle köylerin adlarını göstermektedir. Bu defterler siyakat

O verir rızkım, o halketti beni siz gidiniz
"Giremez kimse efendiyle kulun arasına," (9)

Diğer bir parça:

Bir başka peder, valide evlâdsız amma
Tev'em gibiyiz fikrile; gayretle birader
Tefrik edemez birbirimizden biri dünya
Haşreyle mevlâ yine ukbada beraber (10)

Gerisi var

Bu parça şimdiki Isparta sayı sayı sayın (Kemal Ünal) ın babası bay (Nuri) ye hitaben yazılmıştır. Hakkı bey Ispartaya taalluk eden mücadelelerinde daima Nuri ile berabermiş. Bu çalışmaları ikinci makalede yazacağız.

(9) Nilüfer sayı 45. Tarih 1307. Bursa.

(10) Nilüfer sayı 45. Tarih 1307. Bursa.

yazısıyla yazılmışlardır. Bu defterler her yerin aile sayısını da göstermesi yönünden de değerlidirler.

Kanunî sultan Süleyman çağında yazılan defterin üzerinde şu cümle göze çarpmaktadır.

"Biresmi kanunu kadim ve orfi müstakim biemaneti Mustafa bin hıızır an ebnaı sipahıyan ve bi kalemi diğer Mustafa an katıban defteri Rumeli fi sene isna ve hamsin ve tisamie,."

Bundan anlıyoruz ki livanın varidat, zeamet ve tımarlarını keydetmek üzere sipahilerden hıızır oğlu Mustafa Emin ve rumeli defteri kâtiplerinden diğer bir Mustafa da kâtip tayin edilmiştir.

Diğer defterin başında da şu başlangıç vardır:

"İşbu defteri mufassal müslüman mensuhu livai Hamit hanobullahutaâilâ anilâfat ilâ yev-mülvaitki padişahi cihan ve sultanı sahibi kur'an ve penahı ehli iman ve hakani refiulüvvan hazreti sultan Murat han ibni sultan selim han şeyyedallahu taâlâ omrühü ve saltanatuhu ilâ intihaiddevran hazretlerinin fermanı âlişan ve emri hümayun adalet nişanlarıyla sair riaya ve beraya gibi taifei mezbure dahî cümle reiyet kaydolunup ve şer'i şerif ve kanunu müniif üzre öşür ve rüsum vaz olunup ve müceddeden tah-rir ve tastir kılınup sabıka süddei saadet un-vanda şıkkı sani defterdarı olup halâ dergâhı âli müteferrikalarından olan bendei ahkâr ve kemineî kemter Mustafa bin Cafer bendelerinin emaneti ve dergâhı muallâda defteri hakani kâ-tiplerinden olan kâtip Osman kullarının kitabeti ile itmam ve ihtitmam bulup teslimi hazanei amirei padişahî ve tevdiî divanı adalet feşan şehinşahi kulındı. Filyevmil'ışrin min şehri ah-lürâbiin min şuburu sene hams ve tisın ve tisamie minelhicretünnebeviye".

Bu yazılardan da anlıyoruz ki Hamit livasının 995 senesinin 20 rabiülahirinde rüsum ve öşrünü yani gelirini kaydetmek üzere dergâhı âli müteferrikalarından Cafer oğlu Mustafa ile defteri

Şuhutta Hamit oğullarına ait mühim bir kitabe

Süleyman Hilmi

[Isparta Maarif Müdüğü Neşet Bf. ye ithaf olunur.]

Isparta Halkevi tarafından çıkarılan Ön mecmuasının 4 üncü sayısında intisar eden " Hamit oğulları şülâlesine ait mühim vesikalar „ adlı makaleyi büyük bir sevinçle okudum. Millî ve Mahallî tarihimize ait bu mühim vesikalara bir iki vesika ilede ben hizmet ve yardım etmek istedim. Hemen her ziyaret ettiğim yerde aradığım tarîbî vesikalara notlarım içinde iki vesikayı kaydediyorum:

bakanî kâtiplerinden Osman bu livaya gönderilmişlerdir.

Bu defterin içindekilere göre bu tarihte yani on altıncı yüz yılın sonlarına doğru bütün Hamit livasında 277 çiftlik ve savaşa gitmek üzere beslenen 6724 neferi vardı. Hamit livasını teşkil eden kaza ve nahiyelerin adları defterde şu yolda gösterilmektedir.

KAZALAR

NAHİYELER

Eğridur	Anamos(der kazai Eğridur)
Ağras	—
Gönen	Keçiörlü(derkazal Gönen)
Isparta	—
Afşar	—
Yalvaç	—
Karaağaç Yalvaç	—
Ağlasun	Kestel (der kazai İncir)
İrvalo (incir dabi derler)	Kübyat " "
—	—
Burdur	—
Kemer	Siroz (der kazal Kefi)
Kefenni	—
Yaviçe	—
Göhlisar	—
Karaağaç (Göhlisar)	—
Dünizli, donuzlu	—
Karaağaç	—
	İrte
	Beradiz

Bütün Hamit livasında bu itibarla 16 kaza ve 7 nahiyeye vardı demektir.

rum:

1 — Şubut nahiyemizde kubbeli mescit namile maruf mescidin Kible divarında dama yakın konmuş olan mescit kitabesi sülûs ve kısmen girift bir yazı ile beş satırlık olup şöyledir:

" 1 — *Emere bi bina hasel - mescidul - mübarek el - emirül - kebirül - âdilü*
" 2 — *Ikâmil el Muizzüd - dünya ved - din Ebül - hayrat vel - hasanât ibra*

Bu kaza ve nahiyelere bağlı bazı köy ve çiftliklerin isimlerini yine bu deftere göre yazalım:

Anamos nahiyesinde:	Sarı İdris, Sofular köyleri
Ağras kazasında :	Pambuklu köyü
Gönen kazasında :	Çavuş oğlu çiftliği Fandas köyü
Keçiörlü nahiyesinde:	İlyas, gölbaşı, kınık, kılınç- Girasun çiftlikleri Kayı (180 dönüm) ölkene
Isparta kazasında :	çünür köyleri Zekeriya ve hacı Ali çiftlikleri
Afşar kazasında :	Kızık Gelendost köyleri Manarga, Hisarözü, Sü-
Yalvaç " :	cüllü, salur, sofular köy- leri Şerefeddin çiftliği
Karaağaç-Yalvaç " :	Armutlu köyü
Ağlasun " :	İsa çiftliği, İlyas çiftliği
İncir yahut irvalo, :	Çeltikçi
Kübyat nahiyesi :	Kozlu
Burdur kazası :	Ak yaka, İbrahimli, Ah- met hubyar çiftliği yazı yassı gümü, ak hayır, çu- kurca hacılar köyleri
Kemer kazası :	Ak viran, Marca, kozluca İnaş köyleri doğancılar çiftliği, Emin bey çiftliği 45 dönüm
Karaağaç Göhlisar K. :	Darı viran

Defterdeki belli başlı değerli malumatın başka köylerde oturanların isimleri yazılıdır. Bu yazıların bu gün için okunması oldukça güçtür.

— Gerisi var —

3 — *him bin merhumül - magfur Hızır bey halleda - İlahü mülkahu ve eyyide devletehu*

4 — *limen talebena sanehu kema kalen - nebi aleyhis - selâm " Menbena mesciden lillâhi tealâ*

5 — *benallahu lehu misfihu fil - Cenbi tarih sene seb'ine ve seb'amie,,.*

Bu kitabe bize büyük emir Muiziddünya İbrahim bin Hızır beyin emriyle bu mescidin bicri 770 (Milâdi 1368) senesinde yapıldığını gösteriyor. Bu tarihlerde İbni sahip ve Germiyan ülkesinin hemen yanı başında İbrahim bin Hızır isminde bir hükümdar olsa olsa cenup mntakasında Hamit oğulları ailesi içinde bulunabilir malûm olduğu üzere Hamit oğulları 3 - 4 parça müstakil hükûmetten teşekkül eden bir ailedir. Tarihlerde ve bilhassa en son tetkikleri ihtiva eden muhterem Balıkesir Meb'usu İsmail Hakkı beyin kitabelerinde yaptığım araştırmada Hızır Beyi; Hamit oğulları devletinin banisi sayılan ve merkezi hükûmetini Uluborlu'dan Eğridir'e deyiştiren Feleküddin Dündar beyin oğlu ve onun yerine Uluborlu'da hükümdar görüyoruz. Anlaşıldığına göre Feleküddin Dündar beyin vefatından sonra ve Demir Taş belâsının kalkmasile başlıyan Hamit oğullarının Uluborlu şubesi Hızır ve İbrahim Beylerin idaresinde Osmanlıların istilâsına kadar devam etmiştir.

Bu kanaatimizi teyit eden bir vesika da Temürleğin zaferlerinden bahsedilen Ali Yezdi temürnamesinde geçen bir kayıttır. Temürnamede anlatıldığına göre Temürlenk ordularıyla Eğridir'i fetettikten sonra Akşehir'e gelmişti ki burada rahatsız olduğu için Aydın civarından ağırhıkla birlikte gelen torunu Mirza Mebmet Hanın ağır hasta olduğu haberi geldi, Temür Han Şehzadeyi çok sevdiğinden hemen derhal atına

binip sürdü, birçok maiyeti de arkasına düşdüler, Şebzadenin gelmekte olduğu Aydın Konya yoluna girdiler (Çay, Karamık ovası, Çul ovası, Dinar yolu) yolda Hızır ve İbrahim beylerin kumanda ettiği Türkmenler üzerine asker gönderildi ve bunlar tedip edildi.

Şu halde Ün mecmuasında tashih edilmek istenen ve yeniden tertip dilen silsile namerelerde yalnızdır. Bu hususta son söz bütün memleket kütüphaneleri ve kitabeleri tarandıktan sonra verilebilir.

2 — Hamit oğullarına ait olduğunu zannettiğim ikinci kitabe Ispartanın kara ağaç kazasında Tahta minareli mescit kapısı üzerinde ve kalın sülüs ile iki satır olup şöyledir.

1 — *Bismil-lahirrahman-irrahim inna yelmürümesacide-İlahü menamene bi-İlâhi vel - yevmül-ahir ve ekamüs - valâte ve atüz-zekât*

2 — *Bena ve ammere hazel-mescidül-mübarek el-emrül-kebir Rüküddin Zekeriyya bin Yusuf âfa-İlahü ânhüma kütibe fi Recebül-ülâ sene tis'a ve hamsine ve seb'amie*

Bu kitabe Karaağaç Tahta minareli mescidinin Emir Rüküddin Zekeriyya bin Yusuf tarafından bicri 759 da yaptırıldığını yazıyor. Acaba bu zat " Zekeriyya bin Yusuf ,, İsmail Hakkı Beyin kitabelerinde Antalya bakimi Yunus'un kölesi ve karahisar hakimi Zekeriyya beymidir. Öyle ise Antalyanın üç saat Şarkında bulunan Teke Karahisarı beyi Zekeriyya'nın babasının adı Yusuf ve kitabenin yazıldığı tarihlerde Karaağaca hakim demektir.

Karşılığımız:

(Afyonkarabisar) Halkevinin çıkarıldığı (Taşpınar) mecmuasının (25) inci sayısında (Şuhutta Hamit oğullarına ait mühim bir kitabe) başlıklı yazıyı

yukarıya aynen koyduk. Bunu yazan Süleyman Hilmi bey Şuhuttaki yazgı (kitabe) yi bize öğretmekle Hamit oğulları tarihine ait araştırılacak yeni bir mevzuu ortaya atmış oldu. Her şeyden evvel kendisine gösterdiği alâkadan dolayı teşekkür ederiz. Bu araştırma yalnız Hamit oğulları silsilesini değil aynı zamanda Ulusal günlemeci de aydınlatacağından bu yoldaki çalışmamıza bu arkadaşın da destek ve yardımcı olmasını dileriz.

(Şuhut)taki kubbeli mescidin kible duvarında bulunan yazgının bir fotoğrafi elimizde olsaydı neşretmek büyük bir faide temin ederdi. Biz de düşüncemizi daha ziyade erkletmiş olurduk.

Bu (yazgı) ya göre (770 H.) de (Hızır) Bey Oğlu Emirülkebir (İbrahim) emriyle mescidin yapıldığı anlaşılıyor.

1 — (Hızır) beyin Hamit oğlu, (DüNDAR) beyin oğlu (Hızır) bey olduğunu teyit edecek bir kelime veya bir kayıt yazgıda yoktur. (Hızır) beyin babası tasrih edilmiş yahut (benî Hamit) gibi bir tabir olsaydı tereddütsüz bir fikir söyleyebilirdik.

İsmail Hakkı) beyin (kitabe) lerinde, (Sa. 243) de (DüNDAR) beyin (724 H.) de öldüğünü, Necmeddin (Mübarezeddin) (İshak) beyin de dört sene fasıladan sonra (724 H.) de Emir olduğunu (S. 243) yazıyor. (Hızır) bey eğer (Eğridir) de Emir olmuş ise (İshak) beyden daha evvel olması icabederdi. Tarihî Osmanî encümeni mecmuasının (15) inci sayısında M. Arif B. (Hızır) beyin (728 H.) de ölmesi üzerine (İshak) beyin geçtiğini yazıyor. Eğer (728) den evvel Emir olduğu kabul edilirse (Şuhut) taki yazgının günlemeci ile uyabilir. O halde Süley-

man beyin yazdığı şekilde (Gölhisar) nda bir şube kaldığı gibi, (Uluborlu) (1) da da bir şube halinde kalması esas hükümetin zayıf olması ihtimaliyle de düşünülebilir. Fakat bu takdirde (Emirülkebir) tabirinin manası kalmaz.

Bu düşünceler dolayısıyla eğer (düNDAR) beyin oğlu (Hızır) bey varsa, yaşamış ve emir olmuş ise (728 H.) den evvel Emir olduğunu ve (Eğridir) de emaret ettiğini kaydedebiliriz.

Bulunan yazgı günlemeci (770 H.) dir. İbrahim'in hayatta bulunduğu tarihtir. Merhumun dediğine göre bu tarihte (Hızır) bey ölmüştür. Elimizdeki taribler (Hızır) beyin (724 H.) günlemedlerinde sağ olduğunu (728 H.) den evvel öldüğünü gösteriyor. (2) o balde oğlu (İbrahim) in (770 H.) günlemedlerinde yaşadığına ihtimal verilebilir.

Eğer bu yazgı Hamit ağullarına ait ise, günlemeç bilgilerimizi erkler.

2 — Temurnamedeki kayda gelince; Türkmenlerin başında (Hızır) ve (İbrahim) beylerin bulunduğu iddiası müsteb'at gibi görünüyor. Çünkü (Temur) un (Eğridir) i alması (3) (İzmir) den avdetinde ve (805 H.) dedir. Bu tariblerde (Hızır) beyin öldüğü (4) muhakkaktır. (İbrahim) beyin de öldüğü kaydedilebilir. Tarihler arasındaki tefa-

(1) (Uluborlu) da şöyle bir türkçe kitabe vardır
Arapçık çeşmesi yazgısı

Subaşılık

Baba Hasandır.

Borlu: 924 sene

Bu fena bir yazı ile ve adı bir taşta yazıldığı için silinmiş bir haldedir. Mezar taşına benziyor. Çok muhtemeldir ki, çeşme yapılırken bunu malzeme olarak kullanmışlar.

(Kitabeler) de İsmail Hakkı bey de (Borlu) nun ağlebi ihtimal (Uluborlu) olduğunu yazıyor. (240. S.). Bunlar bilhassa (Uluborlu) daki bu yazgı (Borlu) nun (Uluborlu) olduğu kanaatine kuvvet vermiştir.

(2) Tarihi osmanî encümeni Mec. Sayı: (15)

(3) Tacüttevarih: C. 1. S: 221.

(4) (Şuhut) taki kitabe ve birinci maddedeki

vüt ve Kosva mubarebesinden sonra Hamit memleketlerinin Osmanlılar eli- ne tamamen geçmiş bulunması (Te- mur) a karşı yapılan mukavemetin bunlar tarafından yapılması ihtimalinin varit olmadığı anlaşılmaktadır.

Biz (Hızır) beyin, silsilede yerinin neresi olduğunu henüz tayin edememiş- tik. (Kitabeler) de (Sa. 243) de İ. Hak- kı bey ile “ (Dündar)beyin (Hızır) isminde bir oğlu bulunması da pek mümkündür..” Tarzında şüpheli bir ka- yıt olduğu diğer, tarihlerde kat'i bir şey söylemediklerinden ve oğlunu da bilmediğimizden silsileye ilâve etme- miştik.

Bunlara nazaran (ün) ün (4) üncü sayısında Hamit oğulları silsilesinin yanlış olmadığı anlaşılır. Yalnız bu sil- sileye esaslı tetkikler yaptıktan sonra Hamit oğullarından oldukları anlaşılır- sa (Hızır) ve (İbrahim) beylerin ilâ- vesinden başka bir değişiklik yapılma- sına lüzum görülmiyecektir. (ün) ümü- zün (4) üncü sayısındaki silsilenin el- deki bilgilere göre en mütekâmil bir silsile olduğu hakkındaki kanaatımızı de benüz muhafaza etmekteyiz.

3 — (Karaağaç) taki kitabeye gelince: (5)

Bundaki (Zekeriya) adının keza Hamit oğullarına ait olduğu hakkında tereddüdümüz vardır, Bu kitabenin ev- velce fotoğrafını da aldirmıştık. Yakın- da (Karaağaç) a ait bir tetkikle bir- likte neşredeceğiz.

A) Bizim (Eğridir) de (Zekeriya) beye ait bulduğumuz mezar taşının tarihi (755 H.) dir. (Şubut) taki ki- tabe tarihi ise (759 H.) dir. Hamit oğlu (İshak) beyin oğlu (Zekeriya) bey bu değildir.

B) (Eğridir) deki mezar taşında

(Zekeriya) beyin babası (İshak)tır. Bu kitabede ise (Yusuf) tur.

Bunlara nazaran (Eğridir) de me- zar taşı bulunan (Zekeriya) bey ile (Karaağaç) taki yazgıda ismi geçen (Zekeriya) bey aynı değildir.

O halde kimdir? bunun üzerinde de ayrıca tetkik lâzımdır. Bize göre (Teke Karahisar) ı hâkimi olan Hamit oğlu (Yunus bey) kölesi olması da ihtimal dahilindedir. Zira (Karaağaç) taki yazgının günlemeci (759 H.) dir. Halbuki (Yunus) kölesi (Zekeriya) ha- disesi (Dündar) beyin katlinden biraz sonra olduğuna göre (725 H.) günle- meçlerine tesadüf ediyor. (30,40) sene gibi uzun müddet emirlik yapmış ise Büyük emir (Zekeriya) nın bu olması akla gelebilir. Mamafih bunun ilerde yapılacak derin tetkikler meydana çı- karacaktır.

Süleyman beyden çalışmamıza yar- dımcı olmasını tekrar diler ve bu yar- dımını unutmuyoruz. NEŞET KOSE

izahata göre.

(5) Taşınar) daki kitabe ile bizde fotoğrafı olan kitabe arasında bazı farklar vardır. Bunun için aynen aşağıya kaydediyoruz:

1— Bismillâhırahmanırahim, İnnema ye- mürü mesacıdallahı âmene billâhi velyevmil- ahiri ve ekamessalâti ve atezzekâti.

2— Bena ve ammere hazelmescidül -mü- barek- el emirülkebir zeynüddin Zekeriya bini Yusuf afallahü anhüma. Kütibe fi evveli recep sene tis'a ve hamsine ve seb'amie.

(Karaağaç) ta bu mescide (Zekeriya paşa) mescidi diyorlar.

Sayın yazıcılarımıza:

Yıllarda Arabca, Farsça terkip ve kelime yerine öz türkçelerinin kullanıl- masını dileriz.

MECMUA

Isparta ve çevresinde eski eserler

Atabeyli Naci

Yurdumuzun her köşe, bucağı değerli tarih defineleriyle doludur. İhtiyar tarihin ayak basmadığı bir karış toprak yoktur ki: gerek dışında, gerekse içinde geçmiş asırların izlerini, anlarını taşımasın!

Isparta ve bavalisi böylece zengin ve değerli eski eser defineleriyle doludur. Şu makalede ben, yalnız Yalvaçtaki (Antiyoh) harabelerinden ve bu harabelerde 1833 denberi yapılan araştırmalardan ve neticelerinden bahsedeceğim.

Âsariyatika araştırması denince akla antikacılık gelmemelidir. Arkeoloji bilgisinin güttüğü neticelere göre, antikacılıkla münasebeti yoktur. Eski eserler için toprağı kazma işi, tarih ilminin, beşer hayatının bize gizli kalmış köşelerini aydınlatmağa yarayan çok değerli bir çalışmadır. Arkeoloğ-âsariyatikacı-toprağın derinliklerine, yıkık mamurelerin dehlizlerine inerek ve toprağı eleyerek bulacağı en burda geçmiş zaman armağanından tarihi gerçeklikler çıkarmağa çalışır. Bu uğurda -Mısır firavınleri mezarında olduğu gibi hayatlarını tehlikeye koyanlar da vardır.

Arkeoloğ, gezdiği harabede bulduğu bir iki barften o harabenin bütün tarih ve evveliyatını bulur çıkarır. Netekim Yalvaç harabelerinin tarihi ehemmiyeti böylece bulunmuştur; bakınız, nasıl?.

Yalvaç civarında bir harabe bulunduğu ilim âlemince meçhul değildi; asariyatika âlimleri, Roma ve hıristiyanlık tarihinde mühim bir mevkii olan (Pisidya Antiyohu) şehrinin yerini bulamamış, tayin edememişlerdi. Kimisi

Uluborlu, kimisi Akşehir civarında bulunduğunu sanıyorlardı. Derken 1833 de İzmirdeki İngiliz kilisasının baş papası (T. V. J. Arondel), dini bir marakla, incilin âmalirüsül kısmında Sen Pol'un ziyaret ve mücahedeleriyle meşhur olarak zikredilen (Pisidya Antiyohu) nu aramağa çıkmıştı.

Bu marak saikasıyle Akşehir dağ yolundan Yalvaca inerken Hisarardı civarında bir tepenin sırtını takibeden muazzam su kemerlerini ve bunların vasıl olduğu, sayısız işlenmiş taşlarla dolu harabeyi gördü. Hisarardı köyünün bir bucağında tesadüf ettiği bir yazılı taşta okumağa muvaffak olduğu bir iki kelimeden bu harabenin (Antiyoh) olduğunu keşfetti.

Mumaileyb Arondelin bu harabedeki tetkikatından sonra yazdığı (Küçük Asyada taribi keşifler) adındaki eseri Yalvaç harabeleri üzerine bütün ilim adamlarının nazarıdikkatlerini celbetmiş oldu.

Aradan 79 sene gibi uzun bir zaman geçtikten sonra, İngilterenin Aberdin üniversitesi profesörlerinden (Sir Vilyam Ramsey) 1912 de Yalvaca geldi, ilk ilmi araştırma ve kazma işine başladı.

Sir Vilyam Ramsey 1912, 1914, 1924, 25, 26, 27 senelerinin ilkhahar aylarında Yalvaca geldi ve burada ilmi usuller dahilinde gezdi, kazdı, yazdı, çizdi.

Sırf Yalvaç tarihi kadimi hakkında Ramseyin yazdığı eserler yedi sekiz tanedir. Bu eserlerin en mühimleri elimdedir. Bundan sonraki yazılarımda Antiyoh kadim şehrinin tesisi ve tesisinden ve geçirdiği tarihi safhalardan seri balinde bahsedeceğim.

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Türk kadınlarının siyasal alanına girişleri

İSMET İNÖNÜ

Türk kadınları sayılabilmek üzereydiler. Bu erişmeden sevinç duyduklarını anıyorduk. Yurdun her yanından bize gönderdikleri telyazılarında ulusal Kurultayın son yasası dolayısıyla coşkun duygularını bildirmekteydiler. Kimse kadınlarımıza bu görünüşü çok görmeyecektir. Türk kızının en yüksek erginlik belgesini, Ulusal Kurultaydan almış olması ulusça, hepimiz için, bayram yapılacak bir varıştır.

Türk kızı son on yılda çok olgunluk gösterdi. Kurtuluş çağında doğrudan doğruya savaşa değen çalışmalarından söz açacak değilim. Sanırım ki, ulusal savaşta kadınların yaptıkları için düşündüklerimizi yeri geldikçe, bir çok kez söyledik ve duyurmağa çalıştık.

Savaşın sonra gelen çağ bize çok çetin yüz ile çatmıştı. Ben işte bu kuru, kadınlarımızda beliren engin uzluğu görmek istiyordum.

Kadınlar, yaşama didinmesine pek yürekle atıldılar. Yalnız evde ve tarlada kalmıyarak, kentlerin dolaşık ge-

çim bucaklarına sokuldular. Okula ve fakültelerin göz yıldırın köşelerine girdiler.

Yargıcı, avukat, hekim kadınlar, baytar fakültesinin kılığı salonunda bıçakla çalışan, yüce mühendis okulunda yetişen, kızlarımız görüldü. Üniversitede kimya bocalığında kadınlarımız vardır. Hoca okulunda ve liselerde kadın başkanlarımızın işlerini iyice başardıklarını görmekte öğünüyoruz. Yaşayışın her alanında kadınlar kendi ekmeceklerini çıkarmak için arı adlarını koruyarak ve aza katlanarak iş aramaktadırlar. Ben bemen ber gün böyle bütün yürekli Türk kızları ile karşılaşırım.

Unutmamalıyız ki, bütün bu görünmeler, son on iki yılın özlükleridir. Kadınlar, Cumurluk kurumuna koyu karanlık bir tutsak çağından geçtiler. Bizim Cumurlukta kadınlarımıza sağladığımız, yalnız karanlık anlayışların onlara saldırmalarına yol ve yön bırakmamaktır. Bu kadar ilkel ve en az

Isparta köy yatı mektepleri

[Gönen köyü yatısı münasebetiyle]

Geçen sene sonlarında sayın Valimiz bay Fevzi Daldahn yakından alâkasiyle yiyecekleri aynen çocuk babalarından alınmak şartıyla ortaya bir tecrübe olarak atılan (Gönen) yatısından bugün elde edilen neticeyi artık ak yüzle ortaya atmak zamanı gelmiştir.

Sayın kültür bakanımızın (Antalya) da iken köy yatıları ile ne kadar çok uğraştığını yakından bildiğimiz için Vilâyetimizde yatı yaşayışıyla de yakından, bugünkü vaziyetiyle de, alâkadar olmak fırsatlarını şüphesiz bulmaktadırlar. Ispartadaki bu muvaffak tecrübenin neticesini okuyucularımıza ve köylerinde bir okul olmasını her gün istiyen Isparta köylülerine sunarsam, önümüzdeki sene için daha bir çok yatı mektebinin esasını kurmak imkân-

ları daha kolaylıkla yapılmış olacaktır. Gönen yatı mıntakası için ayrılmış olan köylerden çok uzak dağ ve kasaba mekteplerinden, mektebe kabul edilmeleri için müracaat edenlerin dahi pek çok olduğunu söylersem muhitteki alâkanın derecesini bir cebheden göstermek mümkün olacaktır.

(Gönen) yatı mektebi 80 gündüz talebesiyle 20 Eylül 1934 de işe başlamıştır. (Gönen); (Bozaüönn, Baladız, İğdecik, Manastır, Giresin, Senirce, Kınık, Kızılköy, Komacık) köylerinin ortasındadır. Bunlardan Baladız, Bozönü, İğdecik köylerinde mektep vardı. Herbirinin üç sınıfı bir muallim ile idare ediliyordu. Mektep binaları ve ders levazımı hiçte mektebe lâzım olacak kadar değildi. Hatta ikisinin mektebinde

bir yardım, kadınıımızın yüksek varlığını güne çıkarmak için yeter olmuştur,

Yeni Türk topluluğunda, yaşayışın gerek bilek, gerek us ile başarılan bütün işlerinde görgü kazanmış sesi gür kadınları gözünüzün önüne getirir misiniz? Bu kadınların çevirdikleri evbarklardan düzgün ocak, yetiştirdikleri çocuklardan sağlam ve erkli döl bulunur mu? Bu kadınlar ana olarak yuvalarımızın ve saylav olarak büyük yurdun koruyucusu ve bekçisi olacaktardır.

Yeni Türk derneğini bizim özlediğimiz ve göz diktiğimiz kılıkta yetiştirmek her nesneden önce Türk kadınının işi ve onun borcudur. Türk kadınının yurdun her köşesinde bu

yüce saygı ile görülmesi için, onun tarlada ve kentte bir az soluk alarak yaşaması için saylav seçilmesi gerek idi. Umarız ve bekleriz ki, kadınlarımız, yeni çıktıkları yüce orundan el uzatarak soysal yaşayışın türlü alanındaki, düşkün yurddaşları daha kolay yükselteceklerdir. Buyruk ıssı kadınların evlere, topluluklara karşı sözleri erkeklerinkinden daha değerli ve daha geçerli olacağında duruksamıyoruz.

Bu yazılarım sevgili umutlarımdır. Bunları, son günlerde ülkenin her bucağından bana tel çeken sayın kadınlarımız, kendi sözlerine ve duygularına karşılık tutarlarsa, gönlüm gönenç ile dolacaktır.

oturmak bile sıhhat noktasından doğru değildi. Bu köylerde ayrı ayrı bina yapmak ve ders levazımı temin etmek bugünün vaziyetine göre o kadar müşkül idi ki bu büyük işi her köyün ve idarei hususiyenin bütçesinden temin etmenin imkânı yoktu. Bu gidişle bu mekteplerden daha senelerce (% 25) randman almağa tahammül edilecekti. Yine civarında bulunan diğer köylere belki bir asır için mektep açmak akla bile gelmiyordu. Köylere levazım temini için düşünülmiyordu. Bu vaziyet karşısında şu yapıldı. Üç mektep lâğvedilerek muallimleri (Gönen) kadrosuna ilâve edildi. (Gönen) beş sınıflı beş muallimli hale kondu. Lâğvedilen mekteplerin ders ve tesis levazımı biraraya toplandı. Ayda beşer liradan üç hademe temin edildi. Bunlardan başka (30) lira müteferrika ve 30 lira mahrukakat verildi. Hususî idarenin yaptığı yardımlar bundan ibaret kaldı. Köylü mevcut binaya ilâveten yatıya müsait ve mektep tipinde yapılmış köy konağını verdi. Halâları yaptırdı. Yatı binasına mutfak ve fırın ilâve etti. [2] Acele hallere karşılık olmak üzere vasıyyet ve hibe edilen Buğday, yağ ve davarları almakla işe başladı.

Mekteplerinin lâğvedilmesinden kocunan isimlerini yukarda saydığımız köylüler vardı, çocuklarını mektebe göndermek istemiyorlardı, her babadan ne kadar ve ne cins erzak isteneceği belirsizdi. Yepyeni olan bu çeşit mektebe karşı köylülerin hiçte sempatileri yoktu. Başmuallim ve muallimlerin her biri birer köye giderek her köyden erzaksız ve yataksız birer, ikişer çocuk

getirdiler, velileri de beraber geldi, çocuklarına ne kadar iyi bakıldığını, Kadın hademenin yatarken, kalkarken çocuğun anası gibi nasıl takip ettiğini gördüler. Ertesi hafta köylere giden her çocuk bir ve iki çocuğu beraberinde getirdi. her hafta talebe mevcudu artıyordu. Fakat çocuklar köyden gelirken bir yük kavun, karpuz ve biber, bir yük odun ve patlıcan bir iki kilo yağ veya tulum peyniri getirmeği unutmuyorlardı. Çünkü köylüler misafirliğe giderken bir miktar hediye götürmeğe alışkın idiler.

Mekteb idaresi bir taraftan davarları keserek kışlık kıyma hazırlıyor, biber, patlıcanlardan turşu kurduruyor ve bir miktarını da kurutuyor, yağları eriterek çömeçlere ve peynirleri kıştan sonraya kadar kalabilecek hale getirmekle meşgul oluyordu. Bu işe başlamazdan evvel erzakı her çocuk velisinden değil, çocuğun geldiği köyden salgın olarak almağı unutmamıştı. Köyden salgın olarak erzak alındığını gören köylülerin zengini ve fukarası çocuğunu kadrosu tamamen dolan mektebe yazdırmak için mektebden şikâyet ediyor, (Isparta) ya kadar yaya saatlerce yoldan gelmekten çekinmiyordu.

Erzak ve alâka işi bu suretle halledildikten sonra yatma, kalkma ve temizlik işleriyle meşgul olmak zamanı gelmiş ve geçmişti. Mektebin bütün gayreti köylü üzerinde iyi tesirler bırakmağa matuf idi. Vapur kamaralarındaki altlı üstlü tahtadan yapılan sağlam karyolalarda yatmağa alışmışlardı. Bir kısmı kerevet üzerinde değil yerde, bir kısmı da yataksız elbiseleriyle beraber yatmağa alıştıkları için istenilen surette yatmağa alıştırmak için üzerlerine düşülmiyordu. Fakat arkadaşlarının kere-

(1) Gönen Ispartanın şimalinde tahminen 22 kilometre mesafede oldukça büyük bir köydür.

(2) Bunları yapmak için çahşan muhtar Hüsnü ağayı hiç unutmayız.

Elli yıl evvel lisan sadeliği için mücadele etmiş bir Ispartalı

Mustafa Hakki

(Ağlarıcı Zade)

II

(Bu makaleye alt resimler orta yerdedir.)

Ispartadan ayrılmadan evvel yazı yazdığı mecmualar ve gazeteler şunlardı:

Fevait, Nilüfer Bursada, Babalık Konyada. İstanbula gittikten sonra da Resimli gazete, Türkyurdu, Sebillerreşit, Sıratımüstakim, Saadet.

Bay Hakki Ispartada iken ve ayrıldıktan sonra Ispartayı, memleketini çok anlatmış, her yazısında bunu söylemiştir.

Daba (Isparta) dan çıkmadan evvel (Bursa) da neşredilmekte olan (Fevait) mecmuasının (20) sayılı ve 15 Ağustos 304 günaylı nushasındaki (Gül ile söyleyip aldım ibret) başlığı altında yaz-

vet üzerinde temiz bir yatak içinde yattığını gördükçe sonradan onlar da istiyorlar ve her hafta hazırlanan köy hamamından pek hoşlanıyorlardı.

İşte bunlar, annesinden ayrıldığı için ağlayan, mektebden kaçan, yayan saatlerce uzak koyüne giden çocukları mektebe bağlamıştır. Mektebin son mevcudu (60) yatı olmak üzere (375) olmuştur. Her yemek hazırlığında, erzak tartısına, mübadelesine, yatakbanesinin ve yatakların temizlik ve tertibine iştirak eden çocukların iş severliği mektebin istenilen yola girdiğine binbir alâmetlerden biridir. Şimdiden sonra mektebin geniş bahçesinde sebze ve ağaç, toprak işleriyle meşgul olacakla-

dığı manzumeyi (Isparta) nın çok verimli bir mabsulü olan (Gül)ü nasıl anlattığını göstermek için aşağıya aynen yazıyoruz:

Bu seher gitmişim gölzara
İtilâ vermek için efkâra.

Açılırmış görüverdim bir gül,
Ona diktim nazarım çün bâbüür

Dedim: ey gül bu ne gaflet bilmem,
Neye göldün, neden oldun hürrem?

Gülerek kendini sen aldatma
Fikri ferdayı yabana atma!

Hele âtiyi düşün bir, gafil i
Senin ömrün iki gündür gafil i

Sararırsın, buruşursun mutlak
Dökülöverir de olursun toprak

Dedi: tâneyleme, var git, gafil
Yürü sen derdini fikret gafil

Gülerim sanma beni, bîhuşum
Bilmezsin niçin hamuşumi.

rını kendi işlerini kendilerinin yaptığını düşündükçe, üç sene bir muallimden okuyupta bir senede okuduğunu unutanlar yerine beş sene beş muallimden sabahtan akşama kadar okuyup on sene sonra bile okuduğunu unutmuyacak çocukların gölgeleri gözümün önünden geçtikçe, mektebden çıktıktan sonra kendi işini kendi yapacak, babasına ve anasına anlayışlı ve okumuş bir yardımcı hülâsa münevver bir Türk köylüsü yetiştireceğini batırladıkça acunun en büyük tadını duymaktayım.

Isparta vilâyeti köylüleril.. çocuğunun böyle olmasını istiyorsan ders senesi başında köyün yakınında açılacak yatı mektebine yazdır.

NEŞET KÖSE

gülerim, kimseyi etmem igfal
Yüzümü sanma hacaletten aıl.
gülerim kimseye yok ızrarım
Saklamam koynum içinde harım.

Bunun altında daha 13 beyit var
ise de mecmuanın hacmi müsait olma-
dığından yazamadım. Yalnız son iki
beyti dercetmekten de kendimizi ala-
madık.

Şimdi bildin mi nesin ey gafil?
Hani kendin sanıyordun akil!
Öleceksin öleceksin mutlak!
Çörüyüp hem öleceksin toprak!

Hakkı beyin aylığı ziraat banka-
sında merkez muhasebe kâtibi iken
(400) kuruş idi. İkinci kânun (1308)
başında şubeye memur olunca maaşı
(800) kuruşa iblâğ edilmiştir. Memurluk
ve bu maaşı (30 Nisan 1312) ye kadar
devam etmiştir (1).

Hakkı beyin şube memuru olduktan
sonra yani (1308) den (1314) e kadar
gazete ve mecmualarda eserlerine te-
sadüf edemedim.

Medresede, memuriyette kâtip ola-
rak bulunduğu zamanlar şiir yazmağa
yeni başlamış ve Sadi, Hafız felsefesi
tesiri altında kalmıştır. Esasen bu
devrin mektep ve medreselerinde bun-
ların kitapları okunduğu için başka
bir netice beklenemezdi. Bu çağların-
daki yazılarından bir nümune:

(Gülistan) dan meşhur bir kıt'anın
tercümesi: (2)

Bir hizmet için hemise puyarı
Encüm, gânes, ay, bulut, matar bād.
Hep herbiri bir iş öze her an,
Ferman cenabı hakka münkat
Olmuş ise her ne işte memur
İcraya o kârı cümle mecbur
İfaya, vazifene sen şitaban

Lâşeymi ya, bir yudumca ekmek?
Fikret, ona kimler ettili hizmet
İnsana düşer mi körlük etmek?
Sökratsen ey esiri gaflet

(1) Bu kayıtlar (Isparta) ziraat bankasının resmi
defterlerinden çıkartıldı. Göst erdiği sühulet-
ten dolayı banka müdürü Ahmet Remzi beye
teşekkür ederim.

(2) Nüfusi Sayı: 32: (Sene: 1306)

"Ekmek nel, dhypte görme mahkur,
Açlıktan öürsün olma, nankör!
Alay, hûdaya etme, köfrani!

Alem nice bin niâmle dolmuş
Olmaktasın anbean mezuruk.
Bir âciz iken seninçün olmuş;
Hizmetçi, muazzamâtı mahluk.
Eltafi hûda olurmu mahsur?
Güya katratı bahri meşcur
Yok nimetli hakka haddü payan!

Abediyetin ile, arzı dergâh
İnsaf kıl, etme hotnümâlık!
Serkeş olasın... Neuzübillâh;
Razımı olur cenabı halk?
Bilmemki nedir bu tavrı menfur
Munsif bunu hiç görürmü mazur
Lâyikmi hûdaya, karşı tuyan!

Bu devirde yazıp sonradan resimli
gazetenin (78) sayı ve (4 Haziran 1314)
günaylı nüshasında neşrettiği bir ru-
baisi pek hoştur:

BİR RUBAI

Nevnimde de, yakazamda da, herdem, hergâh
Gönüm seni sevmekten eder, istikrah,
Defol, beni aldatma, savul git şeytan!
"Lahavle vela kuvvete illâ billâh..

Bu şekilde yazılmış daha bir çok
eserlerine rasgeldim. Cönkümüz bunu
tamam yazmağa müsait değildir.

Şimdiki Isparta sayı (Kemal
Ünal)ın babası Nuri beyle düşüncele-
rini bir etmişler ve muhalifleriyle uğ-
raşmakta birbirlerine destek olmuşlardı.
Aralarındaki bağlılığı yukarıya yazdı-
ğımız bir kıt'a iyice gösteriyor. (3)

Ispartanın oldukça okur yazar ay-
dınlanmış bu iki genci o zamanın yeni
yeni fikirler peşinde koştukları için
ülema sınıfından bazıları tarafından
tekkir bile edilmişler, beylerden ve
ağalardan hakaret bile görmüşlerdir.
Hakkı bey tekkir edenlere karşı şunu:

CUR'ET (4)

Yoktur cihanda kimseye bir sui niyetim;
Hemcinsé arzı hizmete mail hamiyetim.
İnsan isem, zulümde olsam eğer, yine
Hep münhasırdı nefsimde zulmüm, eziyetim;
Lâkin nedir bu, kendî kusurumu ey ilâh?
Yoksa birer nakisemi fazlım, meziyetim!
Oldum taarruzatına mazhar zamanenin;
Uğrattı bin belâya beni mazhariyetim.
Ankahğım için bana bin zağ eder hücuml.

(3) Bu kıt'a geçen sayıdadır.

Ölsem, teessüf etmez idim, deyse diyetiml..
Tam zulm olundu fikrime isnadı küfredek
Addettiler dalâl.. Reşadım, ruyetim
Âcizmiyim, müdafaadan zannedersiniz?
Şahsım hakir.. Fakat o değildir hüviyetim
Tab'ım tenezzül eylemiyor, yoksa ey hasut!
Kasırmıdır, mukabeleden kabiliyetim.

* EL YAZISINA NÜMUNE OLARAK FOTOĞ-
RAFI VARDIIL*

Ağalara karşı da bu manzumeyi
yazmıştır:

BEYEFENDİ (5)

I

Mudhik o eda, ol kırılış, ol döküllüşler
Aklınca bu şeylermi nezaket, beyefendi?
Bir kaç papağan kâri söz etmek ile ezber
Göstermedesin - sanki fesahat! - beyefendi.

II

Beyin olmalı - insan olamaz fes ile insan -
Şıklıkla değil fazlu liyakat.. beyefendi
Zevzeklik için olsa da lâzım yine irfan
Sökmez bu hamakatla zarafet.. beyefendil

III

Zibayıñız etmede nisvane tefevvuk
Pek şıksınız allaha emanet.. beyefendi
İnsanlığınız ziybile eylermi tahakkuk?
Ey bir kuru suretten ibaret, beyefendi

IV

Olmaz ise manası.. Suhan muteber olmaz
Etmaz yalnız lâfz, kifayet beyefendi
Bin kere şeker dense de bir taş şeker olmaz
Boştur.. kuru ünvanı asalet.. beyefendil

V

Servetle baban ismi bizim deftere girmez
Bunlar olamaz bizce şerafet.. beyefendi
Beyhude.. falân zadelğin faide vermez
Kendiinde gerek ilimü dirayet.. beyefendil

VI

Server nolur olmazsa eğer, ilme mukarin?
Bolbol olur esbabı sefahat beyefendi
Her gün getirir pişine bir başka müdahin
Elbette bu altın, bu belahat.. beyefendil

VII

Bil, bilmediğin bari anadan muazzam
Sns - eyleme, ilânı hamakat - beyefendil
Her bahse karışmaktasın.. Ey cehli mücessem
Bıldik seni biz.. lâfa ne hacet.. beyefendil

VIII

Dersin ki falan şey olacak şöyle muhakkak
Oh oh, ne keramet, ne keramet.. beyefendil
Müstakbeli koy, halini bil bari a ahmak,
Bak, bir kaç gelmiş kaç (?) saat, beyefendil!

IX

Cellât bile Gaziyi müradıfmi sanırsın?
Kıbtı gibi arzetme şecaat, beyefendil

Fabretme değil.. kendini bilsen utandırın
Üftadekeş olmak... ne denaat, beyefendil

X

Etmem seni tahkire tenezzül; bana var sen
Kıl, köşei çeşminle hakaret.. beyefendi
Echel, budalal aç gözün ahmak değilim ben
Söyletme ha el verdi rezalet beyefendi
(Gerisi var)

Neşet Köse

NOT:

Birinci bitüye bazı ekler:

1 — Tevellüt ihtilâfını halletmek için nüfus kayıtları ve asker yoklama defterleri de tetkik edildi. (308) ve (309) da yapılan yoklamada tevellüdü (1283) olarak gösterilmiştir. Redife nakledildiği günlemecim de (1309) olduğu bu kayıtlardan anlaşılıyor.

2 Bökü oğlu Süleyman bey yazdığı Isparta tarihinde (Ufak defter S. 103. Yazma. Isparta kütüphanesi sayı: 2112) (1339) da İstanbul Bezmialem sultanisi Türkçe muallimi iken ölen Hakkı beyi Ispartada Rüştiyeden çıktıktan sonra mülâzemeten tahrirat kalemine aldığını, Evrak memurluğuna inha ettiği halde Valinin okumak yazmak bilmeyen bir mültemesi getirdiğini, Hakkıyı Ziraat banka kâtipliğine tayin ettiğini yazıyor. DÜZELTME:

1 — Hakkının geçen nüshada Viktor Hügodan tevsian tercüme ettiği parçada (Cismüten) terkibi (Cismüzen) suretinde yanlışlıkla yazılmıştır.

2 — Geçen yazıda bir sayılı haşiyenin altıncı satırında (Berber Hekim oğlu) yerine (beraber) yazılı idi.

3 — Yine geçen sayımızdaki bay (Hakkı) ya ait yazımızda (126) ıncı sahifenin (32) inci satırındaki 9 rakamı fazladır.

4 — Aynı makalenin sonunda (gerisi var) sözünden sonra altı satır yazı vardır. Bu makalenin esasına değil (10) sayılı haşiyeye aittir.

Bunların düzeltilerek okunmasını dilerim.

N. K.

(4) Kendi notları aresindedir. (15 Nisan 308)

(5) Nilüfer: Sayı. 43: Bursa (Sene. 1307)

İğirdir Sözü'nün Aslı

HÜSEYİN NAMIK ORKUN

Ön mecmuasının etrafında toplanan gayretli ve ciddi çalışan arkadaşların yazılarını okudukça memleket hesabına iftihar duymamak imkânsızdır. Mecmuada seve seve okuduğum yazılardan biri olan Eğridire aid makaleler bana da bu yerin aslını yazmağı ilbma etti. Bu vesile ile kıymetli arkadaşlara belki yeni bir şey söylemiş olursam çok sevineceğim. Bu sevinç bana arkadaşlara yardım zevkini tatdıracağı için hiç unutulmaz bir zevk olacaktır.

Isparta kazalarından birinin merkezi olan kasabanın adı bugünkü söyleyişe göre İğridirdir, Kendi adını taşıyan bir gölün kıyısındaki güzel kasabanın asıl adının İğdir veya aynı kelimenin başka bir telaffuz tarzı olan Yiğdir olduğu malumdur. İhtimal bu ismi taşıyan başka yerlerde olduğundan postanın şaşırması için bu şekil tercih edilmiştir.

Malumdur ki: İğdir yirm dört Oğuz boyundan birisinin adıdır. Oğuzların bir çok kabileleri hakkında epey malumata sahib isek de maatteessüf İğdirlere dair malumatımız çok azdır. Bu hususta bildiğimiz tarihi malumatı şimdilik bir tarafa bırakarak kelimenin aslını araştırmaya çalışalım.

Bu ad hakkında öyle zannediyorki; Türk dilinde ilk araştırmayı ben yaptım. Geçen sene ikinci Dil kurultayına verdiğim Onomastika hakkındaki bir yazımda has isimlerden babs ederken münasebet düştüğü için bu addan da bir iki satır bahsetmiş ve hocam Profesör Nemeth in bu husustaki tetkikini naklile iktifa etmiştim.

(Bu yazı İstanbul Halkevinin çıkardığı Yeni Türk mecmuasının 25 inci sayısında çıkmıştır).

Burada Nemeth in de iki buçuk satırla izah ederek geçtiği bu ismi etraflıca araştırmaya çalışacağım. [Nemeth in 1930 da Budapeştede çıkardığı bu eserin adı A honfoglalo magyorsag kialakulasa olup 48 inci sahifesinde İğdir izah edilmiştir.]

İğdir adını Avrupalı âlimler iki kısma ayırmaktadırlar: İğ + dir [Bu hususta Houtsma nın WZKM mecmuasının ikinci cildiude Oğuz kabileleri hakkındaki makalesine bakınız. Sahife 225 dedir.] Şimdi her iki kısmını ayrı ayrı tetkike çalışalım: Malumdur ki; bizim lehçemizde başta gelen sesli harfli sözler başka Türk lehçelerinde Y de olmaktadır. ağaç - yığaç, ılık, yılık, inci-yinci vesaire gibi sözlerde gördüğümüz veçhile bu savt değişmesi bütün Türkoloji acununda malum bir mütearifiedir. Hatta bu tebadülü 11 inci asırda eserini yazan meşhur Kâşgırî Mahmud dahi daha o zamanları sezmiştir. [Bakınız: cilt 1, sahife 25] öyle ise İğdir sözü ile Yiğdir adı tamamıyla birbirinin aynı olup önce söylediğimiz gibi bu Türk lehçeleri arasında malum ve cari olan alelâde bir savt tebadülüdür, bunun içindir ki; bazı eserlerde bu adı İğdir şeklinde bazılarında da Yiğdir tarzında bulmaktayız.

O halde bu ikiye ayrılan sözün ilk hecesi olan İğ veya Yiğ kısmını araştırarak bunun manasını bulmaya çalışalım: Orhon Türk kitabelerinde şöyle bir ibareye tesadüf etmekteyiz: "Ötüken

yışda yiğ idi yok ermiş,, bu ibareyi eski Türk yazılarının delâlet ettiği sesleri büyük dehasıyla bulan müteveffa âlim Thomsen evvelce çıkardığı Orhon kitabeleri adlı Fransızca eserinde şöyle tercüme etmekte idi: "Ötüken ormanında... efendi yok imiş,,. [Bakınız: Inscriptions de l'Orkhon; 1896, Helsingfors, sahife: 116. Türk kitabelerinde bu ibare birinci kitabe, cenup kısmı, dördüncü satırda bulunmaktadır.] Bu ibareyi Profesör Melioranski, Radloff ve Bang de tercüme etmiş ise de bunların hepsi de tercümede mütereddit olduklarını göstermişler ve muvaffak olamamışlardı. Burada bu tercümeleri zikretmekte bir mana bulamıyorum. En nihayet Profesör Thomsen evvelce kendisinin yaptığı yanlışları ve noksanları düzeltmek üzere yazdığı Turcica adlı meşhur kitabında bu ciheti uzun uzadıya tetkik ederek kelimenin hakikî manasını bulmağa muvaffak olmuştur. [Eser 1916 da Helsingfors da basılmıştır. 21 inci sahifesine bakınız.] Yeg sözü üstün, âli, muhteşem, haşmetlü manalarına gelmekte olup bilâhare göreceğimiz veçhile bir unvan ve rütbe de olmuştur. Öyle ise bu ibareyi şöyle tercüme edebiliriz: "Ötüken ormanında üstün efendi yok imiş,, aynı kelimenin geçtiği başka Türk metinlerine de bir göz atalım: Müller in neşrettiği Uigurica adlı eski Uygur Türk metinleri serisinin ikinci cildinde Buda için şu sözlerin geçtiğini görmekteyiz: "Yiğ üstünki linkua çeçek iligi kanı?,, bu sözün tercümesi şudur: "Lotus çiçeğinden pek yüksek olan haşmetlü Kral nerede?,, yine Uygur metinlerinde Yiğ kunçui tabiri geçmektedir. Bu sözün manası yüksek, baş prenestir. Thury Yozsef tarafından 1903 de Budapeştede neşrolunan

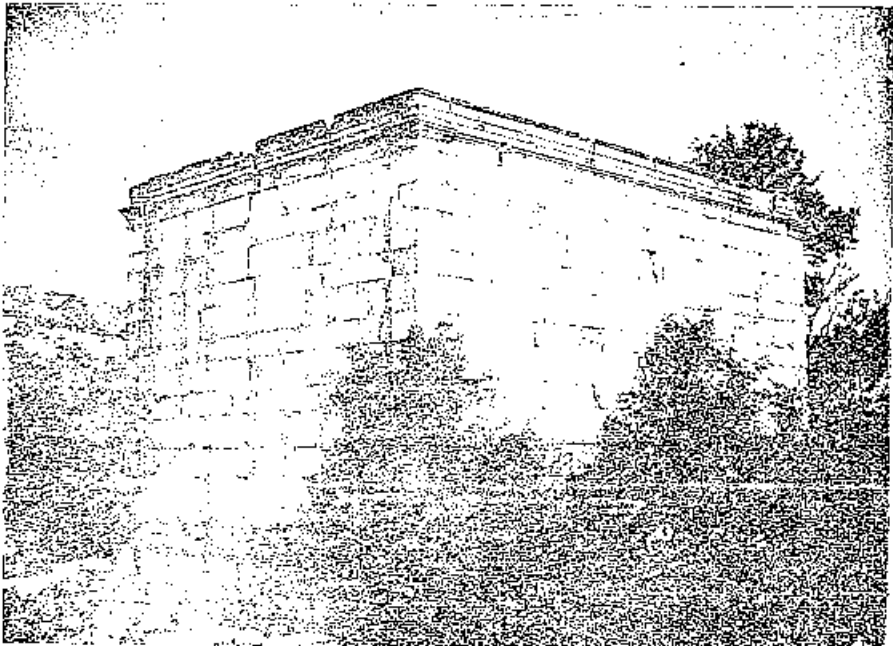
Bebcet-ül-lugat adlı meşhur Çağatây luğatında İğ sözüne şöyle bir mana verildiğini görmekteyiz: "Asil, asılzade bilhassa Yomut Türkmenleri arasında kullanılan bir söz,, [Sahife 38 dedir.] Buraya kadar verilen izabattan İğ veya Yiğ sözünün mahiyeti anlaşılabilir. Yiğ sözü eski Türkçede iyi, mü-kemmel, âlâ, asil manalarına gelmekte olup Türkler arasında kullanılan bir unvan idi. [Bu hususta Kâşgırlı Mahmudun eserine de bakınız. Brockelmann tab'ı; sahife: 244.]

Şimdi de kelimenin ikinci hecesi olan "dir,, sözüne gelelim: Bu Ek i Oğuz kabile adları arasında aynı zamanda Çavdur, Bayındır, Bökedur gibi kabile adlarında görebildiğimiz gibi Kundur, On ogundur gibi kabile adlarında da daima tesadüf etmekteyiz. Bu misalleri daha çoğaltır isek vaziyet daha aydın olacaktır: Kara-kırğız lardan bir hoyun-ismi Mongul dur. [Bakınız Hüsyin Namık; Türk dünyası, İstanbul; 1932. Sahife: 96] Cami-üt-tevarih sahibi Reşidüddin Uygurlardan bahsederken bunların oturduğu yerleri de kaydetmekte ve o münasehette bir Orkundur adlı ırmaktan ve kabileden bahsetmektedir. Bu adların hepsine dikkat edecek olursak hepsinde de "dur,, un bir ek olduğunu açıkça görebiliriz. Kun malum kavim ismidir. Mongul, On ogur adları da kavim adıdır. Orkun bildiğimiz veçhile ırmak adıdır. Oğuz kabile adlarındaki dur lara dikkat edecek olursak Çav (-Şöhret, nam), Bayın (-Zengin, rütbe ismi), Böke (-kahraman, muharib) kökleri göze çarpar. Böyle olunca bu durun sarih olarak bir ek olduğunu kabul edebiliriz. Fakat bu ekin mahiyeti ise henüz elimizdeki vesikaların veya misallerin azlığından kat'i bir şekilde

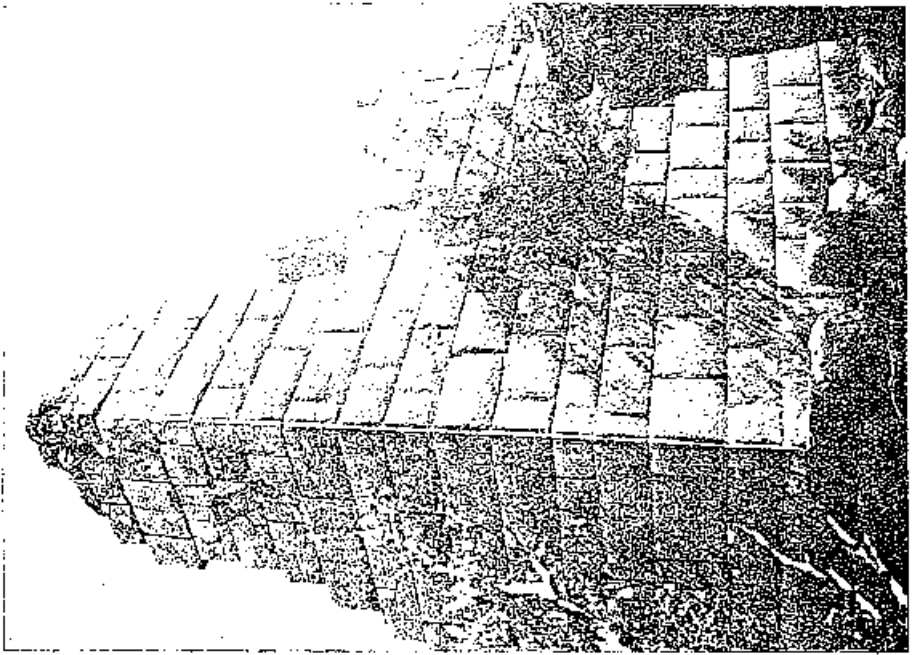
Karabavlu (Sütçüler) harabesi:

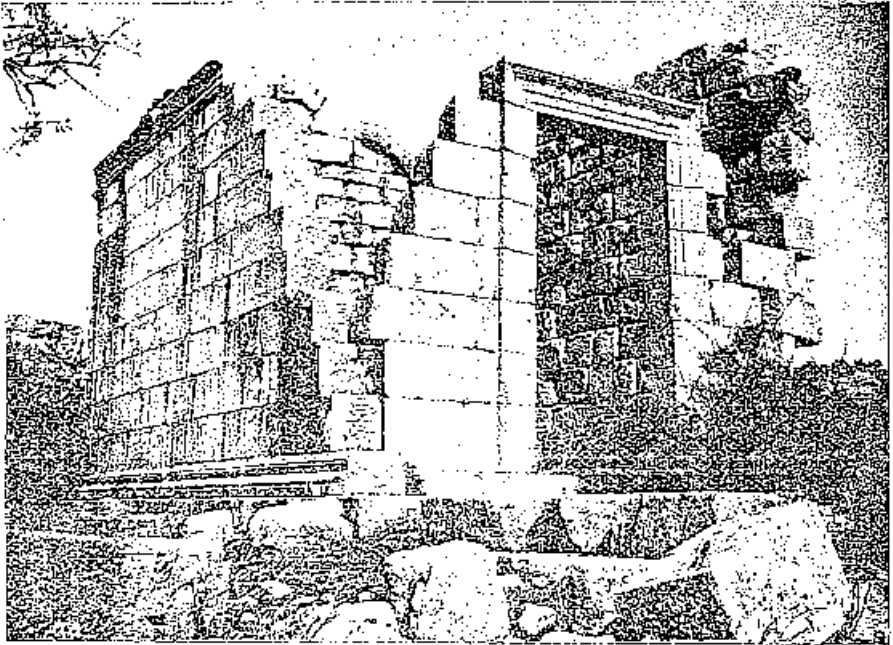
1 — Jüpiter mabedinin ilerisinde görülen ve on metre genişliğinde bir merdivenle çıkılan büyük bina.

2 — Jüpiter mabedinin kuzey gerisindeki binalardan birisi.

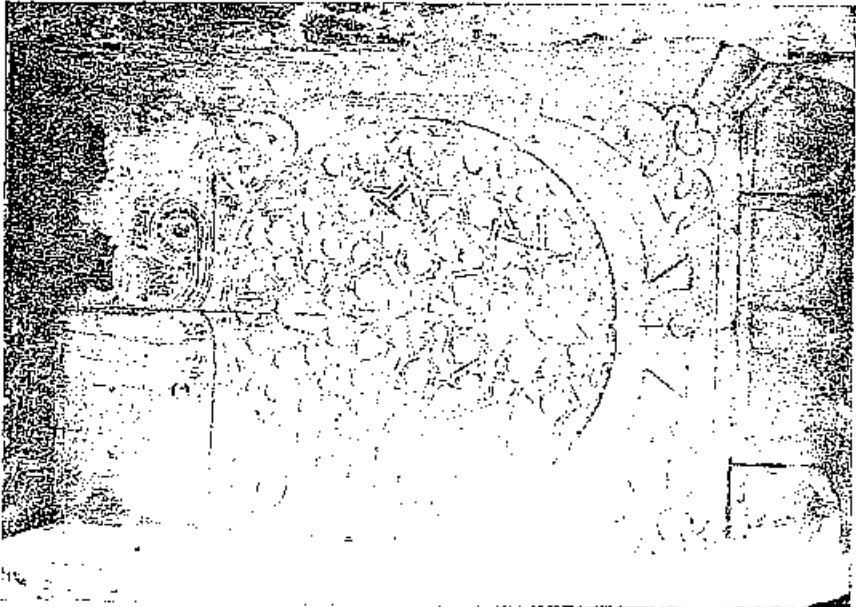
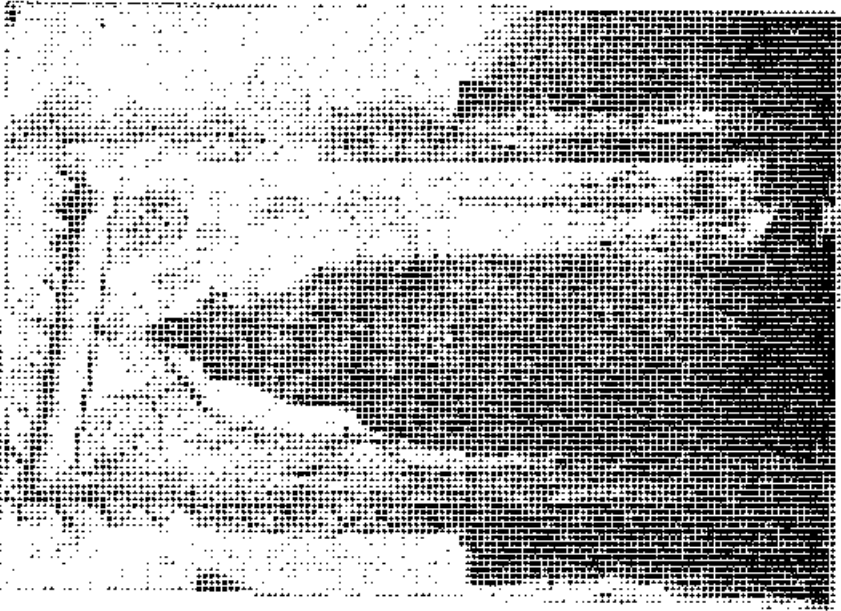

3 — Müstahkem bir bina: Cephe kapısının kurniş başlığında yere düşen bir çerçeve üzerinde iki satırlık bir yazı vardır. Binanın içinde ve kapiya yakın yerde büyük bir meşe ağacı yetişmiştir.

4 — Bir kale binası:Kapısının üstünde iki satırlık bir yazı varsada havai tesirlerle aşınmıştır. Arka cephesi sağlam ve eski şeklini muhafaza etmektedir.

Isparta Çevresindeki Türk san'at eserlerinden :

Atabey Medresesi mesçit mihrabı ve mihrap tazyinâtı.

Hamit Livası

Dağrı Oğlu
Hikmet Turhan

Hamit livası vaktile Anadolu eyaletinin bir sancağıydı. Hacı Halife aıyla anılan Kâtip Çelebi "Cihannüma," sında Hamit livasının 204 bin haslı olduğunu yazar. (1)

(1) Kâtip Çelebi 10 Muharrem 1145 tarihinde İstanbulda basılan Cihannümasının 631 inci sahifesinde Anadolu eyaleti için şu malûmatı verir: Anadolu eyaletinin hududu Şarkta Karaman ve Sivas ve Cenupta Akdeniz, Garpta Hallç Kostantaniye ve bazı Akdeniz Şimali Karadeniz darülmülkü Kütahya şehridir. Bu eyalet ondört sancaktır ki bunlardır: Ankara, Aydın, Bolu, Teke, Hamit, Hüdaven-digâr, Sultanönü, Saruhan, Kastamonu, Karahisar sahip, Karası, Kângırı, Kütahya, Men-

tain etmiş değildir.

Malumdur ki, şark menbaları Oğuz kabîle adlarını sıralarken bunların manalarından da babsederler. Reşidüddin ve ondan naklen Ebûlgazi Behadırhan bu adı "İyi iş görücü ve şeci," diye tercüme etmekte, Selçukname sahibi yazıcı oğlu Ali de "İyilik, ululuk, Behadırılık," diye çevirmektedir. [Ebûlgazinin Kazan tab'ı iyi ise de Türkçeyeyle iyi bir surette Ahmet paşa tarafından çevrilerek neşredilmiştir. Bu noksan tercüme Rıza Nur beyin tam tercümesinden çok iyi ve mükemmeldir.] Selçuknamenin nüshası da İstanbul Topkapı sarayı kütüphanesindedir. Ben burada notlarımdan istifade ettim.] Çok defa alelâde bir halk Etimoloji si olan şark menbalarının izahı da burada bizim yukarıdaki izahımızı teyit edecek mahiyettedir.

Bu adın aynen anadoluda bir mevki ismi olarak bulunması Oğuzların İğdir boyunun buralara gelüp yerleştiğini

Bebram dimeşki coğrafya adlı eserinin 19³ inci sahifesinde Hamit livası

tiş. Bu eyaletin defter kethüdası timar defteri vardır. Ve zeamet ile dört müsellim beyi, onbir yaya beyi vardır. Bu eyalet 7311 kılıçtır. Ve 195 zeamet maadası tezkireli ve tezkiresiz timardır. 9700 cebelüleri olur. Ömera ve zeama ve orbabı timar kanun üzere cebelüleri 17 bin miktarı asker olur. Ve dahı Anadoluda piyade ve müsellim tafesi var idi ki cümle sefer aşarlar. Bunların beyleri nöbelle sefer çıkıp top çekmek ve yol ayrılmak ve zahire götürmekte hizmet ederlerdi. Şimdiki halde yaya ve müsellim tafesi refolunup cümlesi reaya kaydolunmuştur. Ve çiftlikleri zeamet ve timara bağlanıp halâ zeama ve timar Kapdan paşa ile sefere memurlardır.

açıkça göstermektedir. Yer adlarını köylere, dağ, tepe, İrmak, dere, vadi gibi isimlere kadar toplayarak tasnif edersek o vakit o muhitin tarihi hakkında bir fikir edinmiş olabiliriz. Bunu bugün bütün anadoluya şamil bir şekilde yapmağa imkân yoktur. Fakat meselâ Ispartada yapmak imkânı vardır. Binaenaleyh Ispartanın Ülkülü ve çalışkan (ÜN) cülerinden bunu rica edersek Ispartanın tarihini araştırmanın yeni bir yolu üzerinde yürümüş olamazlar mı?..

HAMIŞ:

Deli Dumrul hikâyesini bulan arkadaş:

(ÜN) deki bana ithafen yazdığınız çok kıymetli hikâyeyi okudum. Yazınız ilim âlemince mühim bir keşif ve çok mühim bir kazanıdır. Sizi candan tebrik ederek bir diğer ricada daha bulunacağımı: Bu hikâyeler arasında son derece mühim olanı tepe göz hikâyesidir, millî efsanelerimiz noktasından fevkalâde ehemmiyeti olan Bu hikâyenin yarım bir parçası müfettiş Ali Rıza tarafından toplanmıştır, oralarda bu hikâyenin tamamını bulabilirsiniz ilme son derece büyük bir hizmet etmiş olacaksınız.

hakkında şu malûmatı verir. Şunu da kaydedeyim ki Cihannümadaki malûmatın birçoğu aynen Behram dimeşkinin coğrafyasından alınmıştır. (2)

(Livayı Hamit Âli Selçuk asrında valisi olan Hamit bey ismile tesmiye olunmuştur.

Hudut, şarkında Beyşehir, şimalinde Akşehir, garbinde Germeyan, cenubunda Antalyadır. Kazaları bunlardır. Isparta, Ağlasun namıdiğer Ası karağaç (3), Ağras, Afşar, Uluborlu (4), Eğridir, Irla, İncirpazarı, Barla, Bavlü, Burdur, Tefenni gölü, Hoyran, Serüz, Keçiborlu, Kemer, Hamit Gölhisar, Karağaç, Gönan Hamit, Yalvaç, Yalvaç Karağaç, Yazice veya Yavice (Cihannümada) mülki bölümler hakkında bu malûmat verildikten sonra şehirlerin evsafı hakkında da her iki kitabda şu malûmat göze çarpar.

Isparta, Hamit sancağının tahtı, kalesiz meyvedar büyük şehir ve pazardır. Havası hub, şıtası şedit, meyahı cariyesi ve esvak ve bamamati ve cevamii vardır. Bunda hoca Mensur Atar zuhur eyledi. Bu şehire bir su mesafei baideden getirmiştir. (5) Tarafı cenu-

(2) Behram dimeşki coğrafyasını Sultan İbrahim'in emrile altı cilt olarak Türkçeden tercüme etmiştir. Sonra mütercim kendisi için bu altı ciltlik eseri kısaltarak iki cilt haline getirmiştir. Bu coğrafya matbu olup bir çok kütüphanelerde vardır. Benim baktığım nüsha Nurosmaniye kütüphanesinde olup 995 No. kayıtlıdır.

(3) Behram dimeşkinin kitabında Ağlasun namıdiğer Karağaç yazıldı.

(4) Uluborlu kasabası yukarıdaki taksimatta yoktu. Bu ihtimal unutulmuştur. Çünkü Uluborlu eski bir kasabadır. Keçiborlu olduğuna göre Uluborlunun olması lazımdır.

(5) (Manazirülavallım) adlı eserinin 224 üncü sahifesinde Trabzonlu Âşık Mehmet efendi Ispartayı şöyle tavsif eder. (Isparta diyarı Hamiddendir. Ve medinei hasene ve tayyibedendir. Ispartanın havası eyyamı sayfte mutedil ve faslı şitada bürüdeti şiddet üzere-

bisi Ağlasın semti bir azim dağdır. Bir nehir akıp Isparta bağlarını ve bahçelerini sakye eder badehu şehire gelir. Üzümü fındığı çok olur. Boğassının alâsı hunda işlenir. Azim boyahaneleri vardır. Etvel eyyamı (en uzun günü) ondört buçuk saattir.

Yalvaç, Eğridir gölünün şarkındadır. Bu kasabanın abıhavası hubdur meyvesi vafiret üzeredir. Meşhur meyvesi emrut, elma ve kirazdır. Akar suyu çoktur.

Bavlü; Eğridir yakınında azim bir dağdır. Üzümü ve akdudu çoktur akduttan pekmez ederler. Latif olur.

Ağrus veya Ağras; bir ovada vakidir. Abalisi ehlişan'at ve bezirgandır.

Barla; iki dağın arasındadır ve Eğridir gölünün şarkına yakındır. Lâtif bağları vardır. Güzel üzümü olur.

Ası Karağaç, Isparta garbisinde bir merhale kadar kır yerde bir kaza ve kasabadır halkı isyana mensuplardır. Bundan şimale Denizli bir merhale. Kazık belinden aşılır ve cenuba Tefenni bir merhale. (6)

Tefenni, Hamit ile Antalya arasında sınır bir kazadır Ası Karağaç cenubuna düşer, arası bir konaktır. Avşar namıdiğeri Afşar Ispartadan bir merhale şimale düşer ve Eğridir gölüne bir buçuk saatlik yolda bir düz yerde bağlı ve bahçeli kasaba ve kazadır.

(6) Ası Karağaç tarife nazaran bu günkü Garbi Karağaç olsa gerektir?

dir. Ve meyahı cariyeye esvak ve hamamati müstemil bir medinei nezihedir ve ağleb zamanda Isparta ehli tabi ve ezkiya ve erbabi maarif ve fuzalâ zuhur etmiştir ve etmek üzeredir. Isparta halkından Kostantaniyede mütemekkin Hoca Mensur Atarın Isparta âsarı hayratından bir âbı vardır uzak mesafeden getirmiştir deyu oğlu divanı âli Mehmet çelebiden Rakimülhurufun mesmuudur. (Bu su Ispartada Pirefendi suyu diye meşhurdur.)

Akar suyu vardır cami ve h mami ve sokakları vardır. Hafta pazarı durur. On  c pare karyedir kasaba gibi köy-leri vardır. İki mükellef karyesinden Gelendost köyünün halkı  ulbadır. Boğassı ( uha,  ayak) dokurlar ve boyahaneleri vardır. Havası ağırdır.

Eğridir, gölünün kenar garbisinde ve g l n içine girmiş bir küçük hasnımetindir ve tatlı su ile muhattır. Esvakı  mire ve cevami ve bir çok hamamları vardır. Bunda kibar evliya nakşibendiye ve bazı meşayihin mübarek mezarları olup üzerlerinde camii şerif ve imaret hina olunmuştur. Bu şehirde medrese vardır. K tahyadan  c merbaledir ve bu kasabanın varoşu vardır. İki tarafında kapısı ve karşısında küçük hir ada vardır. Bağ, balı edir adam sakin olmaz ve onun şimalinde bir büyük ada vardır. İkiyüz kadar ev vardır. Nisfi müslim nisfi keferedir. İçinde ulu evliyadan şeh Muslihiddin olup işbu ada ahalisi gemicidir. Ve nisvanı bez işlerler. Burada Dağ üstündeki metin bir kaleyi Seyyid Baddal Gazi fetetmiştir. Dağın yüksekliği altı saattir. Hariç kasabada nazile (bugünkü yazla) namında bir karye vardır. Sene 600 de (Berda?) vil yetinde şeyh lisl m namında sadatdan bir veli tarafı haktan tayin olunup ol nazile karyesinde bir cami ve tekke bina edip ve anda sakin olup nice veli zuhur etmiştir. Tarafı saltanattan yetmiş adet cizye tayin olunup bin yetmiş tarihine - 1650 M. gelince ayende ve revende fıkaraına it'am olunurdu. 1070 tarihinde katolunmuştur. Ve bu Eğridir kasabasının mezarii yoktur. Ana binaen tavaifi m l k asrında her mahalle bir tekke bina edip fıkaraası ol tekke- den it'am olunmuştur ve ol tekkeye

köyler vakfolunmuştur. Şimdi kimi kat kimi harap olmuştur. Velhasıl bu Eğridir kazası dağistandır. Azim dağlar ve ulu ağaçlar vardır. Lâtif pınarları vardır. (7)

Ve İtahros namında bir yüksek dağ vardır. Yirmi dört saat yüksektir. Ve üzerinde yaz mevsiminde on onbeş arşın derinliğinde kar bulunur. Hatta abiz l l bulunur derler. Yaz faslında garip ş k fe bulunur. Dağın vasatında bir düz yerde bir tatlı g l  vardır. (8) Tulu on mil ve arzı beş mildir. Ve yazın etrafı  emenzardır. Lâtif havası var. Eğridirden altı saat kadar yerde bir tatlı g l vardır. (8) Balığına tatlı balık tabir ederler. Onbeş kıyye kadar olur erbainde saydolunur. Naklederler ki bu Eğridirin otuz altı nevi üzümü olur.

Ağlasen, Ağlasun; Isparta cenburgunda bir kasaba ve kazadır. Dağ eteğinde bir tepenin üzerinde vakidir. Garp tarafı bağ ve bahçedir. Karahisar gibi olmakla bir kapıdan işler garba açılır yolu yokuştur. Bağları içinde akar suları vardır. Şehrin dahi  eşmeleri vardır. Cami, hamam,  arşı ve boyahanesi vardır. (9) Keçiborlu,

(7) 1826 tarihinde buradan geçen İzmirde İngiliz rahibi Arundell küçük Asya adlı eserinde Gelendost için şöyle yazar. (Şehrin methalinde kurumuş bir mecra üzerinde bir köprü var. A sar köyünde pazar günüydü. Handaki odalar doluydu burada görülecek az şey vardı;

Bu havalide kolera vardı. Gelendostta iki cami ve birkaç yüz ev vardır. Ahalinin hepsi Türktür. Ispartadan Konyaya giden büyük kervan caddesi üzerindedir. Kervan gidilişle Konya buraya 24 saattir. Burada kırılmış eksik bir rumca kitabe gördük üzerinde ş  yaztlar okunuyordu. Avrelieus'un varislerine ve Dimitrius'un ortağı... Burası vaktile Pisidyanın ufak kasabalarından biriydi veya oraya yakındı. Cilt 1 S. 325: Gelendost serdar Hüseyin Avni paşanın köyü olmak itibarile de meşhurdur. Şimdi nahiyedir.

Uluborlu cenubunda arası yarım mer-
baledir bir kasabai sağıre kazadır. (10)
Bağ ve bahçeleri vardır. Halkı boğas-
sıdır. Söğüt dağı buna karşı düşer
Ispartadan şimaldedir. (11)

Hoyran, Eğridir gölünün şimalinde
otuz altı pare karye bir bisardır. Şarkı
Yalvaç, şimalisi Kütabya cenubisi
Avşar ve Barladır. Ve Hoyranın havası
ağırdır. Ve bunun balkı sabıka konar,
göçer Ulu yürük tائفesi idi sonra kar-
yelerde mütemekkin oldular. Birazı
Karağaç Avşarda, otuz banesi pera-
kendedir.

Eğridir gölü. Hamideli ortasında
bir azbigadirdir. Uzunluğu cenuptan
şimale dört buçuk fersab, genişliği üç
fersah derinliği on kulaç olup garbinda
Eğridir ve ortasında iki cezire vardır.

(8) Bu göllerin hangi göl olduğunu bildirmek
gerektir. Bana kahrısa burada hem Behram
hem de Hacı Halife yamıyorlar. Söylenen
göllerden biri Ispartaya yakın olan gölcük
olsa gerektir.

(9) Ağlasun Ispartanın 36 kilometre cenubunda-
dır. Buradaki harabeler milâdın ikinci asrına
aittir. Burası Pisidyannın ikinci derecede bir
şehrîdî. Burada büyük bir Roma tiyatrosu
Roma ve Yunanlılara ait lâhîtlar ve kırılmış
birçok kolonlar vardır. İmparator Manilius
buradan 50 Talent (Bir Talent 30 kilodur)
altın ve gümüş ve 20 bin kile buğday vergi
olarak almıştı. Küçük Asyanın Cilt 2 S. 263
de burası hakkında yetiştir malûmat vardır.
Şimdi burada pek az bina kalmıştır. 19 uncu
asır sonunda Cuinet ye göre yirmi bina
vardı. Burada hafriyat yapılacak olursa çok
değerli eserler çıkacağına şüphesiz yoktur.

(10,11) Keçiborlu küçük bir ovanın sonundadır.
Yeşil ve kükürt madenle meşhur bir nahi-
yedir. Dınarın cenubi şarkisindedir. Vaktile
burada da bir akropol olması muhtemeldir.
Burada tek bir cami vardır. Miralay Leake
göre burada âsarı atıka vardır netekim bugün
bile cami duvarı arasında ve diğer bazı
duvarlarda eski ve güzel eserler vardır.
Temürleğin ordusu da Keçiborlu ile Uluborlu
arasında çadır kurmuştu. Burası hiç bir zaman
kaza olmadı. Hep nahiye olarak idare edildi.
Behramın ve kâtip Çelebinin kaza diye gös-
termeleri yanlıştır.

Küçüğüne Canadası büyüğüne Nisadası
derler. Beş nevi balığı vardır. Evvel
bahardan kiraz mevsimine varınca
saydederler. Bir garip göldür. Kena-
rında beyaz çakıl olur arasında kud-
retten ismi allah tahrir olunmuş çakıl
bulunur. Ve bu gölün iki ayağı vardır.
iki konak cereyan eder nice yerde
yer altına gider nihayeti Antalya
şehrine bir konak yakın düden nam
mabalde girdap misal olup yer altına
gider badebu Antalya gümrük kapı-
sında çıkar. (12)

Bahirei Burdur, bu dahi Hamit ve
Eğridir gölü gibi bir gadirdir ki Ası
Karağaç ve Gölisar bunun kenarları-
dır. Sabıka Gölisar bazı eşkiyaya
meva olmakla anılmış idi.) Behram
dımışkı ile Kâtip Çelebinin Hamit Hıvası
bakkında verdikleri malûmat bu kadar-
dır. Bu malûmatın yanlış tarafları çok-
tur. Ecnebi âlimlerin bu çevre için
yazdıklarını gelecek sayımızda yazdık-
tan sonra bir karşılaştırma yapacağız.
Yalnız Turquie D'Asie den 1892 de
iki ciltlik bir eser yazan Vital Cuinet
Isparta için kitabında yazdığı kısa
malûmatı da buraya koymak iyi olur. [.]

Cuinet ye göre Isparta 27 derece
arzi şimali ve 37, 38 tulü şimalidedir.
Hamit abad sancağında beş kaza
(Isparta, Eğridir, Uluborlu, Yalvaç,
Karağaç) ve iki nahiye (Eğridire bağlı
Barla Karağaca bağlı Avşar) ve 199
köy vardır. Sancağın nüfusu.

174377	Türk
17000	Rum
600	Ermeni Gragoryen
3	Protestan
20	Yehudi olmak üzere
192000	dir.

(12) Başka bir yazımızda Eğridir gölü hakkındaki
teftihlerimizle yazacağız.

Karabavlu (Pitnelisus) Harabesi

TAHIR ERDEM

Sütçüler nahiye merkezinin on kilometre şimalinde ve Eğridir-Sütçüler şosasının bir kilometre doğusunda Kara Bavlu adını taşıyan büyük bir barabe vardır. Asırların biriktirdiği toprak tabakalarına bürünerek hâlâ sırtan ankaziyle ve mübteşem binalarının izleriyle tarihe karışmış bir devrin hikâyelerini anlatan bu harabeye Sütçülerden Eğridire dönüşte uğradık. İki saat süren araştırma ve görüşlerin özünü aşağıda yazıyoruz:

Sütçüler nabiye merkezinin aşağı yukarı dokuz kilometre şimalinde Sağrak mevki var. Sütçüler Eğridir şosa-

Türklerin sancak çevresinde 30 muhtelit ilk mektebi ile bir de rüştiyesi vardı. Bu mekteplerde okuyan talebenin tutarı 800 dü. Buna karşı rumların 4 muhtelit ilk mektehi bir erkek bir kız rüştiyesi Ermenilerin de bir ilk mektebi bulunuyor ve bu mekteplerde 598 talebeleri okuyordu. Isparta şehrinin nüfusu 7 bin rum olmak üzere 20 bindi. Sancağın ihracatı 1,5 milyon kilo Hamit buğdayı, ceviz, yün, orman eşyası, dokuma olmak üzere dört yüz bin Türk lirasıydı. İthalâtı da Avrupa eşyası olmak üzere 160 bin lira idi. Bir yıllık varidatı da 140450 lira idi. Bütün Isparta sancağında 37 cami 28 medrese 6 tekke 1 kütüphane 374 çeşme 6 hamam 7 han vardı. En yüksek dağı olan davrasın yüksekliği 2633 metredir. 1889 senesinde olan bir bareket memleketi bayli sarımsı 200 ev yıkılmış bir çok insanlar ölmüştü.

[c] Turquie D'Asie Vital Cuinet 1892. Paris
Cilt 1. S. 546-552.

sının batısına düşer. Buranın karşısında şosadan doğuya doğru ayrılan ve dik bir yamaç üzerinde takibedilen dönemeçli bir patika yolu 10 dakika sonra Karabavlu barabesine varır. Sırtın boyun noktasına yaklaşıldığı zaman yolun sağında, büyük meşe ağaçları arasında ve bunun solunda tarla haline getirilen açıklıkta yer yer kesme taşlardan birikmiş ankaz Bavlu harabelerinin sınırlarına girildiğini gösterir. Boyun noktasına çıkılınca tulâni bir vadiye gölge vuran kurşunî ve havai renkli kesme taşlarla yükselen müstahkem binalar, ölmüş bir şehrin şen devirlerine ait günlerin hayalini canlandırmaktadırlar. Şehrin kurulduğu yer doğudan batıdan güneyden gelen vadilerin birleşme noktasıdır. Kısmen düz, kısmen sathı mailden ibaret olan bu sabanın aşağı yukarı 900 metre uzunluğu ve 500 metre genişliği vardır. Güneye doğru açılan dar bir vadi ormanlık ve kayabkl iki tepenin arasından geçer. Burada büyük taşlarla döşenen bir yol vaktiyle şehrin en işlek yolunun buradan geçtiğini gösterir. Doğudaki vadi Zengiler ovasına batıdaki vadi de tekrar Sütçüler Eğridir şosesine kavuşmaktadırlar.

En mühim binalar Eğridir - Sütçüler şosasından ayrılan patika yolunun ni-bayetinde ve şehrin güney batısındaki boyun noktasındadır. Burada yıkılmış sütunlar, kesme taşlar, sütun başlıkları, süslü saçak pervazları arasında birçok kitabeler de vardır. Fakat bu kitabelerin çoğu havai tesirlerle aşınmış vaziyettedirler. Mevcut eserler arasında

heykel ve lâbitlere tesadüf edilememiş ise de yarısı kırılmış ve zayi olmuş bir taş üzerinde kabartma üç ayak resmi vardır. (1832) de bu harabeyi ziyaret eden Charles Texier bunu görmüştür. Kilikya madalyalarının çoğunda bulunan bir alâmeti mahsusa olarak kaydetmektedir. Yine bu ankaz arasında genişliğini ölçmek mümkün olmayan ve zemini büyük ölçüde taşlarla döşenmiş bulunan bir saha vardır. Bu sahanın gerisinde 10 metre genişliğinde 17 ayak merdivenle cesim kesme taşlardan örülmüş büyük bir binaya çıkar. Bir numaralı kilisede görülen bu merdivenlerin önündeki sahanın Jüpiter mabedi olduğunu Charles Texier tasrih ederek bu binanın güney gerisindeki büyük binanın da ahali meydanı olduğunu tahmin etmektedir.

Jüpiter mabedinin gerisinde kısmen yazabildiğimiz bir kitabenin muhtevası anlaşılabilirse buradaki karanlık noktalar biraz daha aydınlanmış bulunacaktır. İki numaralı kilise de buradaki binalardan birisi görülmektedir. Jüpiter mabedinin bulunduğu yerden 400 metre batıda büyük kesme taşlardan yapılmış, saçak kenarları işlenmiş taşlarla süslenmiş üç numaralı kilisede gösterilen müstahkem bir bina barabesiyle bunun 80 metre karşısında dört numaralı kilisede görülen ikinci bir kalenin harabesi vardır. İkinci kalenin arka cephesinin saçak aksamı sağlam ve eski kılığını muhafaza etmektedir. Ziya vaziyeti müsait olmadığından bu cephenin fotoğrafını almak fırsatı elde edilememiştir. Her iki binanın da ön cephesinin çok emekli ve süslü bulunduğu civarda mevcut olan dörder adet mermer sütunlardan ve başlıklarla saçak tezyinatından anlaşılakta, bi-

naların cephelerinde vaktiyle mevcut olan tracaların bu sütunlara dayandığı istidlâl olunmaktadır.

Üç numaralı kilisede görülen birinci binanın yıkılmış olan cephe kapısı korniş başlığında iki satırlık büyük harflerle yazılmış bir yazı ile yine bu binanın yirmi metre üstünde bir beykel kaidesi biçiminde ikinci bir kitabe kaydedilmiş ise de bu yazıların muhtevasına şimdilik vakıf olamadık. Dört numaralı kilisede görülen kale kapısı başlığında iki satırlık bir yazı mevcut olmakla beraber zamanla aşınmış bulunduğundan yazabilmek mümkün olmamıştır.

Vadinin kuzey yakası eteklerinde bu binalarla karşılıklı bulunan yalnız bir binanın çöküntüleri vardır. Çok emekli ve süslü yontma taşları ve yivlerle tezyin edilmiş sütunları ihtiva eden bu binanın da müstahkem olduğu sezilmektedir. Birinci ve ikinci binalardan batıya doğru gidildiği zaman bir sathı maile dayanan Anfiteatr binası görülür. Yamaçlardan sıyrılan toprak tabakalarıyla örtülen bu binanın ancak kenarlarından birer parçası görülmektedir. Oturak mahallindeki taşlar çoğ emek ve san'at eserleri göstermektedir. Civarda mevcut olan birçok sütunlar bütün çerçiveler Anfiteatr binasının müstemilâtındandır. ŞARL TEKSİYE nin burasını görmediği anlaşılaktadır. Anfiteatrın cephesi Zengiler ovasına açılan doğudaki vadiye bakar. Gür çam ormanlarının kapladığı Tota sivrisi uzaklardan çok süslü bir manzara gösterir.

Bu şehir hakkında tarihi malûmat

Bu şehrin eski ismi (Pitnelisus) tur,

Eski coğrafyacıların Torosun Pamfilya ya bakan sathı mailinde müpbem olarak gösterdikleri bu şehri ilk defa olarak (1832) de ŞARL TEKSİYE ziyaret etmiş ve tetkikatta bulunmuştur. ŞARL TEKSİYE bu şehri Pisidinin en eski beldelerinden olarak mütalea etmektedir. Ciceron yazdığı eserlerinde bu şehrin adını (Pindelisis) yazmış Bizanslılar zamanında ise (Pasturelisis) olarak anılmıştır. Bu şehir ile sınırları karışık olan Selke (1) lilerin mubarebe-leri meşhurdur. (Antiyoküs) ün amcası (Absus) cenubi küçük Asyayı zaptederék Krezus (Cirésus) gibi Lidya ve ona bağlı memleketlerin hükümdarı olmuştu.

Selkelilerin ilânı harbetmesi üzerine (Pitnelisis) lar muavenet İstemişlerdi. Ahausun Garsiyeri kumandasında gönderdiği 6000 piyade ile 500 atlı bu muharebede Selekelileri aldatarak mağlub etmiş ve onlardan ağır tazminat almıştır. (2)

Roma senesinin 702 sinde Kilikya Pro-konsülü olarak büyük ümidlerle gelen Ciceron burada parlak bir mevcudiyet gösteremedi. Ciceron şebirlerin acınacak hallerinden kederleniyordu. Bütün şebirler Romalıların zulmünden ve sertliğinden ezilmiş bir halde idiler. Ciceron partlar kralının tecavüz etme-

(1) Selke orimedun yani köprü çayının yukarı vadisinde ve bozburun dağının eteğindedir. Bu memleket hakimleri akıl ve dirayetle-riyle şöhrat bulmuşlardır. (20,000) muharip çıkarırlardı. Güzel meyveler yetiğirdi. Ağaç-larından mızrak sapı yapılırdı. İskender bu-radan geçerken gönderdikleri heyeti kabul etmekle iktifa ederek bunlara karşı hiç bir harekete lüzum görmedi. Küçük asya cilt 3 sahife 269. Şarl Teksiye. Süat B. tercümesi)

(2) Küçük asya cilt 3. sahife: 269

(3) Küçük asya cilt 3. sahife: 260

sinden endişe ediyordu. Bu sırada Ki-likya şehirleri bile muti görünmüyor-lardı. Bu şerait içinde mümkün olan tedbirleri alan Ciceron Amanos dağın-daki âsileri itaat altına aldıktan ve kal'alarını yıktıktan sonra İsus şehri sahillerinde Roma nüfuzunu tanıttı. Sene ilerliyor fakat Ciceronun sefer-leri daha bitmiyordu. Amanos dağla-rından sonra Kilikyanın en fena ve güç bir yeri olan Pindenisis şehrini muba-saraya mecbur oldu. Bir çok müşkilât içinde 47 gün sonra şebri zaptede-bildi. (3)

Pitnelisis (Ciceronun kaydına göre) Pindelisis şehrinin Ciceronun iki fır-kalık askerine 47 gün mukavemet etmiş olması o devirde bu şehrin haiz olduğu kuvvet ve kudretinin derecesini tayin için bir ölçü olabilir. Yapılan araştı-rmada burada biristiyanklık devrine ait hemen hiç bir ize tesadüf edilememiştir. Bu şehrin Bizans idaresinde sönüğü anlaşılmaktadır.

Burada mevcudiyetine işaret edilen eserler şebirin toprak satbında kalabi-len parçalarıdır. Mevcud binalar ara-sında yer yer görülen sütunlar, işlenmiş taşlar hemen hiç bir yerin boş bulun-madığını göstermekte, koskoca Anfi-teatr binasını örten toprak tabakasının buna benzer bir çok binaları, heykelleri, lâhidleri, değerli eserleri de örtmüş ol-ması neticeleri çıkarılabilir.

Onuncu sayımız

"Halkevimizin Yıl dönümü günü" yirmi sahifelik ve bolca resimlerle süs-lü çıkacaktır.

Isartada Hayvan Bakımı

Ve Bir Aaştırma

Yazan: Bayta Müdürlüğü
FUAT ALTINKURT

Hayvanlar yedikleri azıkları kuvvete çeviren canlı makinalardır. Dışarıda bir çok şekillerde kendisini gösteren bu kuvvetler "Hayvanî mahsuller", adı altında toplanılarak söylenebilirler ki; bunların da et, süt, deri, bağırsak ve kıldan ibaret olduğunu hepimiz biliyoruz.

İşte bayvanların kendi bayatı çalışmalarını sayesinde meydana getirdikleri bu mahsullerinden insanlar kendi ihtiyaçları için meselâ yünden elbise ve fanilâlar ve kıldan da kilimler dokudukları gibi et ve sütlerinden de yüksek kalorili azıklarını hazırlarlar. Hayvanların sayılamıyacak kadar çok olan bu faydeleri daha ziyade insanların yer yüzünde varlıklarını uzatan toprağın ekilmesi veya sürülmesi işlerimizde görülür.

İşte çiftçilere büyük yardımlar yapan ve ağır yüklerimizi taşıyan ve azıklarımızı hazırlayan hayvanlar aynı zamanda kendi varlıklarıyla yaşadıkları toprağı şenlendirir ve bunun başlı başına tabii bir zenginliğini teşkil ederler. Bunun böyle oluşunun sebebi ise hayvanların cinslerine göre her birinin ayrı ayrı çokluğu nisbetinde bu zenginliğin çoğalması ve her hangi bir ihtiyacımıza sarfedilmek üzere hazır bir mal gibi her vakit paraya çevrilebilmesinin mümkün olmasıdır.

Hayvanların mahsullerinden her hangi birisini yine kendi cinsinden di-

ğer birinin daha ziyade verebildiğini gören insanlar o hayvanda gördükleri bu kabiliyetin çoğaltılması ile daha fazla mahsul alınarak çok kâr edileceğini düşünmüşler ve bugün bu düşünce ile de kendi iş ve menfaatlarına uygun olarak hayvanların söylediğim bu fazla et' süt verebilmek gibi kabiliyetleriyle ağır topların çektilmesi ve ağır sapanlarla toprağın daha derin sürülmesi gibi yorucu işlerimize yarayan yüksek boylu ve iri kemikli hayvanlar da yetiştirmişlerdir.

İşte bu yüzden hayvan yetiştiriciliği dünya yüzünde sütçülük, yüncülük, yükçülük, kasaplık, koşuculuk bakımından bir çok parçalara ayrılmış ve bundanda bir çok bayvan ırkları meydana gelmiştir ki bunlar arasında yüncülük ünü dünyayı tutan, en ince ve en güzel kumaşların dokunmasında eşi olmiyan yünleri veren "Merinos", koyunları ve berkesin büyük bir iştiha ve lezzetini yediği "Gravier", peynirlerinin yapıldığı yağlı ve bol sütü veren İsviçre ve Hollândanın sığırları, Belçika ve macaristanda yetiştirilen ağır koşum "Perşron", ve "Ardene", "Banlone", beygirleriyle arap atlarını sür'at itibariyle koşularda geçen saf kan İngiliz koşu atları hep uzun senelerin büyük emekleriyle soyları ıslah edilmiş ve yaşadıkları memleketler halkına zenginlik ve geçinme kaynağı olmuş hirer hayvan örnekleridir.

— Sonu var —

Cumhur Reisimiz K. Atatürk

Başbakan General İsmet İnönü

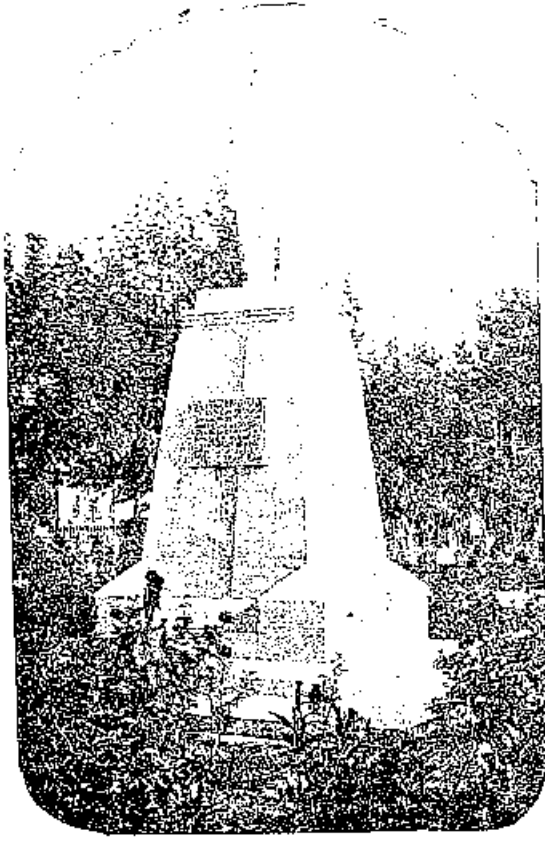

*Büyük Kurultay Başkanı General
Kazım Çzalp*

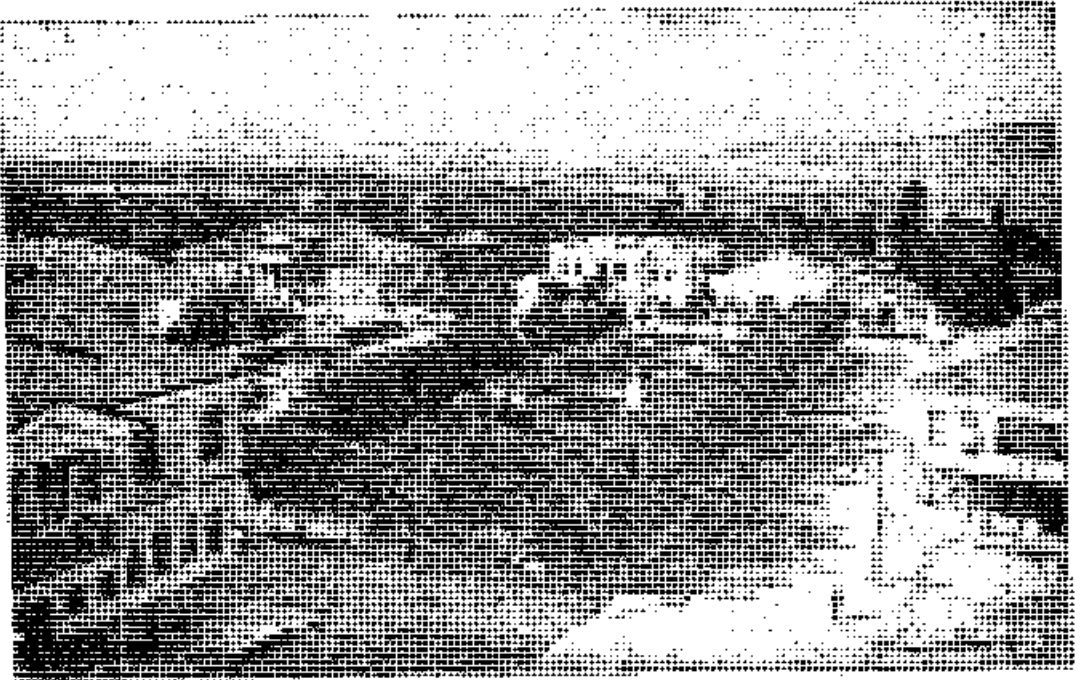

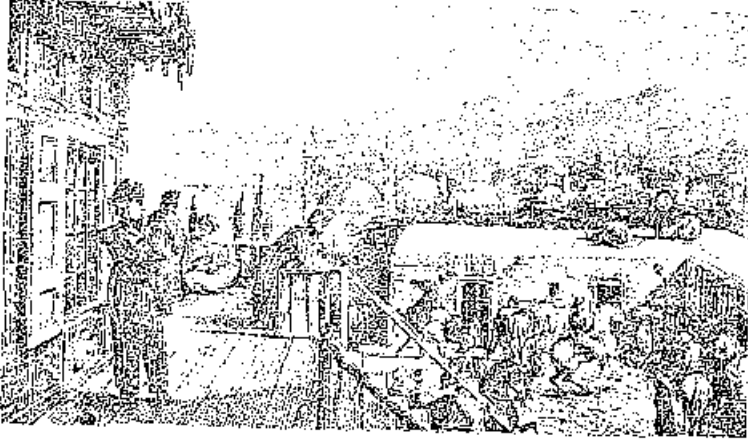
C. H. F. Genel Yarganı
Recep Peker

Ispartada Atatürk anđısı

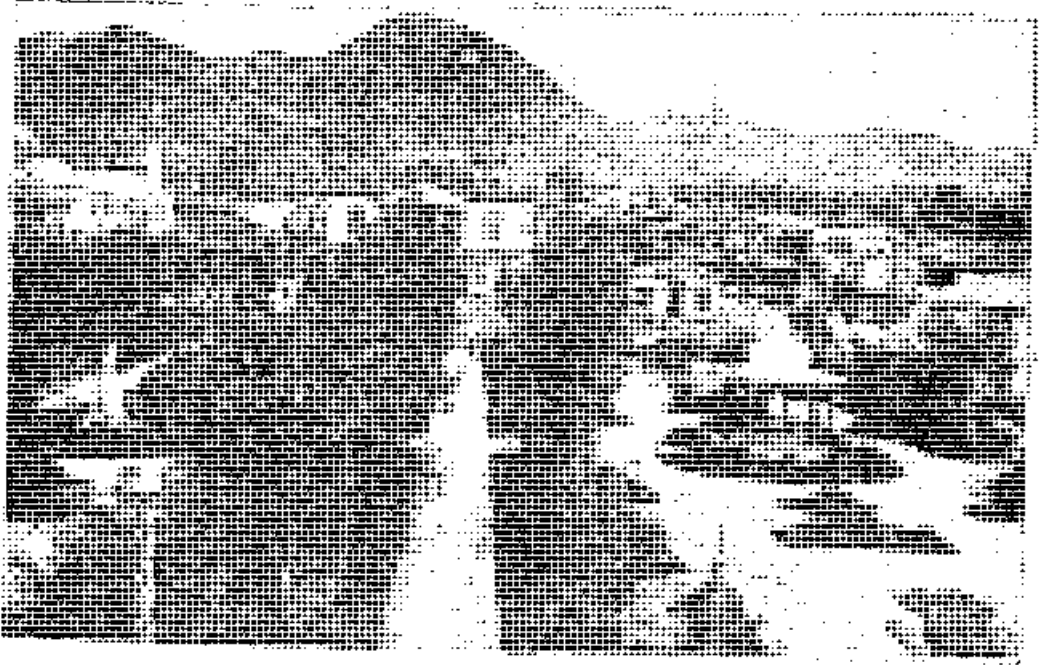

Ispartadan bir bucak

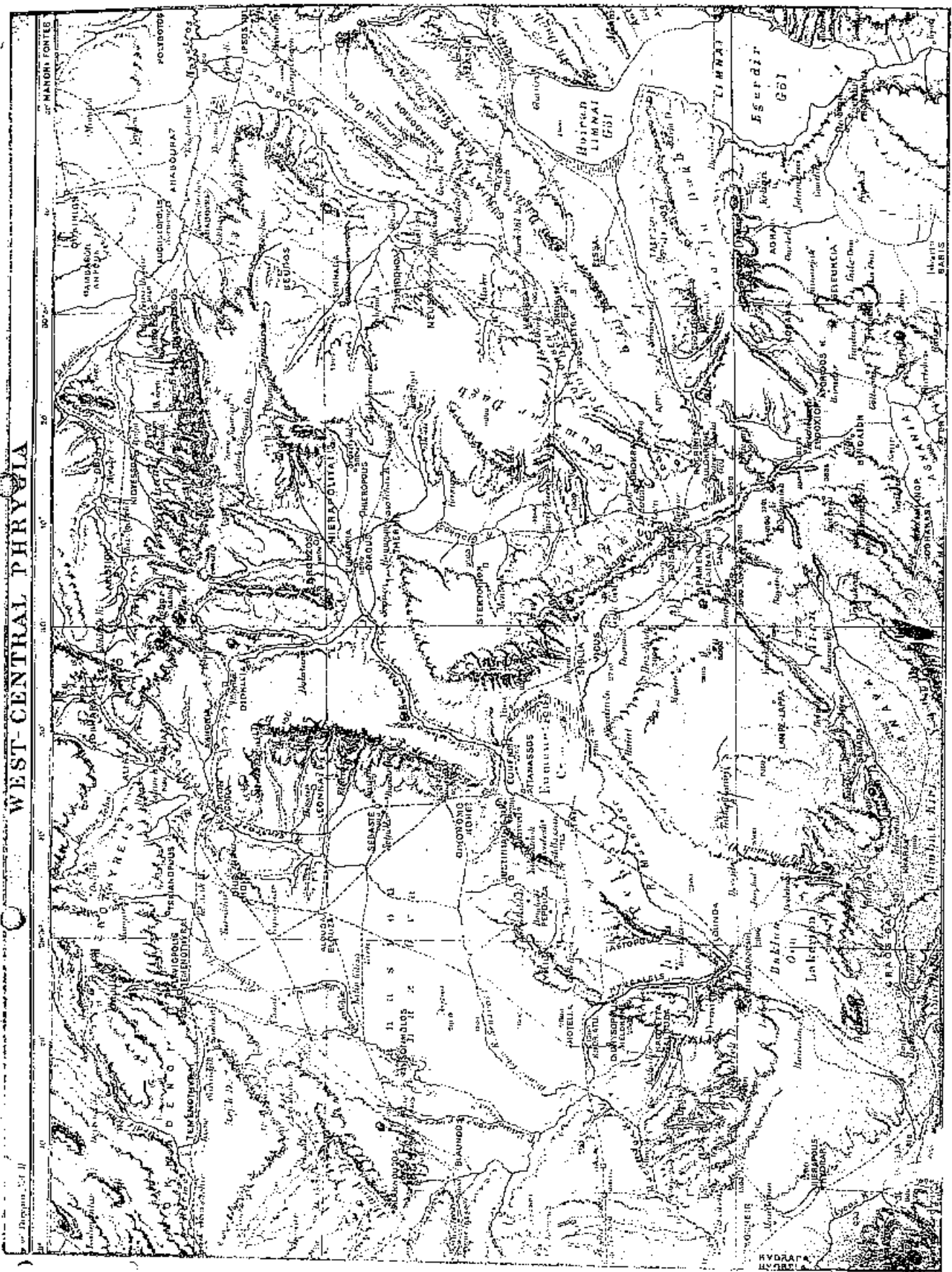

Yüz yıl önce Isparta "Arundell'den
(Bay Hikmet Turhanın bu sayıda başlıyan yazısına aittir.)

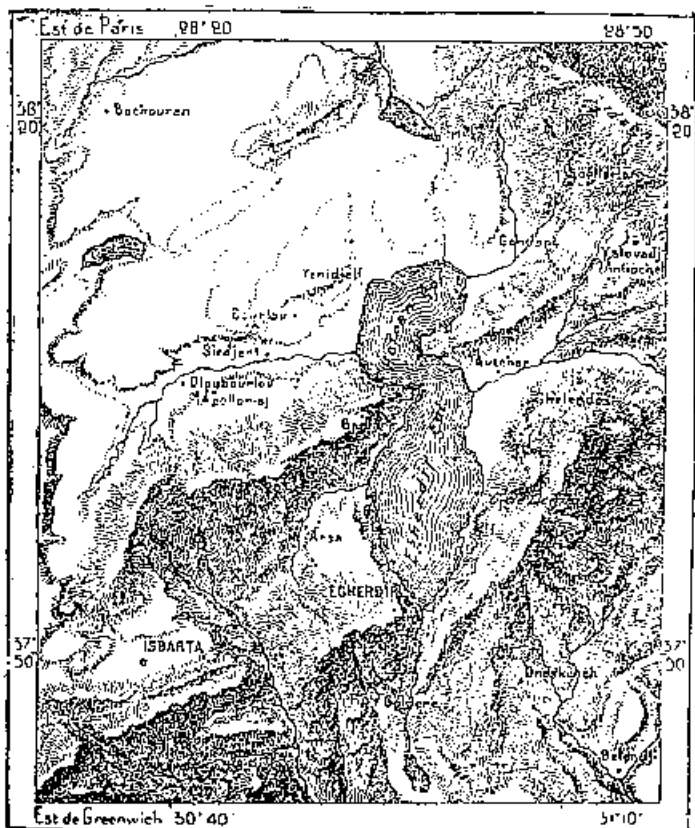

Bu günkü Ispartadan bir bucak,

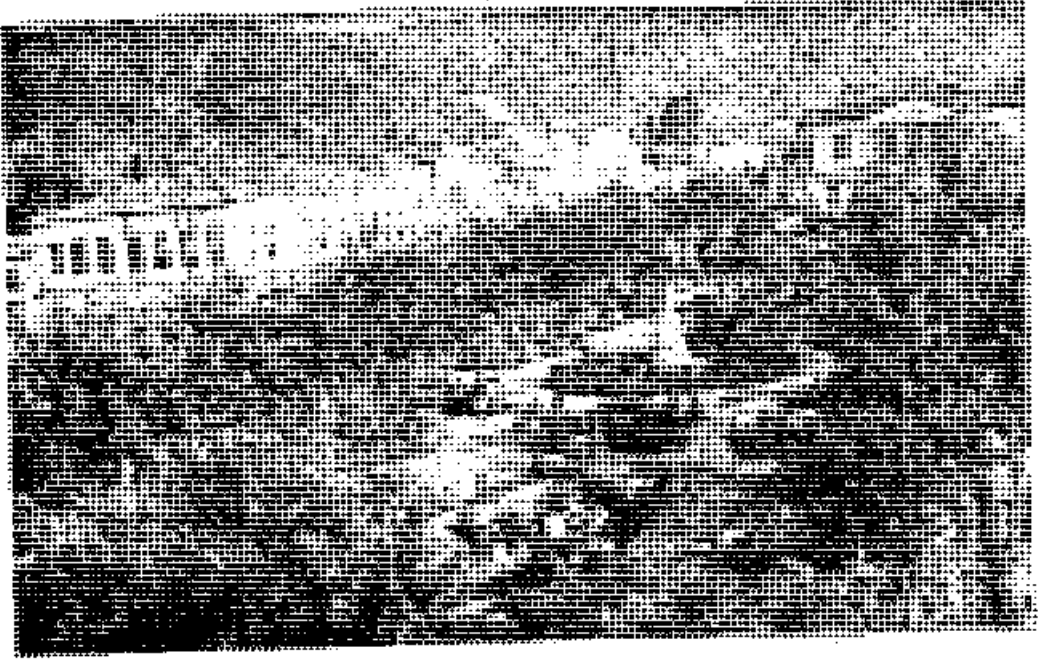
WEST-CENTRAL PHERYVIA

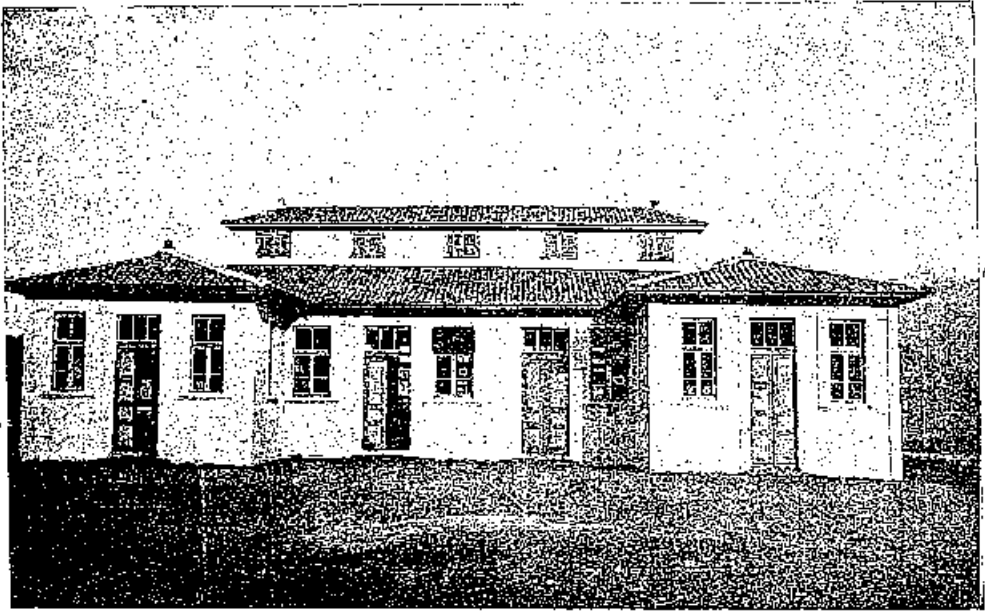
Maparta çevresine ait harita.

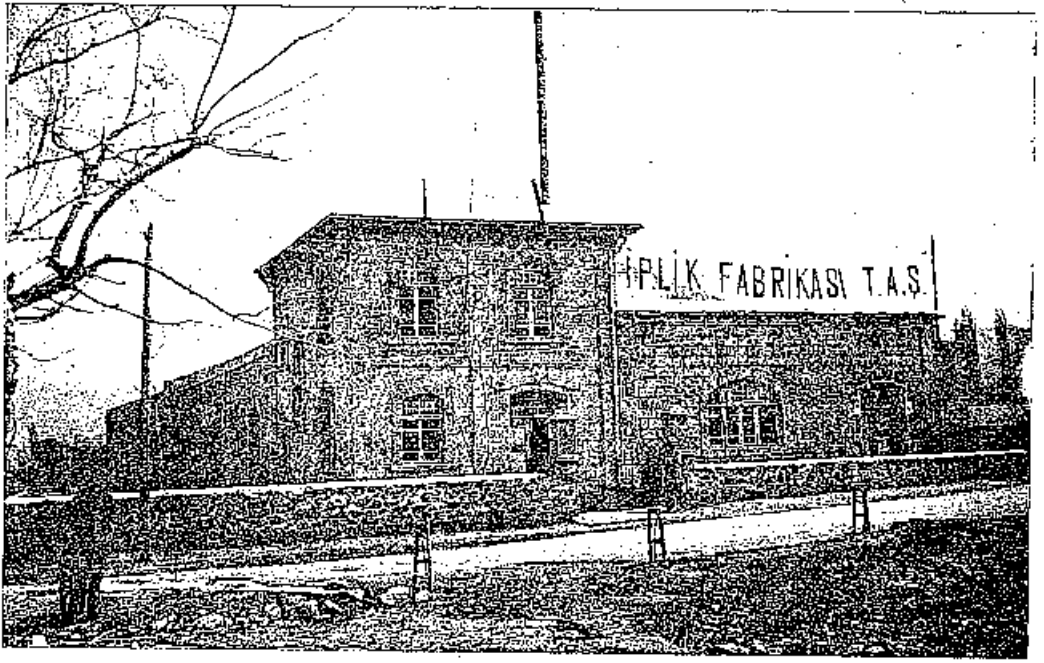
Isparta havalsine ait harita.
 (Of. The Gereek Coin' den)

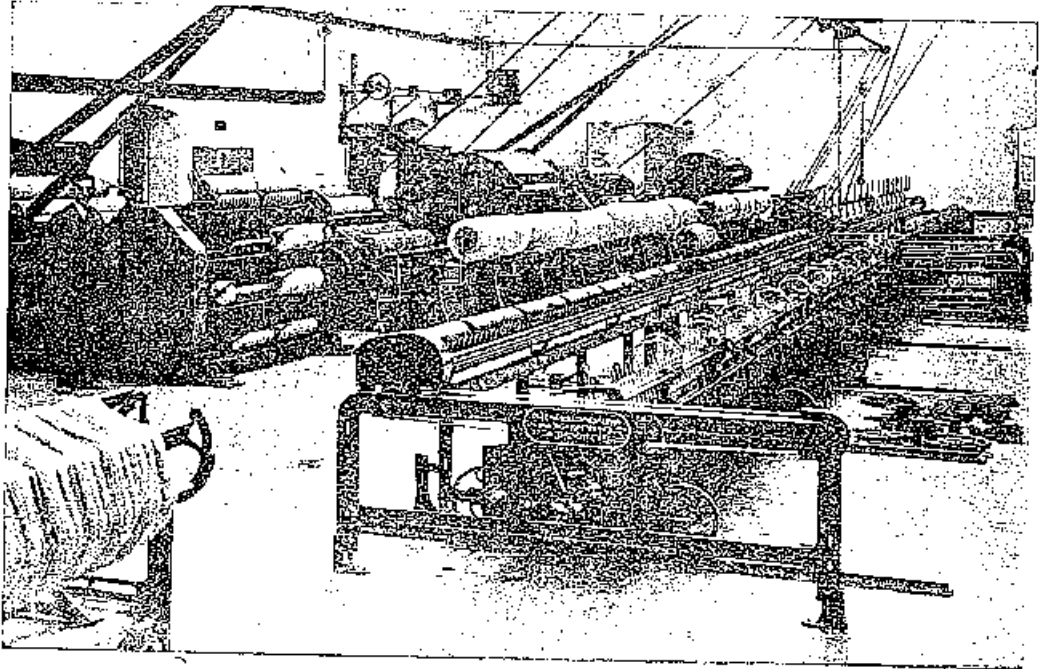
Önü 'açık bir san'at ve gül kenti olan
Ispartadadan bir görünüş..

Ispartada modern kanarının tiş yüzü

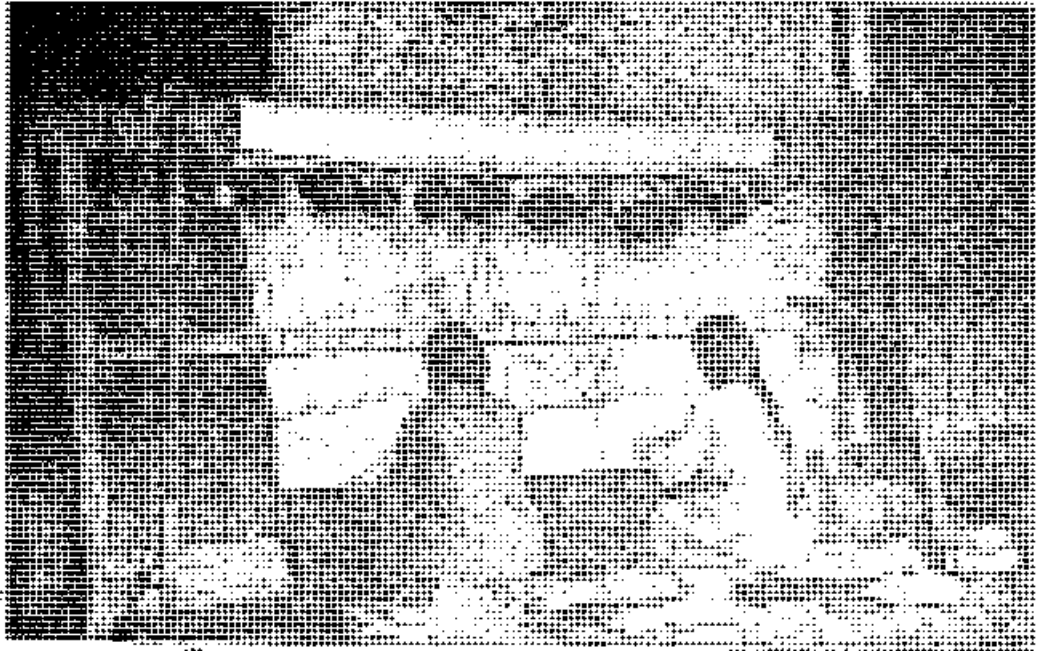
Isparta İplik Fabrikasının dışardan görünüşü

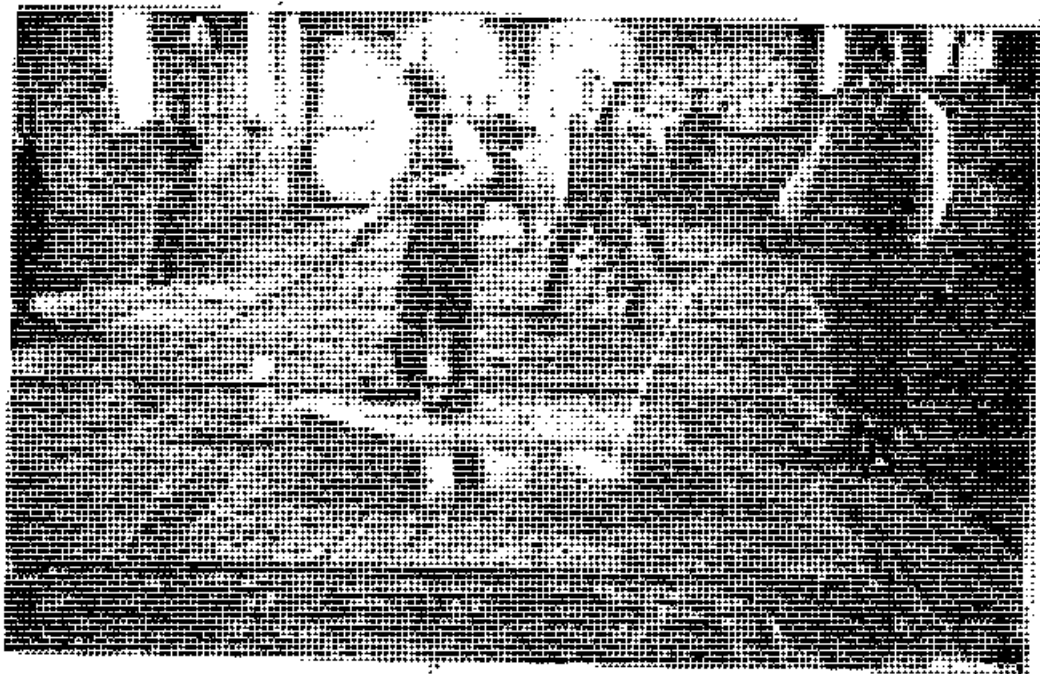
Isparta İplik Fabrikası teknik yöneticilerle bir yılda yüzbin kilo çeşitli yün ipi çıkarır.

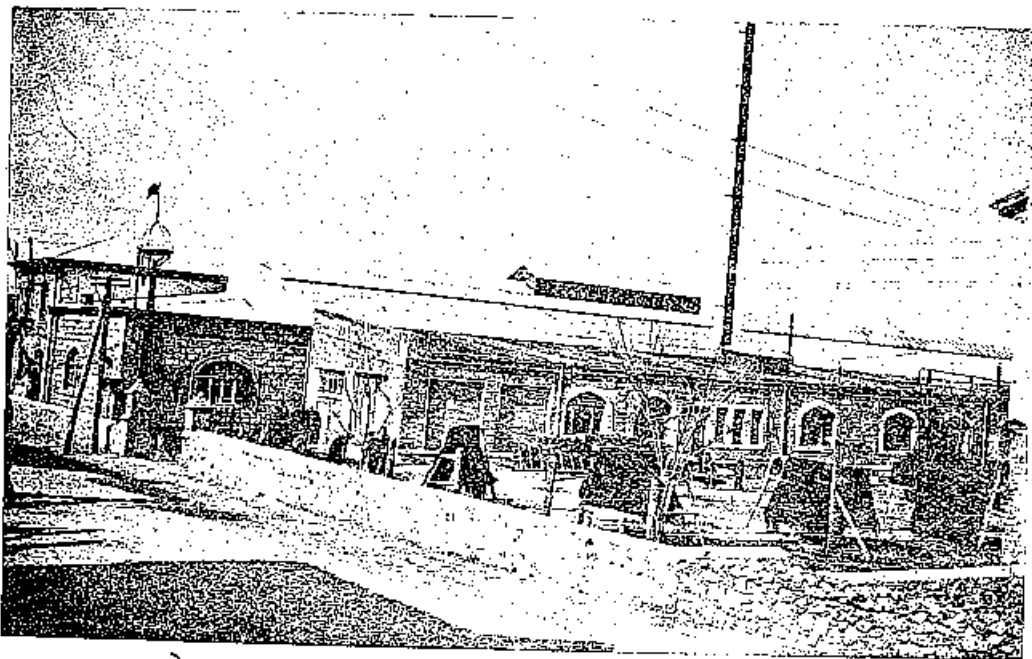
Isparta İplik Fabrikasının, istimli boya kazanları halılarda kullanılan
Eşolmaz her renk ve çeşiddeki ipleri boyar.

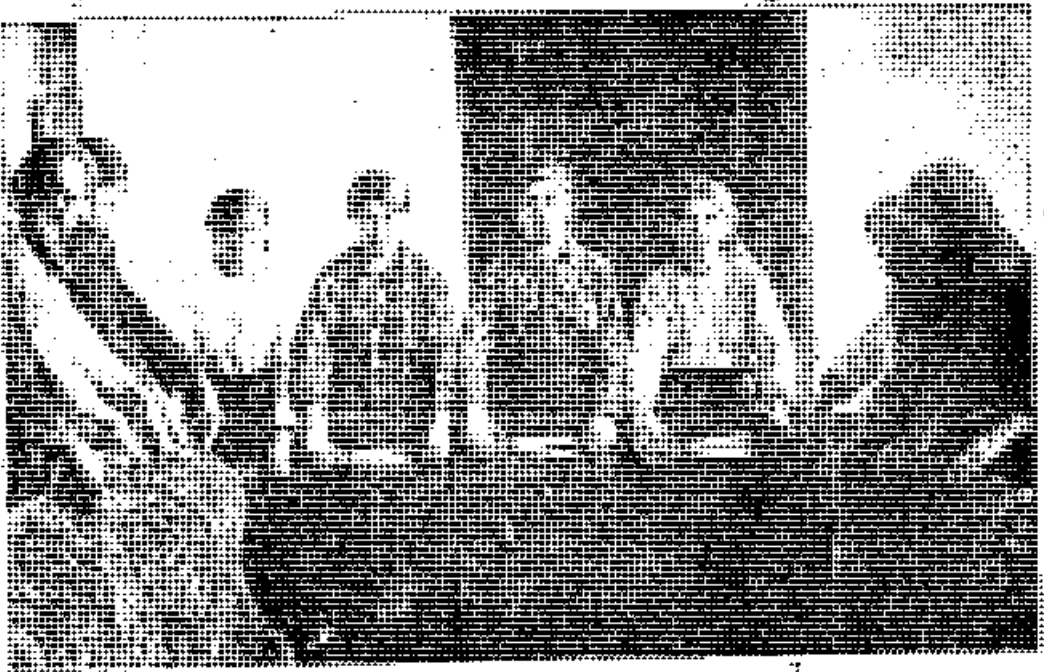
Bu tezgâhlarda, çevremiz kızlarımızın, ince bir daygu ve özene tokudukları
halılar tış ve iç pazarlarda "Isparta halısı" diye ünlenir.

Tezgâhtan çıkan Isparta halıları ilâçlı sularla yıkanır.

Yıkanan halılar açık havada kurutulur.

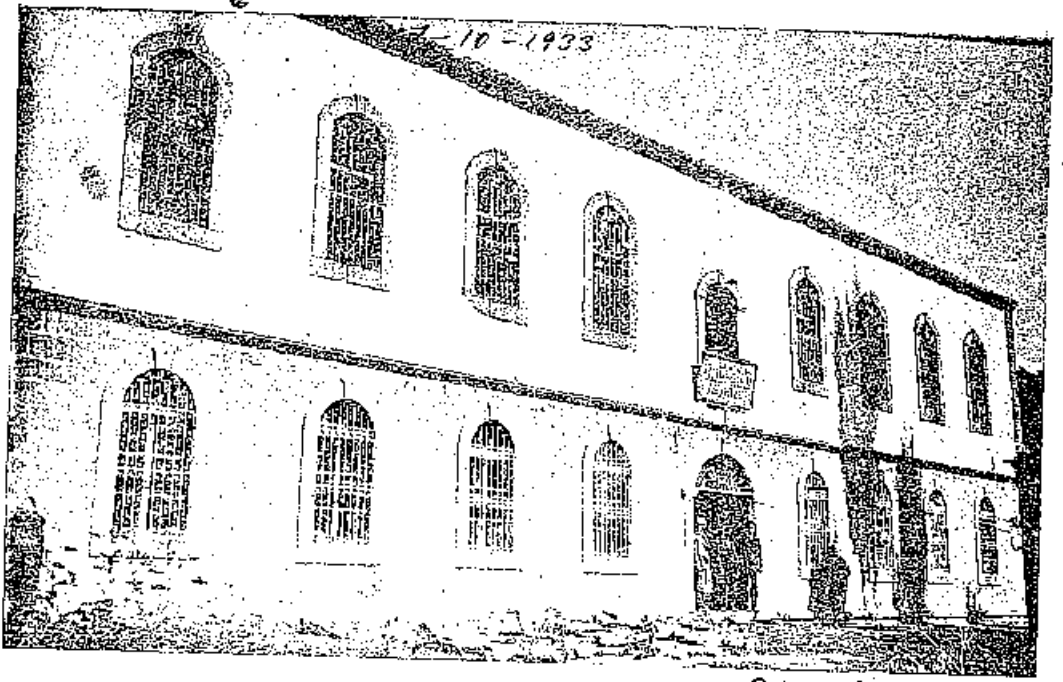

Halllar yıkanırken kabarmış olan tüyleri, genç kızların becerikli ellerindeki makaslarla tıraş edilir.

Her çeşit işi biten hallar; Ticaret adıyla Halıcular birliğinin seçtikleri ekiplerinin muayanesinden geçer. "İsparta Halısı" karakterlerini taşıyan hallara "soğuk damğa" vurularak satışa konulur.

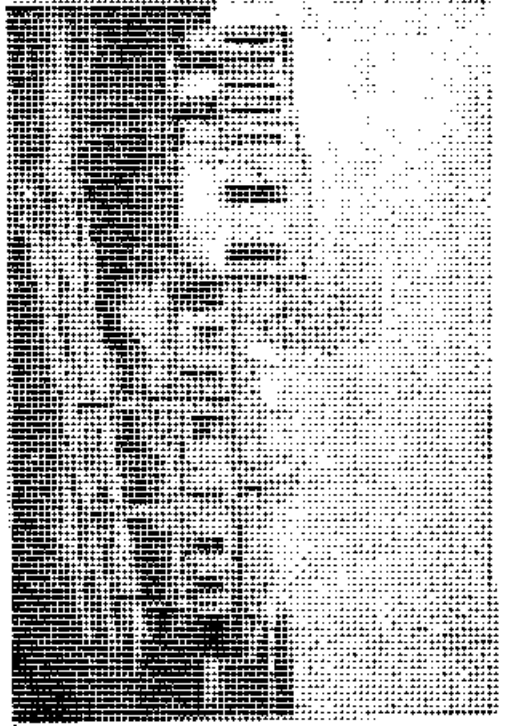
2-10-1933

Isparta Debağat Fabrikasının dış yüzü

Isparta Debağat Fabrikasında her çeşit ayakkabı malzemesi ve seraciye işleri teknik vastalarla hazırlanır.

İspartada yapı işleri biten ve makineleri koruyan üzere
bulunan gülyâğı Fabrikasının tıyardan görünüşü

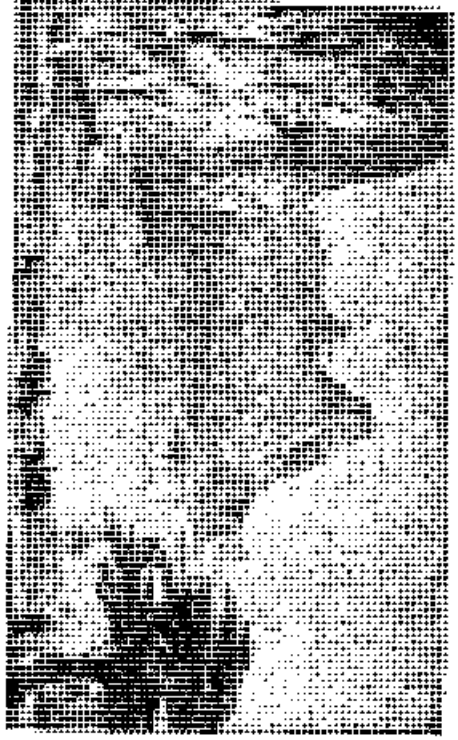

Yüzyıl önce Ağlasın

“ O çağlarda İspartaya bağlı bir kaza idi

Şarkıkaracağı 1800 rakımı “ yenişar ” çamlıkları
gönül açıcı bir sanatoryom yeridir

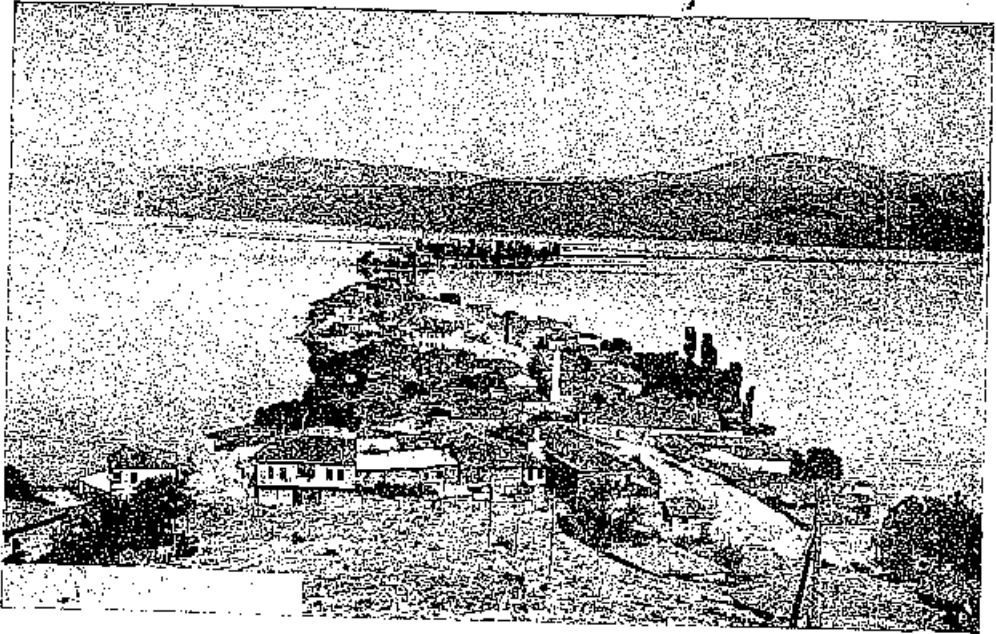

Yüz yıl önce Eğridir. "E. Reclus" den

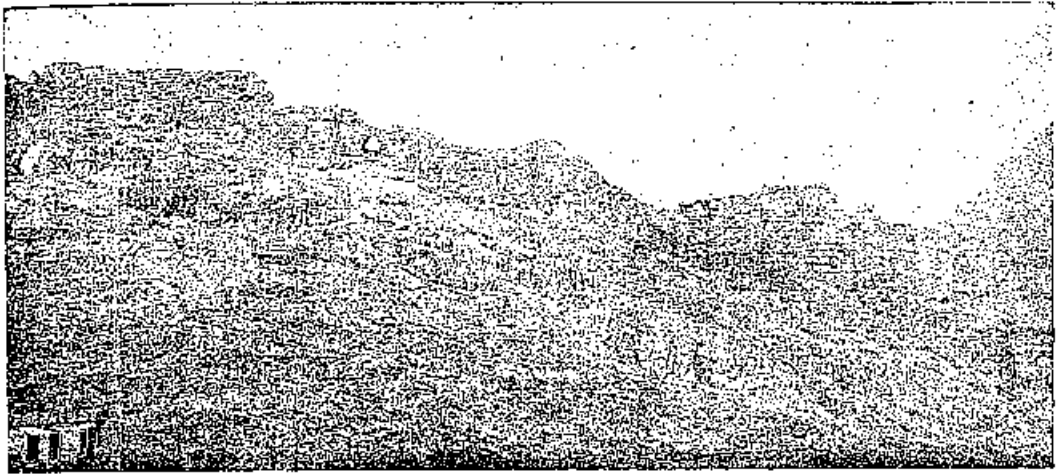
(Bay Hikmet Tanhanın bu sayıda başlıyan yazısına aittir)

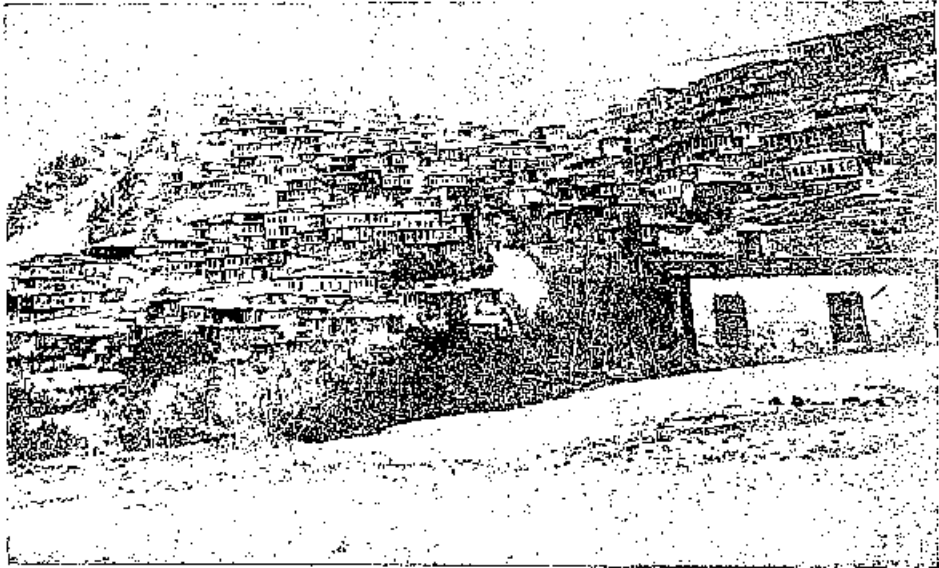
Yüz yıl önce Yalvaç "Antioch harabeleri,"

Bu günkü Eğridir; Dağların çevirdiği gölü ve güzel görünüşleriyle çevremizin elverişli bir gezinti yeri olabilir.

Milattan önceye ait Uluborlu kalesi öreni

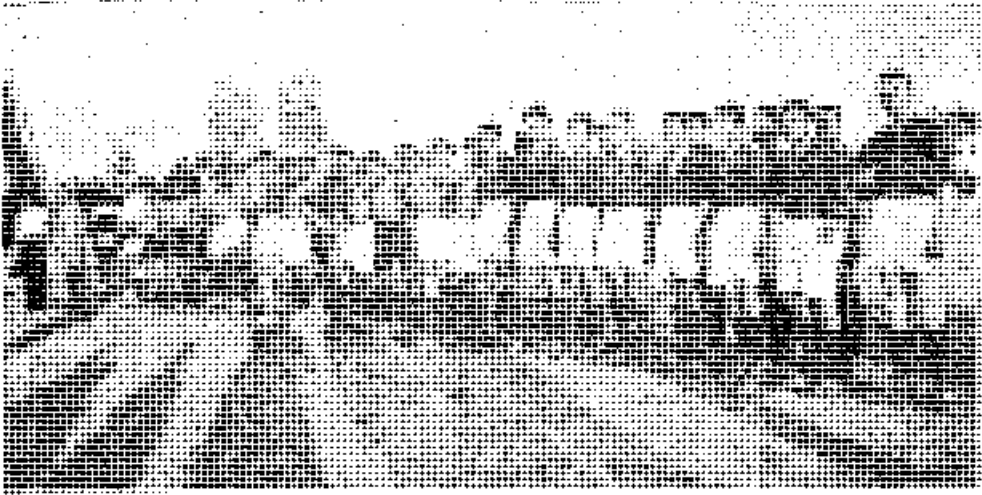
Bugünkü Uluborlu..

Antalya muallimleri ve Denizli bisikletçileri Isparta Halkvinde..

Denizli ve Isparta halkvevleri Bisikletçileri...
Ispartada Atatürk heykeli önünde

Antalya grup birinciliklerini kazanan "Isparta Sipor,"
bayrak merasiminde..

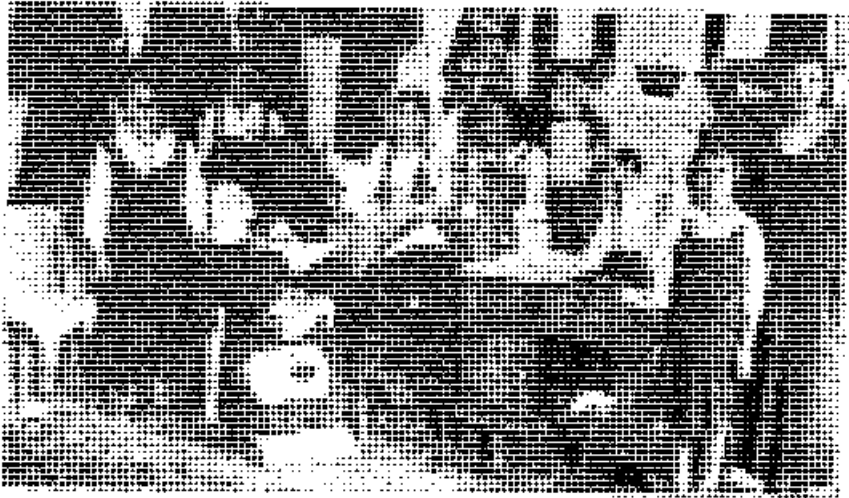

Isparta Halkevi; Mahalle ve mektep çocuklarından 95 yoksula
kışın çamaşır dağıtmıştır.

Isparta Halkevi köy tetkikleri:

Akdağ ve Geyran köyü.

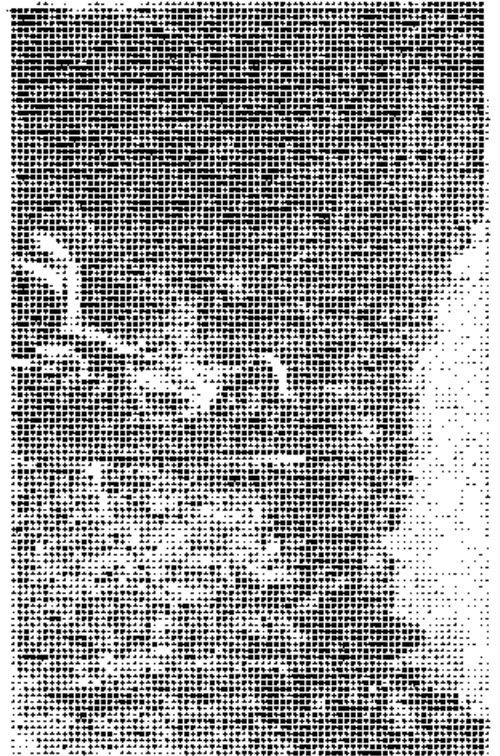
Isparta Halkevinde açılan biçki ve dikiş sergisi pek çok beğenilmişti.

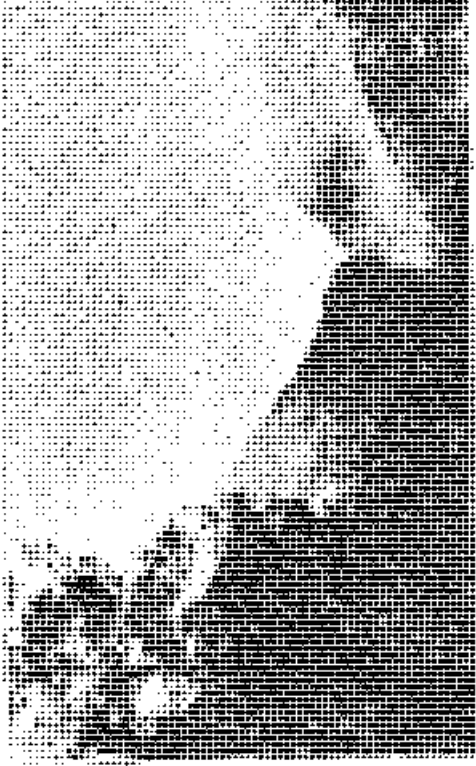
İncebelden Davran dağının görünüşü

Dereboğazi kışkeliği

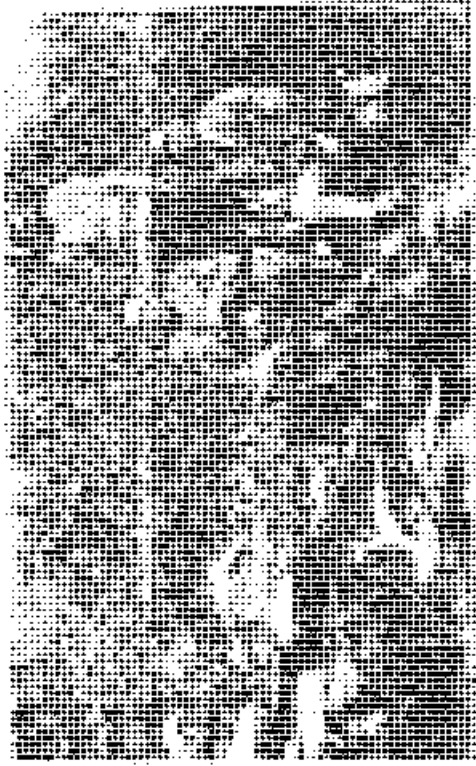
Dereboğazında bir çoban

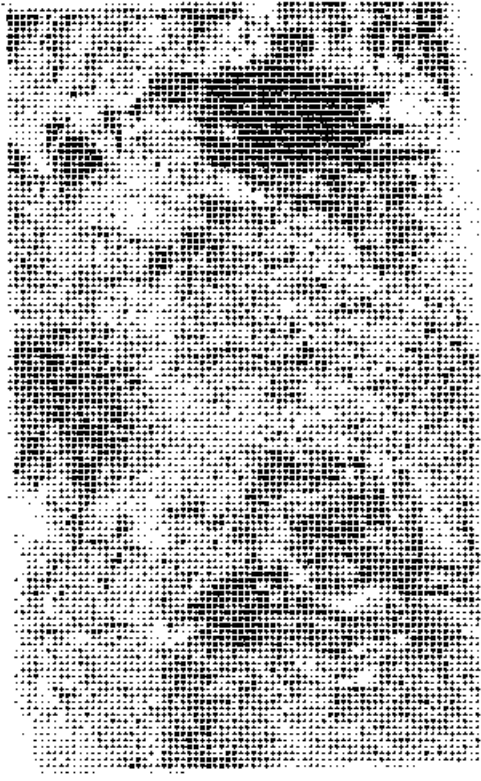
Üstünde eski bir şehrin öreni bulunan kapı k. yanın
garbindeki "KIZIK" Aksuyn geçtiği
dar bir boğazdır.

Darıveren çayının Aksuya katıldığı "Su çatı" vadisinin
Günel alıcı yerlerindedir.

Darıveren çayının, karlı dağaras dağ yamaçlarındaki
ilk kaynakları..

Isparta Aksu vadişinde "Gülübelen," çamlığı

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Isparta Halkevi İkinci Yılıni bitirirken

KEMAL ÜNAL

" Halkevleri; bütün Devlet memurlarının, vatandaki bütün entellektüel sınıfın, bütün ilerlemek isteyen unsurların müşterek malı, müşterek vasıtasıdır. Halkevlerinin her hanğı bir muvaffakiyetsizliğinden doğacak her hanğı bir mesuliyet hepsinin, hepsinin boynunı dadır..

İsmet İnönü

Halkevlerinin her yıl dönümünde; içimizde yaşayan bir sorgu, heybetle önümüze dikilir. Halkevlerinde neler yapmak isteyoruz? neler yapabiliyoruz? bu soruların mübhem bir cevabı da her zaman içimizde yaşar. Ancak beşerî duygular ve günlük intibalar; bu cevapları şuurumuzun altında sessiz bırakır, hakikatle arasındaki mesafeyi ölçmeğe fırsat vermez. Bunun için, sık sık olmazsa bile yıl dönümlerinde halkevi çalışması üzerindeki fikirlerimizi tahlil ve tasnif etmek, sonunda; topluca bir hükme varmak icabeder. Halkevçiler; çatıları altında toplanarak bunu yapacaklardır. Biz bu yoldaki hasbihallerin, bütün vatandaşlarla yapılmasındaki zarureti duyarak (Ün) ün fevkalâde sayısında bu bahsin bir kısmını konuşacağız.

Halkevleri; bilginin, güzel sanatın ve içtimai vazifelerin, her yaş ve mes-

lekdeki yurttaşlar arasında benimsendiği yerdir. Orada bilgiler artar, duygular yücelir, bir ferdi olarak kendi milletine, bir insan sıfatıyla beşeriyete yararlı olmak isteyenler her imkânı onun çatısı altında bulur.

Bilginin bir çok yolları vardır. Mekteb, meslek, aile. Güzel sanatı da bunlarla ve buna yakın yollarla öğrenebiliriz. Şu halde bunların üstünde Halkevi nedir?..

Halkevi; mekteb vemeslek bilgilerini de tamamlar. Okuma yaşını aşanlar için meslek kursları açar. Ancak Halkevinin ayrıca vereceği bilgiler bunların da üstünde, herkesin her gün yeniden öğreneceği şeylerdir. Müsbet ilimlerden tutunuz da iktisadî içtimai, tarihi.. Bütün ilimler, her vatandaşın seviyesine göre yeniden öğretilecek mahiyette inkişaf etmektedir. Bunların bütün yurttaşlara iletirilmesi ilerleyen

bir millet için ne kadar lâzımdır.

Tarihimiz, dilimiz, iktisad işlerimiz üzerinde yeni yeni yapılan ilerlemeler Halkevlerimizin bütün vatandaşlara öğreteceği mevzulardır. İçinde bulunduğumuz yıllarda ilim, bir kişinin işi olmaktan çıkmıştır. İhtisas ve tetebbu kollarında uğraşanların emekleri toplanarak ilim vücude getirilmektedir Bu tetebbü sahiblerinin maişet ve mesleklerini o işe bağlamış olmaları da şart değildir. Bunların çoğu başka insanlara, kendinden sonrakilere hizmet etmek zevkile günlük işinden başka kendine bir araştırma kolu seçen ve muvaffak olan insanlardır. İşte Halkevleri de bu çeşid çalışmalara muhitlerinde (ön) olarak, ilim yapamazlarsa bile ilme yarar malzemeyi sıhhatli ve etraflı toplarlar. Bunun başarılmış misalini bir çok Halkevlerimiz kuruluşlarının ikinci yılında verdiler. Halkevîlerin ilim yolunda çok samimi ve iddiasız olan gayretleri, salâbiyetli olanlarca takdir edilmektedir.

İçinde yaşadıkları yerlerin coğrafi, tarihi ve iktisadi hususiyetlerini arayıp bulan, muhitlerinin bugünkü veya dünkü hayatını vakıalar üzerinde yürüterek bütün karakterleriyle tesbit eden, böylelikle büyük bilgi işine değerle katılmış olan Halkevlerimiz vardır. Bu mülâhazalarımızı daha yakından teyid edecek güzel bir örnek elimizdeki Ün mecmuasıdır. İlk sayısındanberi, mütevazî fakat vakur bir yürüyüşle muhitinde ilim toplamağa çalışan mecmua, matbuatımızca çok iyi karşılandığı gibi bir çok ilim adamlarımızın da ayrı ayrı takdirlerini kazanmıştır.

Halk bilgisinde, tarihte, coğrafyada.. Hülâsa her alanda büyük Türk ilmini yapacak çalışkan unsurlar; bu-

lundukları yerin Halkevi çatısında birleşebileceklerdir.

Güzel sanatlara gelince: Eyi yaşama; iyi bilgi kadar iyi duygu ister. Beşer; daima, büyük duyguların imanlaşdığı iç kuvvetleriyle yürümüş ve tarihteki engin yaşayışa ermiştir. Bunu kaybeden cemiyetler; sefil ve mahkûm bir bayata boyun eğmişlerdir.

Duygularımızı sanatın güzel, temiz örgüsüyle sararak yükselteceğiz. O; benliğimize neş'e, kuvvet, irade ve cesaret verecek, bizi hayatın çetinliği içinde yılmadan ilerletecektir.

Millî varlık; aralarında sevgi ve saygı *Duygusu* bulunan, birlikde yaşamak ve çalışmak zevkini *Duyan* insanların içtimalî vasfıdır. Bütün bu duyguların ibtidailikten çıkıp asırların çetin şartlarına mukavemet edecek sağlamlığı bulması, bütün rublarda millî sanatın inkişafı ile mümkündür. Bu sanatı Halkevleri yapacak ve nesilden nesle yücelterek, genişleterek götürecektir. Halkevleri; sanattaki istidadların doğmasına, büyümesine ve yayılmasına da çalışacaktır. Müzik ve resimle, heykel ve sahne ile başka gönüllerde heyecan yaratmak kudretindeki sanatkârlar ve heveskârlar Halkevlerinde yetişme imkânını bulacak, halkın sanata temasını orada göreceklerdir.

Halkevlerinde en büyük alan içtimalî vazifedir. İleri bir insan bütün hayatınca ilim ve sanattan nasıl ayırlamazsa, içinde yaşadığı cemiyetin hizmetlerinden de geri kalmaz. Bu hizmet yolu, cemiyetin sevincine, acısına katılmaktan tutunuz da varını, hatta hayatını onun yoluna vermeğe kadar gider.

Bilgi üzerinde tek başına çalışılabilir. Yalnız kendi içine kapanıp kendi ruhunu dinleyen sanatkârlar da vardır.

Evimizin bir Yılı

Fehmi Aksu

Evimizin; ulusal devrim yaltırığını budun gönlüne sindirdiği, ülkü yolunda çevik ve anımlı adımlarla yürüdüğü bir çalışma yılı daha geçti. Bir yıl, yüz yıl.... Atatürkün aydınlattığı izde, yüzlerce yüz yıl geçecek... günlemeç yaratan bir soyun tüzün çocukları, ulusal ülküye akış hızını oradan alacak büyük amaçlara yönetlenme ve eriş-

Buna bakılarak bir zamanlar sanatın ne için olduğu münakaşa edilmiştir. Fakat yirminci yüz yıl; her yerde ilmi de, sanatı da cemiyete vermiştir. İlmın tamamen müsbet bir hale girişi, tatbiki mahiyetinin inkişafı onu mücerred telkinler olmaktan çıkarmış, bütün ileri insanların yol üstünde bırakmayacağı bir meta yapmıştır. Sanat ise, onu yapanın değil içinde bulunduğu cemiyetin ve zamanın bütün tesirlerini taşıdığından cemiyetin malı olmuştur. Yine sanat; şabsa, muhite ve cemiyete müessir olduğundan yine içtimai çalışmaların çerçevesi içindedir.

Bizim Halkevleri için, nazari olarak ayırdığımız çalışma zümrelerinden üçüncüsüne içtimai vazife deyişimiz; içtimai yardım mefhumunun darlığında mabbus kalmamak içindir. Söylediğimiz gibi bilgi ve sanat da nihayet bir cemiyet işidir. Halkevlerindeki her topluluk içtimai vazifenin bir başarılması olacağı gibi fakirlere, hastalara, tahsildekilere, köydekilere maddî, manevî bütün yardımlar da yine Halkevinin içtimai bir hizmetidir. Spor, köycülük, içtimai yardım şubeleri ise Halkevlerinin doğrudan cemiyete giden çalışmalarını içine alır.

Halkdan bir zümrenin yine halk

menin kıvancını, Büyük başarılarının övücünü orada duyacaklar.

Orası, Türk oğlunun, Atatürk armağanı kutlu bir evi; daima ulusal devrimi, ileriliği, gençliği ve bütün halk yükselişini destekliyen, doğuran, besliyen arık bir çalışma yuvasıdır.

Evimizde, Altı oklu bayrağın gölgesinde, tek bir aile gibi toplanan

için çalışacağı, geniş balk tabakasının, bir kısım insanlara ve işlere yardımını başaracağı yer, yine Halkevleridir. Başkalarına yararlı olmak zevkini duyanlar, az da olsalar, birleştiklerinde büyük işler yaparlar. Bunların muvaffakiyetleri, sayılarına değil, tutumlarına çerçeve olan Halkevinin programı üzerindeki çalışmalarına bağlıdır.

Ateşe yaklaştıkça kumandadan uzaklaşan bütün kararları kendisi almağa başlar. Bütün talim ve terbiyenin cevherinde bıraktığı bereket kabiliyeti burada meydana çıkar. Muvaffakiyet, kafa ve yüreğin kendi kendine işleyişine bakar bütün kahramanlar da burada yetişir.

Halkevleri de her gün iş ve bayat cebhesinde olan tüccar, memur, hâkim amele, bütün yurddaşların kendi kendine kaldıklarında, yüreklerinde duyacakları iyi duyguların iyi düşünüşlerin bir kaynak yeridir.

Yurdda bütün eyilik ve ilerilik, bu iş cebhesinin muvaffakiyetine bağlıdır. Şu halde vatanın mamurluğu, ulusun mesudluğu, hepsi hepsi Halkevinden doğacaktır. Ona bu inanla sarılacağız. Bu sarılıştaki mes'uliyeti de her zaman duyacağız.

Isparta gençliği; üzerlerine düşen ulusal yükümlü her yıl bir az daha geniş, bir az daha canlı ve her halde anımlı ve mütevazî yapmakla övünç duyabilirler.

Evinizin yaptıklarıyla yapacaklarını, karşılaştırırsak, yapılacakların nendenlû çok ve gerekli olduğunu görürüz. Yalnız; yapılanların, gönüllerdeki Yurt duyğusunun ve Atatük sevgisinin sönmez ataşıyla, ülküye candan bağlılığın temiz coşkunluğuyla başarılmış olmasıdır ki göksümüzü kabartıyor. Burada yapılanlardan belli başlılarını okurlarımıza da bildiriyoruz.

1 — DİL, EDEBİYAT, TARİH ŞUBESİ:

A - Öz dilimiz ve derlemeler işinde verimli bir emek dökülmüştür. Isparta ve yanlarında budun dilinde kullanılan kelimeler toplanmıştır.

B - Folklor araştırma ve derlemeleri hızı gittikçe artırılmıştır. Bu savaşın verimi olarak 80 kadar Ispartalı ozan ve büyük adamların yaşayışları, deyişleri, çevrelerine yaptıkları asığlar açığa çıkarılmıştır.

C - Türk günlemeci bakımından Isparta ve çevresinin bağrında saklanan değerli kültür kaynakları üzerinde özlü bir çalışma yapılmıştır. Bir yandan vilâyetin genel ve özel kütüphaneleri taranmış bir yandan mahkeme ilâmları, vakfiyeler, seyahatnameler, sefaretnameler ve bir yandan da eski eserler ve taş belgeler arasına dalınarak çevremizin bu güne kadar bilinen ve belli olanlarına daha çoğu daha doğrusu katılmıştır.

D - Elde edilen bu bilgilerin ve Türk devriminin budun arasına da yayılması için "ÜN," adlı bir cönk çıkarılmıştır. Ispartada önceleri çıktığı

batmış olanlarla ölçülemeyecek kadar sağlam amaçlı, temiz bir duygu ve inan ürümü olan "ÜN," ün çıkışı, yazısı ve yaşatılması yurt gençliğinin emek ve yardımına bağlanmıştır. Bu bakımdan Ispartanın ve gençliğinin en sadık aynası olabilir. Bu mecmuanın özlüğü; yerli konular üzerinde yayım yapmasıdır. Ün; Isparta gençlerinin kültür alanında çalışmalarına ve olgunlaşmalarına da yarayan temiz ve birleştirici bir vasıta olmuştur.

E - Bu kolun Türk kültürüne yarayan ve çevremizi aydınlatan araştırma ve didinmelerinin neticeleri para bolluğunda ayrıca kitab olarak bastırılacaktır.

Bu kolun yaptığı iş cetveli:

Sayı	Toplanma konusu	Bulunanlar sayısı
1	Mete "konferans,"	510
1	Isparta günlemeci	600
1	Türk Tiyatrosu	300
1	Özdilimiz	320
1	Dilbayramı	470
1	Kubilây günü ve inkilâbımız	400
6		2600

Bu kolun araştırma yaptığı yerler: Lâğus, Deregümü, Kayı, Çünür, Aliköy, Hacılar, Diyedin, Sav, Kışla, Darıveren, Geyren, Gönen, Bayat, İslâmköy, Atabey, Eğridir, Yalvaç, Karaağaç, Uluborlu, Senirkent, Keçiborlu Afşar, Gelendost, Yenişar mıntakası, Selçuk han harabeleri, Bavlü harabeleri, Kapıkaya harabeleri, Burdur merkezi.

2 — GÜZEL SANATLAR ŞUBESİ:

A - Isparta çevresinin güzel sanatlar yönünden çok değerli ve zengin nefiseleri aranıp taranmıştır. Bunlardan 137 danesinin fotoğrafları ve bir kısmının kılışeleri hazırlanmış olup bir

albümde toplanarak yayılacaktır.

B - Ulusal ve modern musiki üzerindeki çalışmalar hızlandırılmış, halkın müzik bunu giderilmiye çalışılmıştır.

C - Her yedi günde bir Halkevi salonunda aileli gece toplantıları yapılmıştır.

D - Yerli sanatlardan Halıcılığın ulusal zevklere göre olgunlaştırılması üzerinde uğraşmıştır.

E - 120 yapıcı ve dülgere dört ay ders verilmiştir,

Bu kolun yaptığı İş özü

Sayı	Toplanma konusu	Toplananların Sayısı
5	Ulusal konser	1780
1	Yılbaşı gecesi	300
1	Cumhuriyet bayramı gecesi	450
1	23. Nisan gecesi	500
2	Yavuklanma, evlenme	765
27	Gece toplantıları muzikli	3725
12	Yapı dersleri	1440
49		8970

3 — Temsil şubesi:

A - Budun bayramlarıudakinden başka her ay bir temsil verilmiştir.

B - Bu şubenin budun terbiyesine yarayan çalışmaları ve bayanlarımızın bu alanda aldıkları yükümleri anımla yapmaları, beğenilerek anılmaktadır.

Bu şubenin yaptığı İş özü

Sayı	Toplanma konusu	Toplananların sayısı
1	Mete piyesi	650
2	çoban, şeriye mahkemesi	1200
1	Beyaz kahraman	580
1	İkizler	530
2	Kızıl çağhyan	985
1	Zor Nikâhi	350
1	Atilla	580
1	Sakaryanın tayyarecisi	593

1	İstiklâl	530
4	Okullular temsili	1678
15		7681

4 — Spor şubesi:

A - Isparta ve çevresinde Spor istek ve kıvancının kökleşmesine yarar işler güdülmüştür.

B - Onbeş kişilik bir bisiklet kolu türetilmiştir.

C - Isparta ve Gelendost Futbol takımlarına yardım edilmiştir.

D - Yakın kaza ve köylere spor gezintileri yapılmıştır.

Bu kolun yaptığı İş özü

Sayı	Toplanma konusu	Bulunmaların Sayısı
7	Maçlar	3400
2	Bisiklet gezintisi (Köylere ve Eğridir kazasına)	

5 — İctimai yardım şubesi:

A - Bu kolun soysal anlamıyla çevremizde yararlı ve gözle görülecek kertede işler yapabilmesi çok paraya bağlıdır. Bununla beraber bir yılda yapılan yardımları bütçemize göre anılmağa değer buluruz.

B - Bu kol köylerde dokuz konferans vermiştir.

C - Gönen yatı mektebindeki fakir köylü talebeye çeşitli yönlerden yardım etmiştir.

Bu kolun yaptığı İş özü

Bunlu kent ve köy budunu		Bunlu talebe		Yardıma çeşidi	
Erkek	Kız	Erkek	Kadın	Lira K.	Yardıma çeşidi
6	00	00	00	126 00	Besleme
14	17	29	36	95 00	Giydirme
18	00	3	00	78 50	Okutma
00	00	64	26	35 50	İlaç ve bakım
00	00	25	5	00 00	(Operasyon ve tedavi)
38	17	121	68	335 00	

6 — Halk dershaneleri ve kurslar şubesi:

A - Budun bilgisini yükseltmek için

Kentte ve köylerde bir çok konferanslar vermiştir.

B - Bir Fransızca dil kursu açılmıştır. 80 ders verilmiştir.

C - Yerli sanatların "teknik yöntemleri,, yapılan toplantılarda, ders şeklinde takrir edilmiştir.

Sayı	Konusu	Bu kolun yaptığı İş özü dinleyici	
2	Yeni ölçüler	650	
3	İçme suları	230	Köylerde verilmiştir
3	Sağlık, temizlik	380	" "
3	Köy evleri	320	" "
3	Hayvan ve ağaç yetiştirme	355	" "

14 1935

7 — Kütüphane ve neşriyat şubesi:

A - Evimizin okuma salonu ve bitik dolapları düzeltilerek okuyuculara açık bulundurulmuştur.

B - Belli başlı gazete ve mecmualara abone olunmuştur.

C - Yurttaşların okuma ve araştırmacı üyelerimizin bitik ve belge bunlarının giderilmesine yardım edilmiştir.

D - Kütüphanede 823 kitap vardır.

Bu yıl okunan ve okuyanların sayısı

Erkek	Kadın	Okunan bitikler
160	85	Tarib, coğrafya, yurtbilgisi
210	135	Dil, edebiyat, güzel sanatlar
145	51	Soysal, ekonomik, teknik
950	520	Gazete, dergi, yasalar
1465	791	Yekûn

8 — Köycüler şubesi:

A - İhtimaî yardım ve diğer şubelerden de ertik ısı üyelerin katıldığı köy araştırma kurumu, iş programına göre köylüye faideli olmuşlardır.

B - Köylü ile kentli arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi, köy ve köylü yaşayışının tanınması, köylüye de öko-

nomik bir uzlık bırakılması için 6 Eylül 934 de Lâğus köyünde bir "köy bayramı,, yapılmıştır.

C - Merkezde üç kişilik bir kurum seçilerek köylünün konaktaki dilek ve işlerini kanunî yollardan kolayca görmesine yardım etmiştir.

D - Köylerde dokuz konferans verilmiş ve parasız ilâç dağıtılmıştır.

E - Köylerde okuma odaları, köy meydanları, bayrak merasimi, bayvan beslemesi, ağaç yetiştirilmesi ve köy suları üzerinde özenle uğraşılmıştır.

9 — Müze ve sergi şubesi:

A - Bu kol dil, tarih ve köycülerle birlik olarak iş programına göre Isparta ve çevresindeki eski taş ve kâğıt belgeleri yitmekten kurtarmağa çalışmış ve bir arkeolojik ve etnoğrafik müzenin açılmasına elverişli malzemelerin yerlerini bellemiştir.

A - Şimdilik taş yapı ve örenlerle güzel sanat eserlerini ve Ispartanın görülmeğe değer yeni ve eski görünümlerini bir albümde toplamak üzere dir.

C - Biri yerli mabsuller, diğeri bayanlar dikiş yurdu sergileri açılmıştır.

Gören, dinleyenler

Sayı	Yapılan iş	Erkek	Kadın
2	Sergi	3000	1800
1	Konferans	200	80
3		3220	1880

„ HALKEVİ „ nden bir ses

Armağan

MEMDUH TOSUN

Benim de var bir evim, içindedir bitevim,
Her yöresinden onun; fıskırıyor bin sevim...
Sevgisinden hepimiz; tadarak kana kana,
Dil-gönüli birliğiyle (HALKEVİ) deriz ona...
Bu evdedir bilginin, ülkülerin kaynağı,
Sosyal tutum yolunun; bu evdir okunağı...
Gücün, ferin, dinclığın; buradadır güneşi,
Aydınladır o güneş; her gidişi, her işi...
Kan gibidir yürekte duygunun kaynarlığı,
Cana benzer gövdede sevginin yanarlığı...
Bu ev Türkün evidir, yurttaşlar kucağıdır,
Yaşının da, gençin de anlayış ocağıdır...
Acunda o; eşsizdir, menendsizdir, bir tektir,
Ona bağlanmalıyız, ona saygı gerektir...
Üyeleri yürürler ayrı ayrı kollarda,
Kömekçidir tekler de; gösterilen yollarda...
Yıllar geçtikçe ertar bütün aşkının hızı,
Beyinlerde yer tutar canlı-tatlı bir sızı...
Anlaşılr, kavranır; yükselme ihtiyacı,
Orada duyulamaz; eskiden kalma acı...
Yurd (ULU) su, ATATÜRK; öğüt saçtı bu eve,
Türk ULUSU da verdi; günlünü seve-seve...

Benim de var bir evim, içindedir bitevim,
Her yöresinden onun; fıskırıyor bin sevim...

Altı oklu bayrağım; düşmeyecek yakamdan,
Asırları sürükler, yürütürüm arkamdan...
Okları anlayınca; düşünerek pay biçtim,
Öz evimin içinde yaşamaya and içtim...
Türküm, benim sözüm de; geçici değil, toktur,
Bana her gücü veren; yalnız o altı oktur...
Hedeflere en kısa yollardan ulaşırim,
Çünkü elimde halkın silabını taşırim...
Yükselmenin yolu da, yolağı da bambaşka,
Koyulunca o yola; düştüm büyük bir aşka...
Bundan böyle cahiller; karşıma çıkamazlar,
Mâbedimi fesadla, yalanka yıkamazlar...
Çünkü çok yakicedir imanımın alevi,
Öz hamurdan yapıldı; çünkü halkımın evi...
Geçti dünün; karanlık, yas kokulu akşamı,
Türk olanın kalmadı ne tasası, ne gamı...
Gençlik buldu evini, ısındı ve geliştii,
Kötülükler bilindi, düşünceler deniştii...
Olancanın bu sevgi; canlarına can kattı,
Özseverlik; özgenin ciğerini kanattı...

Benim de var bir evim, içindedir bitevim,
Her yöresinden onun; fıskırıyor bin sevim...

Sayın yürüttağı ayl bil, eskilikleri yendik,
Yaşama yollarını; tezelden hep öğrendik...
Gecmiştten ayrılarak; bu çağlara gelince,
Ateş koru kesildik, kavuştuk bin sevince...
Karanlıktan ışığı; bilimle ayırd ettik,
Doğruluğı dillerde, gönüllerde vird ettik...
Halkımızın evine kurduk nurdan merdiven,
Bizim için o nurdur, o nurlu yoldur güven...
İç yüzünü okuduk baştan başa hayatın'
Alın teri dökerek ülkeyi aldık satın...
Kaygıların hepsinden sıyrılarak kurtulduk,
En arı bir yuvayı; işte bu evde bulduk...
Işıklandı gözümüz, şimdi pek bahtıyarız.
Yurdumuza taparız, yurttaşımıza yârız...
Halkçılıktır takılan; işte bunun adına,
Onu anmanın bile doyum olmaz tadına...
Ün saldık, günler gördük, daha dolaşacağız,
Halkevimizde bütün ülkeye ulaşacağız...
Yetmez mi ki: teşiyor yürekler bu dileği,
Bükülemez, güçlüdür Türkün demir bileği...
Durmadan atıl, yürü, koşalım akın-akın,
Tufanlar gibi hızlı, tan yeli kadar aşkını...
Çöksün eski kurallar, sussun o bayat dinler,
Şu asırda her ulus; kendi sesini dinler...
Düşürme altı oklu bayrağımı yakandan,
Aslanca göğsünü ger, ürkme ölümden, kandan...

Senin de var bir evin, içindedir bitevin,
Dik başını, alının aç, sevin yurttaşımı! sevilin...

Köyümün Türküsü

Öz Türkçe

Bu dağlar, yüce dağlar, doruğu karlı dağlar,
Pınarlar, çağlayanlar, yeşil ovalar, bağlar,
Her evde bir er yaşar, her obada bir yiğit,
Irmaklar çobanların kavallarıyla çağlar...

Bura Türkün yurdudur, bu yurda göz koyana
Bırakırım sapanı, işi, gücü bir yana,
Arkamdan sesler gelir, genç yavuklum ağlarken
Koşa koşa giderim savaş sınırlarına.

Ben giderken arkamdan sakın ağlama ana,
Kaç yıldır ayrılıktan bağrın yanıktır ama,
Unutma ki Göktenrı en muîtu kulum demiş
Yurt için savaşına, yurda kurban olana...

Yollarımı bekleme geri gelmezsem eğer,
Savaştan dönmeyeni her Türk anası över.
Sana benim utkulu yiğitlik destanımı
Gündüzün Güneş ece, gece Aydede söyler...

Emrullah Uтай

Elli yıl evvel lisan sadeliği için mücadele etmiş bir İspartalı

Mustafa Hakkı

(Ağlarıcı Zade)

III

Hakkı bey geç evlenmiştir. o zamanlarda erken evlendirmek âdet idi. kendisine yapılan bir çok ısrarlardan şikâyet eden şu kit'ası okunmağa değer:

Sormaktan olun halimi fariğ
Bir kerre kılın halli teemmül
Halâ değilim âdemi ballığ
Naballığe lâyıkmı tehhül? (1)

Hakkı bey de, bilhassa 306,307 tarihlerinde takvim yapma merakı da uyanmıştır. O zamanlarda ramazanlarda imsâk meselesi pek karışık bir iş imiş. (41) derece arza mahsus olan İstanbul takvimlerinin (38) dereceden biraz az bulunan İsparta'da yüksek bir tefavüt hasil ettiğinden, bunn ramazan için kıymetli olduğunu söyleyerek sırf ramazan ayına mahsus olarak, İsparta için bir takvim yapmak mecburiyetinde kaldığını, yaptığı takvimin başında yazmaktadır. Bu takvimin sonunda orucun faydasını ve bazı ramazan tarifelerine ait yazılara da yer tahsis edilmiştir. Bunların birer nüshaları yiğeni mütekait yüzbaşı bay Osmanda saklıdır.

Hakkı, Ziraat Bank memuru olduğu için köylülerle de yakından alâkalı idi. Köylere çıktığı zaman şiir ve güzel yazı yazmak tabiatı olduğunu bilenler köylerine ait yazılar yazdırmışlar ve köy odalarına asmışlardır. Kışla, Darıveren, Senir köyleri için bu şekilde

yazılmış yazılarını aşağıya yazıyoruz:

(Darıveren) [2] köyü için, kit'a,

Bu mihmanhaneyi şentikli et, mamur kıl yarap!
Müferrah kıl, müşerrefkıl, belâdandır kıl yarap!
Gelenler yer, içer, rahat eder, memnun giderler

hepl
Bu darın hanedanın daima mesrur kıl yarap!
(Kışla) [3] köyü için yazdığı kit'a da şudur:

Bıktım, hele Kışladan usandım
Çektim ne kadar belâ devahlı?
Ya haline ver nizam, yahut
Batsın yere öyle köy ilâhî!

(Senir) köyü hocası için yazdığı kit'a,

Feyzaeveri tahsil ola tullâb hemişe
Yıllar ile ey hoca otur neşri ulum etti
Pertev saça köylerde hurşidî mâarif
Âfaki cehaletten acıp def'i gumum etti [3]

(Senir) köyü talebesi için de şu kit'ayı yazmıştır:

Tahsil kemal etmeğe ey talip olanlar,
Saay eyleyiniz siz de (Senir) medresesinde,
Zengin gibi rahat eder âlim nere gitse
Altun gibidir ilim, kişinin kesesinde.

Bu parçalar şimdiye kadar neşredilmemiştir. Kendi el yazısı ile not defterinde yazılıdır. (5)

(Hakkı) nın İspartada bulunduğu zamanlarda yazdığı eserler lisan sadeliği için bir misal olamaz. Yalnız (İsparta) da ilk yazdığı yazılarla (İsparta)-

[2] İsparta merkezine bağlıdır. Kömürcülükle geçinirler. Bu yazı o zamanki muhtar (Ali) odasındadır.

[3] Bu köy İsparta merkezine bağlıdır. Bay Hakkı kışlayı kötölemiş. Oradan memnun olmamış olacak. Bu köy de çok fakir ve kömürcülükle geçinir.

[4] (Senir) köyü medresesinin o zaman müderrisi olan hoca hacı Ahmet efendiye verilmiştir. Bu köy de İspartanın Keçiborlu nahiyesine bağlıdır.

[5] Hakkı beye ait hukukî vesikalara sahip olan yiğeni bay (Osman) dan bunların iyice saklanmasını bümünasebetle diyerim.

dan ayrılacağı zamanlarda yazdığı yazılar arasında pek çok farklar vardır. Yapacağımız ufak bir araştırma bunu ortaya koymağa yeter.

(Isparta) daki hayatının yazısını bitirmeden evvel Türkçe olarak şiir yazılabileceğini isbat için ortaya (Isparta)-da bir mürtekibe hitaben yazdığı beyti buraya da koymak amacımızı yerine getireceği için asırlı bulduk:

Bir mürtekip için

Burun kıvrırma, ağız satma, anlaşıldı kokuttun
Görüp, işittikimiz, göz açıp, kulak kesiyorsun.[6]

Burada hiç yaban kökten gelmiş bir kelime yoktur. Bu çalışmanın nasıl inkişaf ettiğini diğer yazılarımızda yazacağız.

(Isparta) hayatını (bir gece) şiirini yazmak suretiyle bitireceğiz:

Bir Gece

Mehtapı seni görürde şair
Bilmemki söze olurmu kadir
Mahımı hele dur çekilme böyle
Nerdende, burut yetişti öyle
Bigânemiyim bu bivefalık
Yokmıydı seninle aşinalık [7]

(1312) de ilk defa memleketinden Ziraat Bank müfettişi olarak (Kudüs), (Şam), (Berut), (Yafa), (Nablüs) mıntakasına hareket etti. (3 Haziran 1312) de Nemse vapuriyle (İzmirden) hareket ederek evvelâ (Kudüs) e gitti. Bu mıntakada bir sene bir ay kaldı. Bu müddet zarfında valdesine hitaben yazdığı (55) mektup elimizdedir. Buna nazaran her hafta bir mektup yazmış ve içindeki yazılara nazaran her hafta da karşılık beklemiştir. Küçük çocuklardan her mektubunda bahsetmekte ve takyidat gösterilmesi lüzumunda ısrar etmektedir. Mektuplarına nazaran (7.-

[6] Bu parça resimli gazeteler (79) uncu sayısında (11 Haziran 1317) günümecinde neşredilmiş ise de yazılması müfettişliğinden evveldir.

(7) Saadet, İstanbul. Gündelik. Sahife 1303 senesi (12. Birinci Kânun 1303)

Temmuz. 312.) de Halilürrahmana, (15 Ağustos. 312) de (Nablüs) e, (15 Teşrinsani. 312.) de (Yafa) ya, (30. Teşrinsani. 312.) de (Şam) a, (8. Mart 313. de (Şam) daki teftiş işlerini bitirerek (Balebek) de dahil olduğu halde (Şam) kazalarını teftiş etmeğe çıktıklarını bildiriyor.

(25. Mayıs. 313) tarihli ve (55) numaralı son mektubunda (Erzurum) la (Diyaribekir), (Musul) mıntakasına keza müfettişlikle nakledildiğini ve bu mıntakaya ait evrakı teslim almak üzere (İstanbul) a gitmek için emir geldiğini yazmaktadır. (Hakkı) beyin müfettişlikte gezdiği zaman maaşı (2000) kuruş idi. (Hakkı) bey şark mıntakasına gitmediği cihetle (İstanbul) ve mülhakatı şube memurluğuna tayin olundu. (1323 H.) de (1500) kuruş maaşla emniyet sandığı muhasebeciliğine nakli memuriyet etti. (İstanbul) daki memuriyeti esnasında mektebi hukuka devam etmiş oradan mezun olmuştur. Bazı hususî mekteplerde de Türkçe muallimliğini almıştır.

(1324) de meşrutiyet ilânından sonra ikinci ve üçüncü intihap devrelerinde Isparta mebusu oldu. Bu iki intihap arasında Konya kadastro heyeti azağında bulundu. [8] Konyada çıkan Babalık gazetesinde mebusluk propagandası olarak Ali Haydar beyin Hakkı bey hakkında yazdığı makaleden bir parçayı hülâsatan buraya naklediyoruz:

“Hakkı bey kalem erbabı arasında namus ve selâbetiyle tanınmış bir adamdır. İnsanların derdini kendi derdi gibi bilir. Daima gülen yüzü yetimler, kimsesizler, dertlilere için için ağlar. Hatta (Konya) gazetesinde yazdığı

[8] Türk şairleri C. 3 S. 499

Isparta vilâyeti için yazılmış ecnebi kaynaklardaki coğrafi ve tarihsel bilgiler.

Hikmet Turhan
Dağlı oğlu

(Eski çağlarda Hamit livası) adıyla On de yazdığım makalelerde ecnebi kaynaklardaki tarihsel bilgileri de yazacağımızı söylemiştik. İşte bu makale ile elde edebildiğimiz kaynaklardan Isparta ve çevresi için bilgileri yazıyoruz. Bu bilgilere kerekecek olursa not halinde düşüncelerimizi yazacağız.

Isparta vilâyeti için bize değerli bilgiler veren eserler arasında şunların adlarını yazabiliriz:

- I — La Turquie d'Asie Vital Cuinet
(Fransızca) Cilt 1 Paris 1892 [1]
II — Nouvell géographie universelle
d'Elysée Reclus

- [1] (Eski çağlarda Hamid livası) adlı makalemizde de bu eserden bahsedilmişti.
[2] Eğridir gölü ve havâlisini gösteren harita bu eserden alınmıştır.

bir şürini:

Herkes göler göler, ben ise ağlar ağlarım
diye bitirmişti.,,

"Hakkı bey mert, yalan söylemez. sözünden dönmez, reyinden istifade edilir, vicdanı namma söz söyler, arif, edip, hakşinas, hatip, kanun bilir bir zattır.,,

Mebuslukta sonra Bezmi âlem kız lisesinde muallimlik etti. On iki sene tedavi ettirdiği halde şeker hastalığından kurtulamadı. (1341 H.) Cemaziyelahirin 19 uncu gecesi (6. Şubat 1339) İstanbulda ölmüştür. Bir mezar taşı bile yapılmadığını esefle öğrendim. Ulus için çalışanlara hürmet etmeği bilelim.

Türk şairleri kitabının (498) inci

Fransızca Cilt 9 Paris 1884 [2]

III — Hand bueh der alten
géographie

Von

Albert Forbiger

Almanca 1884 Leipzig

IV — Erkunde

Umumi Coğrafya

Almanca K. Ritter

V — Durch Syrien und

Klein Asien surido küçük Asyaya doğru

Von

Roman Oberbumber

Und

Heinrich Zimmerer

(Almanca) Berlin 1899

VI — Reisen in klerin Asien

Und nord Srien

sahifesinde, M. Kâmil bey Hakkı bey için şu sözleri yazıyor:

"Hamiyetli, gayretli, namuşlu, zekî, mütevazî, lâtifeye mail bir zat idi. Mukaddema bazı rüfeka ile çıkardığımız (Resimli gazete) de Hakkı bey de refakatte bulundu. Vaktiyle fakirbanemizde muntazaman içtima eden üdeba ve fuzelâ arasında o da isbati vücut ve mübahasata iştirak ederdi. Senelerce görüşüldüğü balde beni gücendirecek bir barekette bulunmadı. Çok söz söyler, uzun yazılar yazar takip ettiği fikirde sebat ederdi.,,

"Lisanı sadeleştirmeğe maarifi neşre uğraşırđı. Gazetelerde bu yolda manzum, mansur pek çok yazı yazdı.,,

Gerisi Var
Neşet Köse

Puestein

Humman

Almanca Berlin 1890

VII — Historical Geography
Of

Asia minor

by

W. M. Ramsay

(İngilizce) Londo 1890 [3]

VIII — Asia minor

by.

Arundell

İngilizce Cilt 2 London 1834.

IX — Asie mineur

(Fransızca) Charle Texier.

Ali Suad bey tercümesi 1340

İstanbul Matbaai amire

Bu kitabın cilt 3 S. 262 de Isparta ve Kesterus-Aksu havzası için malumat vardır.

X — Isparta meskükâtı için de:

Katalogue of The Greek coins of Lycia
Pamphylia And Pisidia

By

George Franeis Hill

M. A.

1897

British Museum. [4]

XI — Hamideli ve çevresi hakkında bir makale: KÖY LUSTRENE

Almanca: bu makale Türk yurdu mecmuasının 1 Eylül 1926 tarih ve 21 numaralı sayısında çıkmıştır.

XII — Bu belli başlı kaynaklardan başka türlü türlü üniverslerle Grand An-

[3] Bu eserden de evvelki makalelerimde bahsetmiştim.

[4] Antalya müzesinin değerli müdürü meslektaşım Fikri bey Ün mecmuasının 6 ncı sayısında Isparta meskükâtından bahsetmiştir. Ancak tercümele aslına mutabık olmadığı gibi katalogdaki levhaların numaraları ve sikkelerin resimleri, ölçüleri, devir ve tarihleri de gösterilmemiştir. Bu hususta yaptırılmıx klişeler Ispartadadır. Sikkeler hakkında ayrıca bir iki makale neşredeceğim.

cyclopedie ve Ancylopedia Britanica'da malumat vardır.

Bunlardan başka daha kaynaklar varsa da bunları yazmanın artık bir değeri olmayacaktır.

Bu kaynaklardan biz 1820 senele-
rinde İzmirde İngiliz rahibi olup bütün
hatı Anadolusunu gezmiş ve bize (Kü-
çük Asya) deye iki ciltlik bir eser bır-
akmış olan Arundel in Isparta ve ha-
valisine yaptığı seyahatlar için yazdığı
yazılardan bir parçayı esas olarak
tutuyoruz..

Arundell in kitabında (Cilt 1 S. 325)
Gelendost'tan Isparta'ya kadar olan
çevreyi şöyle anlatıyor:

İlkin şunu da yazmadan geçmiyeyim.
Arundell Isparta ve çevresini iki kere
gezmiştir. İlk seyahati 1826 son seya-
hati de 1832 de olmuştur. [*]

Gelendost şehrine geldik. Şehrin
medhalinde kurumuş bir mecca üzerinde
bir köprü var. Afşar köyünde pazar
güniydi. Handaki odalar doluydu. Bu-
rada görülecek az şey vardı. 1832 de
bu havalide kolera vardı. Balı köyünde
tahribat büyüktü. Gelendostta iki cami
ve bir kaç yüz ev vardır. Hepsi Türktür.
Ispartadan Konyaya giden büyük ker-
vau caddesi üzerindedir. Bu devirde
İbrahim Paşa bize pek yaklaşmıştı.
Eğer Konyaya gitseydik şehri zaptet-
tiği günde girecekdik. [5] Yolda giderken
rumca kırık bir kitabeye rasladık. Bu

[*] Arundell de bütün mutaleelerini biristiyanklık
yönünden yörlütmüş olduğunu daima gözö-
nünde tutmalıdır.

[5] Arnavutluk ıslahatıyla meşgul olan Sadrazam
Mehmet Reşit Paşa Mısır meselesinin neza-
ketinden ötürü İstanbula getirtirdirildi ve İb-
rahim paşanın üzerine gönderildi. Konya
civarında yapılan bir muharebede Mehmed
Reşid paşa esir olarak ordusu dağıldı.
(28 Receb 1248 ve 21 K. evvel 1832) Arundell
ışte bu vak'adan bahsediyor.

Isparta çevresinde eski eserler

NACI ERENKUM
Atabey

Şimdiki Yalvacın vaktile taşıdığı (Pisidya Antakyesi) adlı şehirde Sir Vilyam Ramzeyin yaptığı kazıp, araştırmalardan çıkan neticeler bu kentin Anadolu'da - Ankaradan sonra - ikinci derecede sayılı değerinde bir mevki ve merkez olduğunu açığa koydu.

Bu değeri, bir kaç nokta çevresin-
kitabede şunlar okunuyordu.

Avrelis'un varislerine ve Dimitriyus'un ortağı.....

Vaktiyle burası Pisidia'nın ufak bir kasabasıydı veya oraya yakındı. [6]

Gelendosttan Eğridire giden yol çok güzeldir. Yolda geniş bağlar her cinsten meyveli ve meyvesiz ağaçlar vardır. Eğridir gölünün manzarası tasvir edilemeyecek kadar güzeldir. Ve İtalyanın herhangi bir gölüyle mukayese edilebilir.

Eğridir gölünde iki ada gördük. Fakat karaya yakın üçüncü bir ada da görür gibi olduk. Bir çok türkmen ve yörük aileleri (horantaları) açık havada çalışıyorlar, halı dokuyorlardı. İptidaî tezgâhları toprakta kuruluydu. Tezgâhların etrafında siyah çadırlar (Torlak) sürüler görünüyordu. Bu, pederşahi zamanlarından kalma bir manzara gösteriyordu.

Uzaktan Kestrus'un = Aksuyun aktığı görülüyordu. Gölün kenarında fevkalâde güzel ağaçlar var. Yol bunların üstünden geçiyor. Nihayet geç vakit Eğridire geldik.

— Sonu var —

[6] Gelendost Şarkî Karağaç kazasına tâbi bir nahiyedir. Ser asker Hüseyin Avni Paşanın doğum yeridir.

de göstereceğim:

Ş Pisidyanın Antakye şehri, milâttan önce 289 tarihlerinde İskenderin yerine geçen kumandanlarındau Selifkos Nikadot tarafından daha eski bir kentin öreninde kurulmuş ve oğlu (Antiyahos) un adını almış küçük bir memleketti.

Ş - Garp istilâ emellerinin şarka doğru saldırıp aktığı İskender ve ondan sonraki Yunan ve Roma devirlerinde Torosların yalçın amaçlarına dayanarak Anadolu'ya gelen yabancılara karşı koyan bahadır, çetin bir kavim vardı. Eski tarihlerin kendilerinden, belki hiç bahsetmediği bu kavim şimdiki Beyşehir, Seydişehir, Bozkır, Ermenek havalisinde (eski İsoryada) oturan dağlılar, (Homan) veya (Homanad) lardı. Bunlar Pisidya ve Galatya havalisine saldıranları çetin müdafaalarıyla püs-kürtüyor, kırıyorlardı.

Romadan önce Konya ve havalisine hakim olan kral (Amintas) Homanları ele almak veya ortadan kaldırmak istedi; bir ordu ile üzerlerine yürüdü; fakat yapılan cenkte Amintas ordusu yenildi. Kral esir ve nihayet maktul oldu. Bu döğüşe girmeden Amintasın yaptığı bir vasiyet üzerine memleketini Roma imparatoru Avğostosa terk etmesi gerektiğinden Avğostos, Homanların kökünden kaldırılması için davranmaya koyuldu. İlk iş olarak toroslulara karşı Antiyahos muhkemleştirdi, (Koloniya Sezariya) adını verdi.

Artık Pisitya Antakyasi mülki askerî bir merkez kılığına girmişti.

Homanlarla döğüş milâttan 10 yıl

önce başladı, ve oldukça aralıkla on yıl kadar sürdü. Harbi kollayan başbuğ o kurunun en değerli kumandanlarından, adı İncilin Luk kısmına geçen Kuirinyüs idi. Hatta oğostos Toroslulara karşı Cermanyadanda bir ordu getirtmişti.

Bu döğüşlerin bitimi: Homanların pek kötü, pek acı yeuilmeleri oldu. Bnnlardan eli silâh tutar bir erkek bırakılmadı; kadınlar tutsak edildi. Yetişkin çocukları Roma ordularına alındı. Memleketleri paylaşıldı.[1]

Askerî harp tarihi için iyi bir vesika olacağını sandığım, Ramzeyin bu harp hakkındaki müstakil eseri bende vardır. Bay Şefik Feyzi tarafından tercüme edilmiştir. [2] Antiyoh'a ait bu ve bn gibi öbür kitaplarını da tercümelemi vardır. Bunları bastırmak oldukça fedakârîk istediğinden bu uğurda yardıma ihtiyacımız olsa gerektir.

Böylece güçlü ve korkulu bir düşmandan baş alan Roma İmpratoru, artık Antiyoh kendini büyük saraylar, caddeler, mabetler ve su kemerleriyle imar etti. Ankarada Oğüst mabedi kapısında taşa kazılı hatıralarından birisininide Antiyohdaki mabedinin zafer takı cephesine yazdırdı. Bu kitabeler, Ramzey tarafından toprak altında parça parça bulunmuş ve Ankara müzesine taşınmıştır.

İşte Yalvaç harabeleri, içinden çıkarılan bu kitabeler ve bulunan Avğostos heykelinin başı ve diğer tarihi değerdeki asarı atıkası ile bütün dünyaca tanınmıştır.

Profesör Ramzey'in Homanlar hakkında yazdığı eserde bunların soyunu sopunu belli edecek kestirme bilgiye eremedik. Ancak, Ramzey, Homanların en eski Anadolu kavimlerinden

olduğuna bellik koyor.

Bize kalırsa bunlar Auadolunun öz oturğanları ve ısları olan Etiler ve bu günkü Torosluların öz ataları Türklerdir.

Bu Türklerki: İlk tarih sellerinin önünde doğu illerinden batının ucuna kadar dayandılar. Ve bu Türklerki: batıdan tekrar doğuya akan kudurmuş beşer dalgalarına oğünden bugüne dek göğüs verdiler, dayandılar.

Bu Türklerki: kendilerini en zorlu ve en kancık bir vuruşla öz yurtlarında boğmak ve yok etmek isteyen son batı saldırısına Sakarye ve Dumlupınarda en son ve unutulmaz ders verdiler.

Bu Türklerki: öz bağrından doğan şimşekli başıla önlerinde yürüyen Atatürkün, tarihlerini menkû (ebedî) leştiren erdemi ile yurtlarına, benliklerine, dillerine ısl oldular ne mutlul.

[1] Bu harpların hatırası olan iki kabartma cesim heykel Yalvaç Orta mektebi müzesindedir. Elleri arkaya bağı bir sergerde ve bir yerli adamını temsil eden Reliç yani kabartma heykeller pek eanlıdır. Bu iki kabartma, Antiyohdaki Oğüst mabedinin zafer takı üzerinden düşmüş, harabeden getirilmiştir.

[2] The Hamanadeis and the Homaedanisan. W. M. Ramsay. 1927.

«ÜN»

Halkevlilerin ve Halkevi mecmualarının yıl dönümlerini sevinçle kutullar.

Şair Kâmil

SAİT DEMİRDAL

Şair Kâmil efendi hakkındaki bilgimizi bütünlemek için şunları da ön yazılarımıza ekleyelim:

Gelendostlu Hüseyin Avni paşa Ispartaya sürgün edildiği zaman Kâmilin babası taşirci hacı Mehmet efendinin çelebiler mahallesindeki evinde bir yıl misafir kalmış ve suçu bağışlanıp İstanbula döndüğü zaman Kâmil efendi ile kardaşı 1271 H. doğumlu Süleyman beyi de beraber İstanbula götürmüştü. Avni paşa, Süleyman beyi vücudundaki elverişliliğe bakarak Sultan Azizin pehlivanlığına ve Kâmil efendiyi de kendi isteği üzerine medreseye koymuştu.

Yazdığı yazı ücretleriyle ve bir de medrese bevvaplığıyla geçinmekte olan Kâmil efendi yazdığı (Hürdür) redifli bir manzumeden dolayı tevkif edilmiş ve mislenmişti. Ali Süavi vak'asında meydana çıkmıştı. Bu hadisenin içinde ve mimli olan Kâmil efendi Şumnuya sürülmüş ve Süleyman bey de Yunanistan'a kaçarak orada ölmüştür.

Kâmilin Şumludan ne suretle Isparta, Uluborlu, Senirkende geldiği ve tekrar çıkmadığı evvelce yazılmıştı.

Kâmil efendi ilk olarak Abide isminde birisiyle evlenmiş ve çocukları olmadığından Abide üzerine 309 H. de Ayşe Fatma isminde bir dul kadın daha almış ise de ikisini bir yerde geçindiremediğinden altı sene sonra Abideyi boşamıştır. Abidenin ikinci kocasından çocuğu olduğuna nazaran çocuksuzluk mazeretinin Kâmil efendiye aidiyeti anlaşılmıştır. Kâmil bu cihetten çok acı

duymakta idi. Kâmil bütün ömrünce bir kaç dönüm üzüm bağı ile sekizbuçuk dönüm tarladan ve bir de yerden basit bir ev bırakabilmiştir. Pek sade ve fakirane yaşayan Kâmilin ataşlı duygusu hiç bir vakit küllenmemiştir.

Kâmil efendi seciyeli ve özü yurt duygusuyla bezenmiş bir imre idi. Kendisinin ifadesine göre sürgünlüğü eşek manasına olan (har) ile serbest manasına gelen (bür) kelimelerinin iki anlamlı bir deyişinden ileri gelmişti.

Kâmilin vatan duygusuyla söylediği:

Elimiz kaldıraalım ah ile feryat edelim (1)
Döğelim sinemizi taş ile herbat edelim
Yakışan halimize şarkılar irat edelim
Türkler namına bir matem icat edelim
Hakı mazlum vatan hatırını şad edelim
milleti bari bu üslup ile irşad edelim
Yırtarak yakamızı kara çaput bağlayalım
Yırtalım yakamızı, sinemizi dağılayalım
Yakalım mum, başına cem olalım, ağlayalım
Bir avuç toprağının üstünde sinek avlayalım

Eyzan

Milletin maline aç kurt gibi sardı rüesa
Vatan elden gidiyor harçları artmakta daha
Bu nasıl millet (okunamadı) aceba
Bunlara hatırına gelmemi hiç ruzi ceza

Eyzan

Bize rahm eyle ilâhi nazarında duruz
Billiriz cürmümüzü merhametten mahcuruz
Beşeriyetle günah işlemeğe mecburuz
Ne kemal, ne fazilet, nemize mağruruz
Kâmila türkler için matem icat edelim
Milleti bari bu üslup ile irşat edelim

Manzumeleriyle zamanının idaresinin hozukluğuna ve adliyesinin haksız kararlarına dayanamıyarak:

Gayri adil mahkeme heyetine

Erbabı mesallih neylesün bilmem
Sunufu hükkâmda ar olmayınca
Zarfi feryat etsün durmasun her dem

(1) Burada Namık Kemalin vatanından kısmen intihal vardır.

Gülcülük denince yurdun her köşesinde Isparta ve civarı hatıra gelir. İşte ben bu yazımla çok kıymetli sanayii ziraiyemizden olan gülcülük ve yağcı-

hğının Ispartamıza ne suretle geldiğini ve nasıl taammüm ettiğini teknik ve iktisadî yönünden geçirdiği ve geçirmekte olduğu safahatı izah edeceğim.

Kendisinde simü zer var olmayınca

Ne hâkimde var dîn ile iman
Hele kâtiplerde sadakat fiktan
Azalarda ise hamîyyet noksan
Bular salâh olmaz dar olmayınca

Şimdi bu dünyanın hâli bozuktur
Davası olana gayet yazıktır
Rışvet, şimdi bayağı halâl azıktır
Ne yapsunlar başka kâr olmayınca

Ne kadar söylesem tutulmaz sözüm
Adalet ümidin kes, iki gözüm
Kâmila zahirde gülemez yüzün
Bir çuval paran yar olmayınca

Gibi değişlerle zulme karşı duruşu saygılarıyla karşılanır sözlerdendir. Hele afiyon aşayı için tarlasına gelen mültezimlere söylediği:

Mültezimlere

Her zaman devri zaman hayretim ezun ediyor
İncidüp bu dîli biçaremi mahzun ediyor
Milletini soyamak için şimdi ülül âramız
Yazıyor bir nice efsaneyi kanun ediyor
Dilimiz bağlamağa ip alıyor ipsizler
Ölçüyor tarlamızı toprağı arşun ediyor
İpi çekmekte ne mahir hele eftim kolcu
Çevirüp tarlanın etrafını bir "nun," ediyor
Arşunu tarzı credit üzre döküp evleğe hem
Bir dönüm mevkil on evleğe makrun ediyor
Haddini bilmediğinden bu hususta kâmil
Debri dun balını âlemde diğer gun ediyor

Gibi haykırışları o gün için şümnu değil, fizanhtı. Fakat medenî cesareti gereğinde her şeyin üstüne çıkar öç almak isterdi. Kâmilin:

Gönül nezibü zînet ne firaşı nazda hâb ister
Homen eski şarap, taze kebab, mahbubu şâb ister

Gibi değişlerini görüp dinsiz deyenler, Kerbelâ şehidine söylediği mersi-yeler önünde ağlamışlar ve nefsi emmare manzumesini en dindarlarda bir ihlas gibi ezberlemişlerdi.

Nefsi emmare

Benim ahvâlim ettin perişan nefsi emmare
Yeter ettiklerine ol peşiman nefsi emmare
Seni daim düşürmek pençei kahrine kahharın
Muhakkak hubbi dünya, mekri şeytan nefsi emmare
Deyil vallahtı, billâhi bu işler şanınlâyık
Seni halk etti hak mümtazı insan nefsi emmare
Müsafirhane dünya malî, mülki ariyet elde
Edermi böyle arsızlığı mihman nefsi emmare
Eğer enzarı nasa defteri isyanın arz etsem
Kalır seyr eyleyen elbette hayran nefsi emmare
Mükerremsin, müfaddalsın, vücudun nuhal kübra
Sen oldun sureti rahmanda yeksan nefsi emmare
Sezama şanma bunca sefahat, böyle isyanlar
Senin hilkîyetinde varmı noksan nefsi emmare
Selâmet kıl sıvadan kalbini kürsiyyi mevlâdır
Bilüp ehli ayalî, malî düşman nefsi emmare
Eğer etmez isen fili resule feylini tatbik
Olursun sireti insanda şeytan nefsi emmare
Edüp sıdkıla tevbe hakka, halktan yüz çevir gayri
Demadem ağla, sızla, inle, gel, yan nefsi emmare
Henüz uslanmadın şeyhahete yaklaşmada sinnin
Hanı adabı erkân gayri uslan nefsi emmare
Şana kâmil deyenler bilmeden kâmil dedi kâmil
Hanı kâmil isen adabı erkân nefsi emmare

Merhum şüphesiz her alanda kolayca söyleyen ve yazan bir kimse idi. Ne kadar yaşasa idi ihtiyarlık, dermansızlık onun sözlerinde değil yalnız dizlerinde kalacaktı.

Ölmezden iki üç gün evvel Senirkende gönderilen hükümet doktoru -şimdi Antalya hükümet doktoru- Emin Salih beye ecel döşeginde yazdı rıp gönderdiği manzume bir mucize ayarında idi.

Kâmilin çok derin hicvîyelerini çözüp alana atmak bize düşmezse de sırası gelince eldeki defterden gereği kadar seçip yazmayı gene merhum için bir saygı bilirim.

Gülcülüğün memlekete gelmesine sebep olan Müftü oğlu merhum bay İsmaildir. Bu gün sağ olan büyüklerimizden bu zat hakkındaki bilgilerimi sordum. Bay İsmail zamanının okuyan, müteşebbis, yeniliği seven ve başladığı işi başaran gençlerdenmiş. Evi Ispartayı garbden şarka doğru ikiye ayıran çayın sağ tarafında Hacıayvaz mahallesi denilen mahalledir. Bu gün oğulları bu evde oturmaktadırlar. Bu mahallenin evleri bahçeler içindedir. Bu zat bilgili bir şekilde çalışırsa toprağın en doğurucu bir servet olduğuna iman edenlerdenmiş. Gülcülüğe başlamadan dağlardan toplayıp getirdiği sularla havuzlar yaptırmış, güzel bağ bahçeler yetiştirmiş ve ilk pamuklu dokuma atelyesini kurmuş ve bu suretle Ispartanın sönük mühmel ve köy vaziyetinde bulunan bu mahallinde büyük, medeni bir varlık yaratmıştır. Nihayet (1305) tarihinde Bulgaristandan getirdiği Pehlivan Hafızla evinin yakınında İki kavacak denilen dağlık bir mahalde ilk gül bahçesini tesis etmiş ve ikinci senede gülyağını istihsal etmiştir. İşte bu muhterem zâtın gül bahçesi ve taktirhanesi herkese nümune olmuş ve bu vehile taammüm etmiştir.

GÜL:

Verdiye fasilesindedir. Katmerlidir. Nevi pak çoktur. (1795) senesinde (30) nevi bulunan gülün bu gün (4000) i mütecaviz nevi olduğu yazılmaktadır. Isparta gülleri okka gülü denilen neviden olup pembe renklidir. Bunun ne suretle dikildiğini izah etmeği faildeli gördüğümden bu babta kısaca malûmat vereceğim.

Gül dikilecek mahalde rüzgârlar hangi istikamette daha çok esiyorsa bu istikamete amut (50) santimetre

derinlikte (60) santimetre genişlikte ve âzami (20) metre uzunluğunda iki metre mesafeli hendekler açılır. (Bu hendekler gül dikilmeden asgari bir ay evvel açılmalı) Dal halindeki gül fidanları bu hendeklere yere muvazi olarak yatırılır üzerine dört Parmak kalınlığında toprak örtülüp hâli üzere bırakılır. Gül bahçesi her tarafta yapılabilsede mahsulün fazla olması az gülden çok yağ elde edilmesi için iklimin, arazinin tesiri mühimdir. Netekim umumî harbden evvel gelişi güzel Ispartanın bir çok kasaba ve köylerinde gül bahçeleri tesis edilmişti. Bu gün bu bahçelerin ancak iklimi, toprağı müsaid olan yerlerdeki kalınmış diğerleri masrafını korumadığından sökülüştür. Gül dikilecek mahal iki tarafı kapalı ratıp meyilli bir arazi olacak her taraftan ceryana maruz bir mahal olmalıdır ki bu sayede güller rütuhetini muhafaza ederek kokusunu zayi etmesin. Arazisinde toprağı fosforca zengin olacaktır. Bu gün Eğridirin barla, Merkezin Atabey nahiyeleri bu şeraiti haiz olduğundan bu havalinin gülleri daha kıymetlidir. Hatta Ispartanın çayın sağındaki gül bahçelerinin gülleri çayın solundaki gül bahçelerinin güllerinden çok iyidir.

Gül bahçeleri toprağı fosforca zengin, ratıp ve meyilli dağ eteklerinde tesis edilmelidir.

Güller Mayıs ayında açar ve bir ay devam eder. Bütün Bu ay Ispartanın her tarafı hatta insanları dahi gül kokar. Isartahlılar ilk baharın bu ayından tabiatın bu güzel feyzinden çok istifade ederler. Sabahleyin bütün şehir halkı daha ortalık karanlık iken uyanır ve bahçelerine doğru yol almağa başlarlar. Bahçelerine geldikleri zaman

tan yeri ağarır. Güneş iki adam boyu yükselineceye kadar güllerini toplayıp dönerler. Yeşil yapraklar arasında pembe güllerin manzarası, gülün güzel kokusu ve bülbüllerin ötüşü tasavvur buyurulursa gül toplamanın ne kadar zevkli bir şey olduğu anlaşılır.

GÜLÜN TAKTİRİ:

Bakırdan kazanlarla âdi tenekeden lehimle yapılmış borulardan soğutma tertibatlı imbiklerle taktir edilir. Bu kazanlara (kazanın büyüklüğüne göre gül konur.) Gül ve su konarak ısıdır. Birinci defa elde edilen taktir edilmiş bu gülsuları ikinci defa kazana az miktarda gül ile birlikte konarak tekrar taktir edilir. Bu suretle ikinci defa geniş ağızlı büyük şişelere toplanan suyun üstünde ve şişenin ağzında bir parmak kalınlığında yağ toplanır.

OCAKLAR:

Ocaklar iptidaidir. Ateşin mühim bir kısmı zayi olur. Fabrikasyonun en mühim esaslarından olan masrafın tenkisi zayıfın azaltılıp randmanın çoğaltılması, evsafının iyi olması gibi fikirlere tamamilen riayet edilmez. Allahın kismet ettiğine bağlanarak gelişi güzel hareket edilir. Yağcı hele alada (1) zamanında okadar müşkül vaziyete girer ki gelişi güzel ne yaptığının farkında olmaz. Yağhaneler geceli gündüzlü mesaisine devam ederler. Bulgarların gülyağı imalâthanelerinde bazı gülcüler tetkikatta bulunmuşlar. Bu tetkikattan sonra kazanlar büyütülmüş kısmen büyükçe depolar tesis ve ocaklarda bazı tadilat yapılmıştır.

Taktir işi çok ehemmiyetlidir. Yukarıda izah ettiğim iklim ve toprağın tesirine (havanın yağmurlu, açık olması, tarlanın toprağın fosforunun az ve çok bulunması) taktiri yapan kimsenin ma-

haretine göre (bilhassa ateşin idaresi çok mühimdir.) Yağın vasfı değişmektedir.

Muhtelif senelerde vilâyetin gül ve yağ istihsalâtına ait bir cetvel.

Senesî	Kilo	Çiçek miktarı	
		Elde edilen yağ	Bir miskalın
		Miskal Adet	Fiatı Kuruş
1912	384950	26600	20
1913	345500	23500	40
1914	361500	24300	80
1915	337500	22500	Altın paradır
1916	270000	18000	
1917	295000	17300	
1918	187000	12500	
1919	150000	10000	
1920	124000	8300	
1921	111000	7400	
1922	76000	5100	
1923	75000	5000	
1924	120000	8000	
1925	126000	12000	150
1926	131000	13500	150
1927	181000	33300	375
1928	184000	18200	400
1929	295000	20500	350
1930	350000	21500	250
1931	450000	51000	85

Gülyağları dünya piyasalarında Bulgar kimyagerlerinin kabul ettirdikleri esasa müstenid tahlil raporile satılır. Türk yağının kendine has kimyevi bir tahlil raporu dünya piyasasınca kabul edilmemiştir. Gülyağları muhtelif mahallerde muhtelif kimseler tarafından istihsal edildiğinden herkesin yağı muhtelif vasıftadır. Umumi harpten evvel vaki satışlarda mutavassıt alıcıların bir kısmı bu ihracat emtiamıza karşı kasden hile ettikleri bir kısmında gelişi güzel yağlarımızı Bulgar yağlarına uydurmak için yaptıkları katkılar gülcülerimizi vakit vakit en dişeye düşürmekten hali kalmamıştır. Mahsulümüzü mu-

Ispartada Hayvan Bakımı

Ve Bir Araştırma

Yazar: Baytar Müdürü
FUAT ALTINKURT

İnsanların gün geçtikçe çoğalan ihtiyaçları ve hayvanların buldukları memleketler için birer geçinme kaynağı olduğu bütün dünyaca kabul edildikten sonra hükümetler bunların soyularının ıslahı ve adetlerinin çoğaltılması işlerini üzerlerine alarak bütçelerine bugünkü bilginin çizdiği ve bir çok denemelerle faydalı olduklarını gördük-

tavassıt ellerden kurtarıp doğrudan fabrikalarlar tesisi münasebet için iki kıymetli müteşebbis gülcümüz umumi harpten biraz evvel Paris ve Londraya kadar gönderilmiş ve yağlar iyi bir fiatla satılmağa muvaffak olunmuştur. Fakat Umumi harbin zuhuru yapılan bunca fedakârlığı boşa gidermiş ve gülcülüğü söndürmüştür. Yukarıdaki cetveldende anlaşılacağı üzere harpten sonra mallarımız tekrar para etmeğe başlamış ve miskalı [2] (2-4) liraya kadar satılması üzerine tekrar gül bahçeleri ihya edilmiştir. Bazı harislerin katkıları yağlarımızın piyasadaki mevkini gaybetmesine sebep olmuşdur. Bunda Umumi buhranın da tesiri varsada asıl sebep katkı işi olmuştur. İşte zürran elim vaziyeti ve alıcıların katkı yapmak suretile ihracat emtiamıza yaptıkları hiyaneti çok ince ve hassas bir san'at olan bu işi halkın yapamıyacağı anlıyan hükümet beş senelik sanayi programına idhal etmiş şimdilik Ispartada bir gülyacı fabrikası yapmıştır. Fabrika önümüzdeki senenin mahsulünün beher kilosunu Dört kuruştan

leri hayvan yetiştiriciliği yolundaki cerelere halkı uydurmak için paralar koymuşlar ve kanunlarla zorlamışlar ve Hatta daha ileriye vararak iyi hayvan yetiştirenleri bu işde daha iyi çalışmalarları için para vermek suretiyle teşvik etmişlerdir.

Dünya ekonomisi çevresinde bu kadar büyük bir ehemmiyeti olan hayvan-

şimdiden zürra ile mukavele yapmış ve yarı bedelini peşin vermiştir. Bu suretle zürra daha şimdiden elim vaziyetten kurtarılmış bulunuyor. Fabrika tamamiyle modern olduğundan randman fazlalaşacak, masarifi istihsalıye azalacak ve bu sayede piyasaya sitandardalize edilmiş bir yağ çıkarmağa muvaffak olacağız.

Bu vaziyeti idrak eden bir çok kimselerin yeniden gül bahçeleri yapmakta oldukları görülmektedir.

HÜLÂSA:

Bu işte yürünen yol ilmi bir yoldur. Netice muhakkak müsbettir. Avrupaya gül suyunu tanıtan arabalar olmuş isede on yedinci asırda ilk gülyacı elde eden ve bu san'atı tanıtan Türkler olmuştur.

İşte bu mahsulümüzü hükümetin çelik eli dünya piyasasında lâzım gelen mevkie çıkaracak ve belkide iş icabı memlekette Esanscılık üzerine tesisat ve teşkilâtını tevsi etmek mecburiyetinde kalacaktır.

(1) Gülün en çok mahsul verdiği günler.

(2) Takriben [4-5] gramdır.

larımızın ıslah ve adetlerinin çoğaltılması işleri her işimiz gibi Türkiyemizde ancak Cümhuriyet devrinde yüksek ilerileme savaşlarını yapmış ve bu gün bu savaşın diri ve kıymetli verimlerinde halkımız yine bu devirde görerek sevinmiştir.

Cümhuriyet hükümetimizin kuvvetli ellerinde yükselen hayvan yetiştiriciliğinin istikbalde parlak verimlerle halkımızı zenginleştireceği ve yurdumuzu göz kamaştıran bir medeniyet ocağı halinde parlatacağı hakkındaki kanaat ve ümitlerimizi canlandıran ve bugünkü çalışmalarımıza geniş meydanlar açan başımızdaki ulularımıza minnet ve şükranlarımızı ve sonsuz saygılarımızı sunarken vilâyetimiz hayvanları hakkındaki düşüncelerimi yazmağa başlayorum.

1 — Afyon, Antalya, Konya, Denizli vilâyetleri arasında ve bir çok yerleri yeşil çam ve katran ormanları ile bezenmiş dağlarla çevrili olan vilâyetimizin beygir yetiştiriciliği Vilâyet Hususî idare bütçesiyle idare edilen merkezdeki aygır deposunda mevcut iki at ve bir eşek aygırı ile bu sene birisi vilâyet ve diğerleri Yalvaç, Karaağaç kazaları merkezi olmak üzere ilkbaharda açılan üç aşım durağında yapılmıştır.

Vilâyetin Eğridir, Uluborlu, Yalvaç ve Karaağaç kazalarıyla merkezinde mevcut "1869," baş kısırağın avundurulması için elimizdeki bu üç aygırın yetmiyeceği muhakkak olarak bilmekle beraber vilâyette aygır deposunun açıldığı gündenberi Hususî muhasebenin biri biri ardı sıra bütçemize yaptığı fedakârlık ve yardımlarının kıymetli verimlerinden olarak doğan tayları halk elinde görmekte sevinmek-

deyim.

Bu sözlerimin doğruluğu (az olmakla) beraber bugün elimizde bulunan resmî kayıtlara müstenit doğan tay sahiplerine verdiğimiz şahadetnamelerle sabittir.

Doğumların azlığı sebebini halkımızın kısıraklarını avundurduktan sonra doğan tayların bildirilmesi kaydıla aldıkları aşım şahadetnamelerini kaybetmeleri veyahut tayların doğumlarını bildirmek istemediklerinde buluyorum.

Bununla beraber kalkın eyi hayvan yetiştirilmesinde hevesli olduklarını gerek bulaşık hastalıklar takibi ve gerekse bu defaki nakil vasıtaları yazma işi münasebetile kendileriyle yakından yaptığım görüşmelerimden olduğu kadar aşım duraklarımıza hayvanlarının çektilirilmesi için gösterdikleri alâkalarından anlıyorum

Resmî olarak vilâyette bu şekilde devam eden beygir neslinin ıslahı kazalarımızın bir çok köylerinde ilgi halinde ve adetleri az ve ekseriyetle bir kaç kısırak ile bir veya iki yerli attan mürekkep hususî yetiştiriciler tarafından da yapılmaktadır ki bunlardan en büyüklerini Baladız ve Gölbaşı çiftliklerinde gördüğüm örnekler teşkil etmektedir. Hatta çiftlik sahiplerinin katır yetiştirmek için damızlık bir Kıbrıs eşeği satın aldığını da gördüm.

Beygir yetiştirilmesinde yapılan bu savaşlarımızın bilgi gözlüğü ile donatılmış bir gözle bakıldığında görülen noksanlarını halkımıza açık olarak söylemeği bir yurt borcu biliyorum.

2 — İlgî hayvanları başı boş ve hiç bir sağlık ve bakım şartlarına tabî olmaksızın dağlarda ve ovalarda bulundurulmaktadırlar. Hayvanların beslenmeleri için lâzım gelen otu yazın

buralarda bulabilecekleri düşünülebilir-
se de kışın bu bal büsbütün tersinedir.
çünkü soğuk mntakadan sayılan vi-
lâyetimiz muhiti kışın kâmilen karla
örtülür ve bu karlı günlerde dağlarda
değil hatta ovalarda bile hayvanları
besleyecek kadar otun bulunmadığın-
dan sarfı nazar bu mevsimde ahır içine
bile sokulmayan bu hayvanlar soğuşun
şiddetine mukavemet ve hayatlarını
koruyabilmeleri için lâzımgelen kaloriyi
de alamazlar ve bu yüzden uzun süren
bu karlı günlerini yarı aç bir halde
geçirirler.

Kış mevsimindeki açlıkları ile kay-
bettikleri vücut eksikliğini yazın her
sığınacak bir yer ve az çok bolca bir
ot bulabilmek fırsatıyla telâfiye çalışan
algı hayvanları ve bilhassa genç taylar
büyümeleri için vücutlarının alması icap
eden kaloriyi kıştan alamadıkları için
büyüyemezler ve bundan dolayı aynı
ırktan ve aynı ana ve babadan olduğu
halde bilginin tarif ettiği sağlık ve
bakım şartlarına uygun olarak besle-
nilen hem cinsi diğer bir hayvanın
aldığı boy ve vücut tenasübünü de
alamazlar.

Bunun için ılgı sahiplerinin yazın
geceleri behemehal kısırak ve bunların
taylarının meralarda yedikleri otların
kalori itibarile ancak ancak ot bula-
bilmek için vücutlarını çalıştırdığından
sarf edeceği kaloriyi temin edebilece-
ği ve halbuki vücudun büyümesi ve
faaliyeti içinde daha yüksek kalori
alınması lâzım geldiğinden otun bu
kifayesizliğini düşünerek arpa vermele-
ri ve kış günlerinde bavanın açık ve
güneşli olduğunda hayvanları hava al-
mak için dışarı çıkarmakla beraber
hayvanların dışarıda ot bulamayacakla-
rını ve bu yüzden vücuttan düşecek-

lerini göz önünde bulundurarak bay-
vanlarını bu mevsimde gece ve gün-
düz ahırlarda bulundurmaları ve kuru-
ot ve samanla birlikte hayvan başına
günde üç kilo arpa veya yulâf verme-
leri lâzımdır.

Genç tayların doğumlarından dört
yaşını bitirinceye kadar geçirdikleri
büyüme çağında vücutlarının daha fazla
azığa ihtiyaçları olduğunda ilâve
edecek olursak hayvanların beslenme-
lerinde söylediğim bu noksanların dü-
zelttilmesinde ne kadar acele edilmesi
lâzım geldiği anlaşılmış olur.

Bununla beraber ılgı kısırakları başı
boş olarak çayırlarda otlamak için do-
laşırken atlamak ve sıçramak gibi ge-
beliği bozan baller yüzünden yavrula-
rını atarlar.

Bunlardan başka ılgı icindeki 2-3
yaşlarındaki taylarda kısıraklara aşmak
isteyeceklerinden bunlar da gebeliği
bozarlar. İşte bu gibi fenâlıkların önüne
geçilebilmesi için gebeliğin mevamı
müddetince ılgı içinden bu yaştaki er-
kek tayları ayırarak ayrı mer'alarda
beslemek ve bu genç taylarla beraber
civardan gelebilmesi düşünülen atların
avundurulmuş kısıraklarla beraber bu-
lunabilmelerini menetmek lâzımdır.

Hayvanların çoğaltılmasında genç
tayların iyi bakılmaları ve iyi yetiştir-
ilmeleri de büyük bir rol oynar. Hal-
kımızın benüz üç yaşını bitirmiş ve
büyüme çağını tamamlamağa daba bir
senesi kalmış olan küçük taylara bin-
diklerini ve hatta bazı yerlerde semer
vurarak yük bile taşıdıklarını ve bu
yüzden 1,17 yüksekliğinde beygirlerin
bulduğunu büyük bir teessürle gör-
düm.

— Sonu var —